

శ్రీమత్పురదేవతాయైనమః

చంద్రప్రభ చరిత్రము

ప్రథమ సర్గము

శ్లో. శారదా పసతు మద్రసనాయాం నారదాదిసురమానికుమారా
పారదామృతపటిరమరాశీశారదాంబుదపమానశరీరా.

సురలోకమునం దేదేవుని రత్నమయం బగుపేలోలగం బెదుర నృత్యము చేయు దేవేంద్రుని వేయికన్నులచేఁ బ్రతిబింబితంబై నల్లగల్వలచే నలంకరింపఁ బడినట్లు ప్రకాశించెనో యట్టి ఋషభదేవుఁ డను కేరుగల ప్రభుమజనుఁడు మాకై శ్వగ్యమొనఁగుఁగాత ! స్ఫటికములూలె స్వచ్ఛమైన యే దేవునిశరీరమందు నమస్కరించుటకు వచ్చిన జైనులు, పాల్కడలియందు దేవతలవలెఁ బ్రతిఫలించిరో యట్టి చంద్రప్రభుఁడను కేరుగల యష్టమతీర్థకరుఁడు మముఁ బ్రోచుఁ గాత ! అనంతవిజ్ఞానంబును, ననంతవీర్యంబును, ననంతసౌఖ్యంబును, ననంతదర్శనంబును నను నీ యనంతచతుష్టయముచే సర్వవ్యాపకమైయున్న శాంతియను పదియాఱవతీర్థకరుఁడు మా సంసారిదుఃఖములను దొలఁగించుఁగాత ! ముదిమి యను ముసలిదానిచే స్మరణీయుడై, యనశ్వరమగు నిర్వాణలక్ష్మి క్రికి స్వయంవర చరియై, నిరామయుడై, సంసారమును జయించి సురాసురులచేఁ గొనియాడఁ బడిన వీరుఁడను నంతిమతీర్థకరునిఁ గొనియాడెదను. హితమై పరస్పరభేదములు లేక యితరమతస్థులచే జయింపఁబడక మోక్షప్రదమయి జైనులకందఱకు శరణమైన జీవసిద్ధాంతమే నాకును శరణ మగుఁగాత ! గుండ్రని మంచముతైములు గల యేకావలి యెఱుఁగో రాజులకుఁగాని దొరకనిపగిది సమంతభద్రుఁడు మొదిలగు జైనమతస్థాపకుల చరిత్రములు! బుద్ధివంతులకుఁ గాని గొరకవు. పూర్వ జన్మసంస్కారవిశేషంబున సుజనులు ప్రబంధమునందలి గుణము ఇచ్చిపించిన

దాక సంతోషంపడు. దుర్జనులలో, దోషము కనబడినదాక వదలరు. ప్రశంస చెయ్యుచు నాపరిమళమునందలి గుణములు కనబఱచిన మజనులకు గురువులని నమస్కరించెడిది. నిండిచేయుచు దోషములు కనబఱచిన దుర్జనులకు గూడ నంజలిబంధించెను. ఏ చరిత్రమును వర్ణించుట కీశ్వరుడు భయపడునో, సరస్వతియు భార్యగాఁ దలఁచునో దానిని మందపతి నగు నేను వర్ణింపఁదలఁచినను నది జై నవతస్తాపక్షల చరిత్రము గనుక హాస్యసామ్రాజ్యము గాను. ప్రవేశింప శక్యముగాని సూర్యమునందు యూధవతీ నడచినదారివెంబడిఁ బిల్లయేనుఁగు నడచినట్లు వర్ణించుశక్యముగాని మహాత్ములచరిత్రమందుఁ బూర్వులు నడచిన దారిబట్టి నేను వర్ణించుచున్నాఁడను.

ఎర్రైన కిక్కిములచే నొరయఁబడుచున్న యాకాశమందు పరిపాట్టలంబోలు తన కాంతులచే మెఱపులు పుట్టించుచు సమస్తఫలవృక్షముల కాలవాలమయి పూర్వమందర మును పర్యవమొకటి ద్వితీయద్వీపమునందుఁ గలదు. దానిం జాట్టువాటి చిలుకఁజొక్కలవంటి రంగులుగల సస్యములచే నిండి సర్వదా మరకత మయములో యనఁ దనరారు భూములచేఁ గన్నులకుఁ బండువొనరించుచు సమస్త సౌఖ్యములకుఁ ద్రిదివంబును బోలు మంగళావతి యను సార్థకనామము గల యొక దేశము పూర్వవిదేహభూములయందుఁ గలదు. నిరాలంబంబు లగు తారా పథఖండములు భూమిమీఁదఁ బడినవో యనినట్లు నల్లగల్వుల కాంతిచే రంగు వేయఁబడిన తెల్లనినీరుగల చెఱువులును, జంద్రకాంతశిలామయంబు లగుపర్వతల బాలనుండి చంద్రోదయకాలములయం దడతెగకపాటు నీటిచే వేసవికాలముల యందును నద్దరి కిద్దరికిని దాసి పోవహించు నదులును గలిగియున్న యాదేశము వంకఁ దనకుఁ బ్రతికూలమగు ధనధాన్యసంపద నివసించుచున్న దనుననూయచేఁ గాఁబోలు నెన్నఁడును విపత్తు కన్నెత్తిచూడదు. వికసించిన మెట్టతామర పూవులు రాజచిహ్నంబులగు తెల్లగొడుగులవలెఁ బ్రకాశింప సర్వదేశాధిపత్యము తనకుఁగలదని నూచించుచున్న యానాడునఁ గల నవరత్నాకరంబు లగు గనులచేతనే భూమికి పనుమతి యనుపేరు గలిగినది. మిన్నంటు ధాన్య రాసు లచట సర్వదా సంతోషముచే దేశమును జూడవచ్చిన కులపర్యతములవలెఁ బ్రకాశించుచుండును. పల్లెటూళ్లశోభను బట్టనంబులును బట్టనంబులశోభను బల్లెటూళ్లును జూడఁబోయినవో యనునట్లు లాదేశమునందలి గ్రామపురంబు లుభయ సౌఖ్యములచేఁ జెలువారుచుండును. అందు రత్న సంభయ మను నొక రాజు

ధాని కలదు. కట్టఁగట్టలకుఁ గట్టిన యేనుఁగలతోడను గృహద్వారములయందుఁ జెక్కఁబడిన గజాకారములైన బొమ్మలచేరలు గందులు మినుములు మొదలయిన వానివలెఁ బ్రోగులుపోయఁబడిన నవరత్నరాసులచేతను నాపిటి సిగ్గులు కలకలలాడుచుండును. దానిఁజట్టువాటియన్న యగ్రడ్డయందుఁగలనివృత్తులొకఁడులతోఁ బ్రతిఘటించిన మేఘములు నీటియేనుఁగు లనుభ్రాంతిఁ గలుగఁ జేయుచుండును. రాత్రులయందుఁ గోటబురుజులను డాసియున్న నక్షత్రములు చెట్టిచీడములవలెఁ గన్నట్టుచుండును చంద్రునియందలినలు వా పట్టనచునందివి గృహముల రాపిడి చేతనే కలిగిన దని నేను దలఁచెదను ఆ పట్టనపు మేడలయందున్న వారికిఁ గ్రిందిభాగములయందుఁ దిరుగు జలదళములు మచిహుసరివించు మల్లెగొమ్మలనుభ్రాంతిని బుట్టించుచున్నవి సుగంధములు నగి స్మృతి స్వామియచే నునోహరముగు కాంతాముఖములందు మాఁగిన తుమ్మెదలు చంద్రభ్రాంతియచే నున్న రాహునను సంశయముగల్గించుచుండును. పడుకొండలలోని గోడలపైఁ బిక్కిలులగు బొమ్మలను జంచలబృహ్మలతోఁ జూచుముగ్ధాంగన లితరులెవ్వఁగో యుండి రనుకొని నాథులను గోఁగిలింతుటకు సిగ్గుపడుచుండును పృథివీచంద్రముకాలమందును ఒందరికాంతపు తాతిమేడలనుండి నగ్గించు నిలధారిలను ద్వియననిని నెమి శృంగారతాండవ మొనరించుచుండును. చంద్రునియందుఁ గల శంఖేకపోయినఁ దత్పుర సౌఖ్యములయందుఁ జరించు కాంతానినంబులగండమండలములలో గుర్తుపట్టు నేలేకపోదురు. దారినడచినడచి యాఁగూససడి చెచ్చుటచేఁ దడిసిన తనవేయి చేతులు గల చొక్కాను నహస్యకిరణుడగు సూర్యుఁడా గృహలోరణములయందు దాఁగట్టుకొనెనో యనునట్లు శరదభిషేకంబులగు జెండాలు వ్రేలాడుచుం గును విశాలములగు చాపభుజులు, అక్షుల పుష్పలతలును గల యుద్ధానవనములు చుట్టును బ్రకాశింప సూర్యమండలము నంటుచున్న నిభిరములతోఁ బర్యవేక్షణముల వలెనుండు స్ఫటికశిలానిర్మితంబులగు జినాలయంబులందు వేనవేలుగలవు. ఏనుఁగులయందు మదమును, దాతువులయందు సోపనస్థితయు, శబ్దములయందు నిపాతన క్రియలును, గుచములందుఁ గరపీడనంబును, బాములయందు ద్వితీయవృత్తంబును, దపసుల చిత్రమునందుఁ జింతయు, స్త్రీలనడుములయందు దారిద్ర్యంబును, వారి యోగ్యంబులయందు దళరత్నమును దప్ప నితరస్థలములయందుఁ గానరావు. అవటి గృహంబులు సూర్యసంతాపమునకు జడిసి నిగనిగని తమగోడలయందే దాఁగి యున్నవో యనునట్లెటుజూచినను విశాలములుగాఁ గనఁబడుచుండును. జనసంకులంబులు గాని ప్రదేశములును, డబ్బులేని గృహస్థులును, భోగమునకుఁగాని

ధనమును నన్యాయమున, భోగంబును నాపట్టనమునఁ గానరాదు. అదటి నుండఁ
కుల నేత్రములచే జయింపఁబడి నల్లగల్వలన్నియుఁ దాపము బాపుకొనుట
కుద్యోనవనములలోని దిగుడుబావులలోఁ బడి తరంగములచే నట్టిటుఁగదలుచు
మునఁగుచుఁ దేలుచునుండును. మదఁగులేనివారయ్యుఁ బ్రదుదిముగలవారును,
బరలోకమునకు జడియనివారయ్యును బరలోకమునకు జడియువారును, మహా
గుణము గలవారయ్యు మహాగుణము లేనివారును నగు గృహస్థులందుఁ గలరు.
అన్యటికాంతలకు మేడమీఁద గుళ్ళలోఁ గూయు వాపురము మొదలగు గృహ
పక్షుల కలకలధ్వని వినినంతనే ప్రణయకలహమును విడిచి ధర్తలను బలిమలు
కొనుచుండురను దోషము తప్ప నితరదోషములు లేవు.

ఇట్టిపురంబు రాజధానిఁగాఁ గనకపరీభుండను రాజు మంగరాపతీదేశ
మును బాలించుచుండును. బంగారముకంటె మిన్నయగు రంగు గల యాభరణావళి
కాకనకప్రసాదమును యాభరణముగాని యహాగికముగాదు. జైత్రయాత్రలయం
దీనృపాలుని కిర్తులు ముందునడచుచు సర్వదేశము లాక్రమింప నెనుకవచ్చు
ప్రతిపము కాలూఁదుటకుఁ జోరే లేకపోవుచుండెను ఒకరాజు భుజమునుండి
మయ్యెకరాజభుజమును వానిభుజమునుండి యింకొకరాజభుజమును జేరుదు
నెదప్పటను నిలుకడలేక యెప్పుడుఁ ద్రిమూర్తియై యాయానపదుచున్న జయలక్ష్మి
యీతని భుజమునుబట్టుకొని మరలఁ గడిలదయ్యెను అచింత్యమహావృద్ధునిం
డును, జనాశ్రయఁడును, విక్రమాక్రాంత విప్లవశ్రయఁడును, లక్ష్మీనాథుఁ
డును నగు పురుషోత్తమఁడయ్యు నతఁ డెన్నఁడును వ్యసచ్చేదిమునకు సాహ
సింపలేదు. ఈ భూపాలుని సహజముగు దానగుణముచేత జయింపఁబడిననాట
నుండియుఁ గల్పవృక్షములు జడములయ్యెను. కళలు గలవాఁ డయ్యెను బడి
మండిని రంజింపఁజేసి వశపరచుకొఁగలవాఁ డయ్యెను జంద్రుఁడు దిక్కుమాలిన
చుదోషసంబంధముచే నారాజేంద్రునికు సాటికాలేకపోయెను జగత్తులక మగు
సే పుడమితేఁడు విశుద్ధచరిత్రచేతఁ గులంబునకును, నిష్కలంకమగు కీర్తిచే దిక్కు
లకును, సద్గుణములచే శరీరమునకును, శాస్త్రములచే బుద్ధికిని వన్నెవెట్టెను. భూరి
దానము గలిగియు మదములేక, యహీనసాంగత్యము గలిగియు ద్విజిహ్వత్వము
లేక, తన గుణములచేతనే సమస్తమండలాధిపతులను సైవసముచేసికొని గోవును
గరికిగాఁజేసిన యీశ్వరుని చిత్రచరిత్ర వర్ణింప నెవ్వరితరము! ముసలివాఁడును,
గతివచిత్తుండును, నీతిశాలియు నగు సంతోపురము కావలిబంటు చపలచిత్తలగు

నంతఃపురస్త్రీలకుఁగూడఁ జాపల్యము మాన్పినగతి, నితాంతవృద్ధము, కఠోర వృత్తియు, నునీతియు నగు తన తేజస్సుచేత నీభూపుఁడు చపలచిత్తయగు సిరికిఁ గలచాంచల్యమును మాన్పినై చెను. ధరాశ్రయత్వము, భూతిమత్వము, శకాంక కాంతత్వము, ధృతనాగనాయకత్వము మొదలగు గుణములన్నిటియందును నీశ్వర సమానుఁడగు నీతనికి విషమదృష్టిమాత్రము లేదు. ఈతని గాంభీర్యముచే జయింపఁబడిన సముద్రుఁ డిప్పటికిని దరంగము లను చేతులతో తొమ్ముబాఁదు కొనుచు మొట్టవెట్టుచునే యున్నాఁడు. శత్రుసంహారము చేసినను గూర్పుఁ డుగాక, చనవుచే బ్రజల నంతఃపురస్త్రీలవలె లాలించుచు, గుణంబులచే దశ దిక్కులను బరిమళింపఁజేసిన యీ కనకప్రభవరేంద్రునినకు సౌందర్యమును నుదక ముచే గడగఁబడుచున్నదోయన సర్వదా నిర్మలమగు స్వభావముగల సువర్ణమాల యను కాంత పట్టమహిషియయ్యెను మొగమను చంద్రునకును, నధరమను నమృతకుంభమునకు, నవ్వను నురుఁగునకును, నివాసమగు తదియశరీరలావణ్యసము ద్రము లక్షిత్తు కునికిపట్టన్నచో నబ్బరమేమి ?

ఆ దంపతులకుఁ బద్మనాభుఁడను కుమారుఁ డుదయించెను. బాల్యమంద సమస్తవిద్యలభ్యసించి చంద్రునిఁబోలి నానాట వృద్ధిఁజెందుచున్న యాపద్మ నాభునిచర్యలు జగదాశ్చర్యకరములై ప్రకాశింపసాగెను. తలయంగు నరపును, శరీరమున వళులును, జేతిలో దండమును లేక సమస్తవిధములకు వృద్ధుఁడనిపించు కొను నాబాలకలభమునకుఁ గనకప్రభుఁ డంతుశమయి సన్మార్గములయందు నడిపింపఁదొడఁగెను. సప్తవ్యసనములను బుట్టింపఁజాలు యౌవనంబును సుందర విగ్రహంబును గణియు నంరశ్శత్రువులను జయించిన యీ బాలభూపతి మన మింద్రియ గాలవలలోఁ బడకుండుట చిత్తముగాదు. కనకప్రభుండును బెక్కు మంది సంతానముఁ గలవాఁ డయ్యుఁ బద్మనాభునిచేతనే విఖ్యాతికెక్కినది. ఎన్ని పక్షులున్న నేమి, రాజహంసము లేని తటాకమునకు శోభవచ్చునా !

ఇట్లుండ నొక్కనాఁ డాకనకప్రభుఁడు మేడమీదఁ గూర్చుండి నిజ పట్టసాభాగ్యంబునకు సంతసించుచుఁ జూచుచుండ నావులమంద యొకటి నీళ్లుత్రాగుటకై యొక చెఱువులోనికి దిగుటయు సందోక ముసలియావు బుర డలో దిగఁబడి లేవలేక చచ్చిపోవుటయుఁ గనుఁగొని మనంబున నొకవిధమయిన నిర్వేదముజనింప నిట్లని వితర్కించెను. 'ప్రతిజంతువు జీవితమును క్షణభంగుర

మనుట కావంతయు సందియము లేదని యెఱిగియు మహాపండితులుఁ గూడ సంసారమును చీకటిమాతిలోఁబడి మోహపడుచున్నారు నిమిషకాలమయిన నిలువని విషయసుఖంబులచే జనులందఱు రుచింపఁబడుచుండియు వానిపై స్థిరభావనచేసి తగుల్కొనుచున్నారు. 'చి' యీలోకుల తెలివితక్కువ! ముదిమిచే మఱియు సమోపించినప్పుడును దాము యోగవంతుల మనియే తలంచుచు ఎందఱును క్కలూ! తమకుఁ దిరిగిపోయింబు లాలోచింప కున్నారు! గతకాలము కంటె వచ్చుకాలము మంచి దనుకొ మున్నారు. సుఖమే వచ్చునని యెప్పుడు చెప్పఁగలఁడు? తత్కాలసుఖము సాధించి యింకొకప్పుడును బడుచున్నారు గాని పరిణామకాలమునకు సుఖస్వరూపు మార్గమున నడువఁజాల కున్నారు జ్వరము వచ్చిననాఁడైనఁ బిచ్చముచేయఁగది ముదిమివచ్చునాఁడైన శివచింతానందానను చేయక కామస్వరూపులై యానగోలుపు లోకుల కర్మగతి బలవంతమనకలీరదు. ఆర్యులు మాఁగేసిన నంతచ్యరీరియగూడ విడిచి పోవుచుండ ధనము, మిత్రులు, బంధువులు ఏమిటయందు దబ్బుర మేమన్నది? కొరక సమకూరినపుడు సుఖమెట్లువచ్చునో సమకూరిననాఁడు దుఃఖము నట్లే వచ్చును కనుకయే పండితులైనవా రేకోరుకులుఁ గోరక నిస్సృహులై కాలముఁ గడపెదరు తన జీవితకాల మంతయు సుఖమే వచ్చు ననుకొనువాఁడొకఁడు, దుఃఖముగూడ వచ్చునేమో యని సంగేహపడువాఁ డింకొకఁడు, సుఖదుఃఖము లనుమాటయే యెఱుఁగనివాఁడు మఱియొకఁడు. ఇట్టిమూఁడువిధము లగు నజ్ఞానములచే జగము మునిగి యున్నది. రుచింపకుండు చనవాక్యము పదలినచోఁ బరిణామసుఖమే కలుగదు. గోగులకుఁ బిచ్చము రుచింపనిచగిదిఁ దెలివితక్కువవారి కా జీనవాక్యములు రుచింపవు. యథావిధిగ శాస్త్రములు చదువుకొని నజ్ఞానసాంగత్య మేమటక సంసార మసారమని తెలిసికొనియు నావలెఁ బ్రమాదముం జెందువాఁ డుండునా? తుదకు దుఃఖముఁ దెచ్చిపెట్టు నిందియసుఖములందు మందమతులుగాని బుద్ధిమంతులు ప్రవేశింపరు. తేనె పూసిన కత్తి నాకువారెవరు? ప్రేమమయంబగు చివురమోడఁ గాచిన దుఃఖ మను ఫలంబు నెవ్వఁడు పొటవేయక తినునో వాఁడు శ్రేయస్సులకు దూరమైన వాఁడే' అని పెక్కువిధముల నాలోచించి మోక్షదూతిక చెవియొద్దకు వచ్చి న్యాయముగా నుపదేశము చేసినో యనునట్లు విరాగమును జెంది మనసార ముని మార్గమందుఁ బ్రవేశింపఁదలఁచెను. బుద్ధిమంతుల కేదియో యొక లాభమును గలుగఁజేయక కాలము వ్యర్థముగాదు. తరువాత మేడదిగి మఱునాఁడు కొడు

కుతో వృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పి బోయనశేషు కుమారుని కన్నీరు చేతితోఁ దుడుచుచు శ్రీధరమునీంద్రునకు నమస్కరించి పుత్రులయందు రాజ్యభారముంచి లిపమాచరింపఁబోయిన మహాగాజులుండు ప్రదేశమునకుఁ దానునుబోయెను. పద్మనాభుఁడును గొన్ని నాళ్లసఱకుఁ దండ్రీవిరహము సహింపఁజాలక ప్లేశపడెను. ఎంత యొశ్వర్యముకలిగినను బంధువియోగముమాత్రము దుఃఖపరిదముకాకపోదు. పిమ్మట బుద్ధిమంతులగు మంత్రుల యాలోచనలఁ దిరస్కరింపక తనయాలోచనలఁ గూడఁ గలుపుచుఁ బితృవియోగదుఃఖమును మఱచి పృజలపై నపారమగు కరుణ గలవాఁడై రాజ్యమేలుచుండెను. కుటీఁడైన యొక్కయష్టమినాటి చంద్రుడే సింహాసనాసీనుం డగు పద్మనాభనృపాలుని వికటలలాటపట్టిముచే శిక్షింపఁదగిన వాడయ్యెగాని తక్కినరాసలందుఁ దలలు పంచి కాటిల్యము లేకయే వశమైరి. సోమపృథ యను భార్యతోఁ బద్మనాభుఁడును సువర్ణనాభుఁడను పేరుగల కుమారునకు యౌవరాజ్యమిచ్చి సమస్తభోగము లనుభవించుచు నిష్కంటకముగ రత్నసంచయపురింబుం బాలించుచుండెను.

గద్య

ఇది శ్రీ పీఠనందికృతం బగు చంద్రపృథచరిత్ర మను మహాకావ్యంబునఁ బృథమఁచర్ణము.

ద్వితీయఁ సర్గము

ఒకనాఁడు పద్మనాభనృపాలుఁడు నిండోలగం బున్నపుడు తోటకాపరి పచ్చి “దేవా ! పిల్లనాయువులచేఁ బరిమళమును నాల్గదిక్కులను చెదజల్లుచు వికసించిన పుష్పాలతో నిండియున్న పూవుదీఁగలచే మనోహరంబగు మన పూల తోట కెచ్చటినుండియో యొక మునీంద్రుఁడు వచ్చినాఁడు. ఆయన మేనికాంతులవంటి కాంతులు సూర్యభగవానునకైనను లేవు. పేరు శ్రీధరుఁడంట. భయశరమైన తేజస్సును, జనవిచ్చు చూపులును విచారించి సూర్యచంద్రు

లిద్దఱు నేకీభావమును బొంది వచ్చినట్లున్నాఁడు. అతనిం జూచిన సర్వభూత
 ములకును ధనుర్ధరుండగు రాజును జూచినపగిది భయంబును, దవస్సుచేయు మునీ
 శ్వరులఁ జూచినవిధమున భక్తియును గలుగుచున్నది. అద్దములోఁ బ్రతిబింబము
 కాన్పించిన వడుపున నయ్యనఘుని మాటలయందుఁ బ్రపంచమంతయుఁ గనఁబడు
 చున్నది. ముక్తాభిరామంబులును సువర్ణబద్ధంబులు నగు నామహామహుని కఫిలు
 పండితులకుఁ గర్ణాలంకారములు కాకపోవు. నిశ్చలమాలయ్యను జగమంతయుఁ
 దిరుగుచున్న యామానిగుణములు లెక్కింపరానివయ్యును నందఱచే గణనీయము
 లగుచున్నవి వేయేల ! ఆతనిపాదధూళి యొకసారి శిరసావహించినవా రామిఁ
 దటఁ దలవెండుకలకు మగంధద్రవ్యమును రాచికొనక విరాగులగుదుర. సూర్యుని
 మట్టనుభ్యాన్నమందలి యెండయును నతనికి వెన్నెలవలె నున్నది. ఆడదారి
 మనతోటలోఁ గాలిడినంతలో మావిగున్నలకు దోహదములేకయే మొగ్గలు పొడ
 మినవి మునిసాంగత్యంబున విరాగమును వహించినకొయన నశోకవృక్షము
 స్త్రీల కాలితాఁపు లక్కఱలేకయే పుష్పించినది. పొగడలును మగువల పుక్కిటి
 నీరుకోరకయే కోరకితమైనవి. తిలక మా మునితలకునిఁ జూచినవెంటనే విక
 సించినది. బందుగులను గాంచినపు డెవ్వరికి వికాసము కలుగదు ! సంపెంగలా
 నిరాబారి ధర్మము నాశ్రయించినవో యనఁ దుమ్రెదలను నెఱుంబున నజ్ఞాన
 మును దరికిఁజేరవీయవలెయ్యను. మోదుగులన్నియుఁ జీలుకమక్కులవంటి మొగ్గ
 లచే గన్నులకింపానర్చుచున్నవి. నేరేటిపండ్లకై మంచి చిరుకలు చేరినవి.
 ‘మచినమావేశముచేతఁగదా యేను బుష్పించుచుందును. ఈమునికంటె శుచియెవ
 రని తలంచి క్షాఁబోలును, నవమల్లికాలత పూచెను. మహారాజ ! కడిమిచెట్టులు
 సంతనముచే బులకరించినవో యన మొదటినుండి చివరదాక నేకాకారముగ
 మొగ్గదొడిగినవి పరస్పరవిరోధముగలుగు పక్షులును మృగములును బాంధ
 వ్యముగలవానివలె సంచరించుచున్నవి ”

అని విన్నవించ నివ్వెఱఁగుపడి యానరపతి యావనపాలకునకుఁ దనమేని
 నగ లన్నియుఁ గానుకగానిచ్చి వానితోడను మఱకొందఱు మిత్రులతోడను
 గలసి యుపవనంబునకు ‘నేనుహాత్ముని దర్శనమునకై నేను బోవలయునో
 యతఁడు మన యింటి కతిథియై వచ్చినాఁ’ డని తన పుణ్యమును బ్రశంసించు
 కొనుచుఁ బోయి యారామమునందుఁ బద్యాపనము బంధించి కూర్చుండి యున్న
 యా మునిపరమేశ్వరుం గని పాదపీఠమునకు మ్రొక్కి మరలి వచ్చి పట్టనమం

దంకట సాటింపజేసి పౌరపృథ్వులతోడను, మిత్రులతోడను, భార్యలతోడను, బంధువులతోడను, గుమారులతోడను, సామంతరాజులతోడను మరలఁ బుష్ప వనముం బ్రవేశించి దాని సౌందర్యమునకు సంతసించుచు నెడనెడఁ బూజించి రిండ్ల విశ్రమించుచు నడచి, యాముసీందుగ్గిన కనలిదూరమునఁ దనతోడివారందఱిని నిలిపి, తనరాజువేషమును బరిత్యజించి, వినయవేషముతో డగ్గటి శరత్కాల మునం దాకాశముపై సున్న చంద్రునివలె నల్లతాతిపలకపైఁ దిపముచేయుచున్న యాశీర్ధరమునికి మూడుసారులు పలగొని, ముమ్మాటు జయశబ్దం బుచ్చరించి మూడుతడవలు నమస్కరించి యెదుటఁ గూరుచుండెను. ఆనరేంద్రమునీంద్రుల సంగమము తొల్లి జినేంద్రిబేనేంద్రు లిరువురు స్వర్గమునం గలసినచందంబున నుండెను

జయకోలాహలము చల్లాటినపిదప మునిచే దీవింపఁబడిన యాపద్మనాభ నృపాలుఁడు 'దేవా! జ్ఞానసాగ్రముగ నీ ప్రపంచమునందు మంచినడత నడపి ప్రజలను బాగుచేయుటకై దేవరవా రుండుయిచిరి. ఈలోకంబున దేవరదివ్యవృత్తికి గోచరములుకానివి కుండేటికొమ్ముగగనకునుమముఁదిప్ప వేటు సదార్థ సులులేవు. కావున మీవలన నాసంతయములను నివారించుకొనఁ దలఁచితిని నాకు మిడిమిడి జ్ఞానముకలదుగాని సంపూర్ణజ్ఞానములేదు. చార్వాకమతస్థులు వీవుడనుపదార్థము లేదని చెప్పుచున్నారు. జీవుఁ డను పదార్థమునే యెఱుంగనిచో జీవుఁడులేడని యెట్లు చెప్పగలరు' తానెఱింగినపదార్థమును గాని లేదని చెప్పటకు పలను పడదుగదా! స్థూలమైన వస్తువు, సూక్ష్మమైనవస్తువునని రెండుగలవు అందు మాత్రు వస్తువు నెఱుంగనివాఁడు స్థూలమని యెట్లు చెప్పగలదు, స్థూలవస్తువు నెఱుంగనిఁ వాఁడుసూక్ష్మము నెట్లు చెప్పగలఁడు. అట్టిజీవుండు నివాభావమునను రెండుపద ములును బరిస్పృగసంబంధముకలయవి. జీవుఁడెలేనిచో బంధము మోక్షము మొదలగునవి జీవగర్భము లెట్లగును? ధర్మము లుండి యెచ్చటనైన ధర్మి లేకుండునా ? ఇది జీవాత్మలేదను చార్వాకుల సిద్ధాంతముమీఁది పూర్వపక్షము. ఇది యటుండ నిండు. జీవాత్మకలదని యొప్పుకొను మతములలోనే పెక్కుభేదములు కలవు. సాంఖ్యులు కూటస్థుఁడు నిత్యుఁ డందురు. మీమాంసకులు కర్త గాఁడందురు, తార్కికులు సద్భజకుఁడందురు, బౌద్ధులు చిత్తపరిణామమే జీవాత్మకాని వేటు కాదందురు. పెక్కుసిద్ధాంతములచేతఁ బ్రవేశింపరాని యీమతారణ్యమందు దిగ్భిముకలవాఁ డేదిక్కునకును బోలేనిపగిది నేమనను నవలంబింపలేకున్నాము.'

అని యడిగిన పద్మనాభవృషానునిఁ జూచి గంభీరమగు వాక్కులతో నా ముని పరమేశ్వరుండు “రాజా! నీవడిగిన దంతయు సత్యము, లోకమునం దొకరి కంటె నొకరు బుద్ధిమంతులు కలరు. ఆయినను నీయడిగిన విషయములలో నా తెలిసినంత యితరమతములను దూషింపకుండ నుపదేశించెదను. జీవుఁడు లేఁడను వాదము ప్రత్యక్షమునకు విరుద్ధము లేదమటకుఁ గారణము చెప్పఁబూ నువాఁడు పరిహాసపాత్రుఁడు కాకమానఁడు. ఏలన — ఉన్నవస్తువునకుఁ గదా లేదని చెప్పట తటస్థించును. జీవుఁడే లేనిచో “జీవుఁడులేఁ” ఁను మాట యెట్లుపుట్టును? కావునఁ బ్రతిజంతువునందును నుఖదుఃఖములచేత జీవాత్మ యున్నట్లుగా నెవనియంతట వాఁడు తెలిసికొనఁగలఁడు పరులకుఁ దెలియదు. పరులకుఁ దెలియని వస్తువు లేదని చెప్పటయే న్యాయమని శంకింపఁ గూడదు. దీపమువలనఁ బుట్టినకాంతి ముందు దీపమును గనఁబఱచి పిదప నితరవస్తువులను గనఁబఱచుచుగది నాత్మవలనఁ బుట్టినజ్ఞానము ఆత్మను దెలిసికొని పిమ్మట నితర జీవాత్మలను దెలిసికొఁగలదు”

అని మునీశ్వరుఁడు చెప్పినమాటలు విని, రాజు తనపూర్వజన్మవృత్తాంతముం జెప్పుమనియడుగ, నతం “దోరాజా! తృతీయద్వీపమునఁ బూర్వమందర మను నొక పర్వతము గలదు దాని యపరవిదేహమున శీతోదానది కుత్తరతటమున నుగంధి యను నొకదేశము కలదు. పోకచెట్లచేతను గొబ్బరిచెట్లచేతను నిండి మంచితావులు గల పెక్కు పూలచెట్లచే నాదేశము తనపేరును సార్థకపఱచు కొనుచుండును. అం దీతివాధలు లేవు. భూము లన్నియు దున్నకయే వండును. మోక్షమును బొందినవారివలె నచ్చటి ప్రజలు సర్వదా సంపూర్ణానందము నొందు చుందురు. వ్యసనములచే బీడింపఁబడువారును బరలోకమునకు జంకినవారును లేరు. దిగ్గజద్గ్గజగానున్న గ్రామములచేతను వికసించిన పూవులుగల చెఱువుల చేతను, సస్యసంపన్నములగు పొలముల చేతను, నిర్బాధకములగు పాలిమేరల చేతను బ్రకాశమానమగు నానుగంధిదేశమునఁ బ్రజలు ధర్మముకొఱకు ద్రవ్యము నార్జించుచుందురు. సంతానముకొఱకుఁ గామనుఖము లనుభవించుదురు. తెరువదలు దారినిండ దట్టములగు తోటలలో నడచిపోవుచు గృహప్రాంగణములందువలె నుభింతురు. అచ్చటివాఁరి సంపదలు మెఱపువలె జంచలములైనవికావు. చరిత్రములు వర్షాకాలమేఘములవలె మలినములైనవికావు హుంకారమొనర్చు నావుల చేతను గిరికిర మను చెఱుకుగానుగలచేతను, గేకలిడు నెమిథులచేతను, సంకుల

మగు నచ్చటి ప్రదేశములన్నియు నుండరములైనవి. నదులన్నియు స్నానము చేయుచున్న స్త్రీల కుచకుంకుమములతోఁ గలసి యెట్టుబట్టు కప్పకొనినట్లుండును అందు మిక్కిలి సంపదచేఁ జెలువారు శ్రీపుర మను నొకపట్టణముగలదు. అది భూలోకమునందలి ప్రజలు చేసుకొన్న పుణ్యములచేత నవతరించిన రెండవ యమరావతియే. ఆచట మేడమీఁది రత్నకాంతులచేతఁ గప్పఁబడి యాకాశమునఁగల గ్రహము లెప్పుడును గనుపించవు అందలివారు చంద్రికాంతమణుల నుండి స్రవించు నీటిచేతను సూర్యకాంతమణులనుండి మండు నిప్పులచేతను సూర్యచంద్రుల యదయాస్తమయములను దెలిసికొందురు. రత్ననుయములగు మేడ లనమయమందుఁగూడ సంధ్యాకాలభ్రాంతినిఁ గలుగఁజేయుచుండును. సూర్యుఁడు పూర్వావ్నామందచటి చంద్రికాలాశిఖరములమీఁదఁ బూర్ణతంత్రము వలెఁ గన్పట్టుచుండును. ప్రాకారము మీఁద నడచు నక్షత్రము లచ్చటఁ బెట్టివిదీపములవలెఁ దేజరిల్లుచుండును మానోన్నతంబులును మహాభోగంబులును మత్తవారణశాలులును బహుభూములునునగు నందలి మేడ లన్నియు గుహారాజులతోఁ బోల్చుదగియుండును. తమ్మిపుప్పొడిచే నిండియున్న యగ్నోటి సరోవరజలంబులు బంగారుపూసిన భూమివలెఁ గన్నుల కింపుఁగొల్పుచుండును. ఆసరస్సులయందుఁ బ్రతిఫలించిన తీరవృక్షములు పక్షులకుఁ గాలాశలోకము నందలి యుద్యానవన మను భ్రాంతినిఁ గలుగఁజేయుచుండును. తెల్లుపూవుల వంటి తెక్కలతో నట్టిటుఁ దిగుగు హంసలచే నిండియున్న కొన్ని చెఱువులు గాలిచేఁ గదలు నురుగు కలవిగాఁ దోచుచుండును. ఒడ్డున ప్రియగానున్న చెట్లచే గాలిచొగకుండుటవలన నలలులేక నిశ్చలమగు తెల్లనినీరుగల మఱికొన్ని చెఱువులు ముద్దిరాంజ్ఞకు స్పటికమయములగు ధూము లను బుద్ధిని బుట్టించుచుండును. స్నానము చేయుచున్న యువిదిల కొప్పులనుండి జాతీన మల్లెపూవులచేసిండిన మఱికొన్ని చెఱువులమననాఁటి యాకాశమువలెఁ దోచుచుండును. అచ్చటి మనుజులకుఁ దీర్థత్యముపదేశములయందుఁగాని మాటలయందుఁగానరాదు. కాదనెవ్వము స్త్రీలకుచచ్చింద్విమునంద కాని వారి మానసములయందు లేదు. భంగము కాంతలకవములయందుఁగాని పురుషులవ్రతములయందుఁ గనుపించదు పిరసత్వము కుకావ్యములయందుఁ గాని దంపతులయందుఁ గనఁబడదు. నిరోధము పెంజరములందు గాని మహాత్ముల మానసములందు లేదు. నైవ్యము నాభియందెకాని కుటుంబిణుల యాచారములయందుఁ గానము. ప్రాకారము, అగడ్త, ప్రళమననుమూఁటిచేఁ జుట్టువారియున్న యాశ్రమము మూఁడుపరివేష

ములుగట్టిన చంద్రునివలె హృదయరంజకముగానుండును. ప్రత్యక్షమనూనోపమాన శబ్దము లను నాల్గుప్రమాణములచేతను నచటి కోమటులును దార్కికులును నమస్తపదార్థసిద్ధియు నిశ్చయింపఁజేయుచుండురు. ఇట్లు మంచి దిగుడుబావులు పూదోటలు, గృహములు, సాధములు, సరస్సులు మొదలయినవానిచే రమ్యమై స్వర్గమునుగూడఁ దిరస్కరింపఁజాలు సంపదతో నున్న యా శ్రీపురిమును నల్ప మతి యగు నావంటివాఁడు వర్ణింపలేడు

గద్య

ఇది శ్రీ వీరనందికృతం బగు చంద్రప్రభచరిత్ర మను మహాకావ్యంబునం దుదయాంకమను ద్వితీయ చర్లము

తృతీయ సర్గము

నిజవసుప్రదానముచే బంధుపద్మములను వికసింపఁజేయుచు న్యాయకిరణ ప్రసారమున నన్యాయాంధకారము నహంచుచు శత్రువునితాముఖచంద్రులను గాంతిహీనులనుగాఁ జేయు శ్రీపేణుం డను నొక రాజభాస్కరుఁ డా శ్రీపురము నేలుచుండెను. అతని ప్రతాపముచే జడిపింపఁబడిన శత్రురాజవర్గ మంతయు గుడ్లగూబలవలె నేదిక్కునకును బోలేక గిరిగుహలయందు డాఁగెను. అనురాగ ప్రదంబులగు నీ శ్రీపేణుని కీర్తులు సమస్తదిగంతము లలంకరించుచుండఁజుండ్రుఁ డొనరించు పని లేకపోవుటంజేసి ప్రజ లతనియుదయమును గోరుటయేలేదు. పోషించుటవలన స్వామియై, శిక్షించుటవలన గురుఁడై, వ్యసనములు పోనడంచుట వలన మిత్రుఁడై, సమస్తప్రజలను బరిపాలించుచున్న యితనికిర్తి శరత్కాల పూర్ణిమాచంద్రచంద్రికామూర్తియై దిగంతములు నిండెను. సహజమగుప్రజ్ఞాతి శయము కలిగి ప్రజ్ఞచే సప్తవ్యసనముల నిరాకరించిన యీతనియందుఁగాక సత్పురుషశ్రయమును గోరు వద్ద్య లింకెవ్వనియందు నివాసముచేయును? పర్యత మువంటి యాన్నత్యమును, నీశ్వరునివంటి యైశ్వర్యంబును, చంద్రునివంటి

సౌభాగ్యంబును, మునీంద్రులవంటి మనోనిగ్రహంబును, సింగమువంటి శౌర్యమును, గురునివంటి బుద్ధియు, సముద్రమువంటి గాంభీర్యమునుగలయాతనికి నేనుఁ గులు, వృషభములు, గుఱ్ఱములు, వాహనములు, కల్బలమును రాగ్యశోభానిమిత్రమర్పించి పుడమియే యేకచ్ఛత్రాధిపత్య మాతని కొనఁగెను. 'సమస్తగుణంబులు గలయీధరాపాలునకు నాయందు ద్వేష మెక్కువయయ్యె, శమవమాదులయం దను గ్రహ మెక్కుడయ్యె, నేనుమాత్ర మితని నేల యాశ్రయింపవలయు'నను కోపముచేఁ గాఁబోలును వద మాతని వదలివై చెను. ఈతఁడు పక్షస్థలంబు శ్రీకిన్ది, భుజయుగము పీఠలక్ష్మికిని, శరీరము కాంతికిని, హృదయము శాంతికిని, మొగము సరస్వతికి నిచ్చివేసెను. సత్పురుషు లెవ్వరేమి యడిగినను లేదనలేరుగదా! అజడుండయ్య నదీనుడై, వసుమతీతీలకత్వము చెందియు నశోకభావమును గాంచి, కలాధరుఁ డయ్య దోషాకరుఁడు గాక, ధర్మమునకై ధనమార్జించుచు, గామము మోక్షప్రతిబంధకము గానుండఁ దగిన పురుషోత్తము నాశ్రయింపవలయు నని కుతూహలముతో నాశ్రయించిన శౌర్యుడై ర్యాదిగుణములతో విధి స్మరించిన రాజర్షులలో మొదటివాడై ప్రజల నేలుచుండెను. సూర్యుడెన్నఁడును జల్లనివాఁడు కాఁడు, కాని యీ రాజభౌస్కరుఁడు చల్లదనముఁ జూపఁగలఁడు, చంద్రుడెన్నఁడును వేడిఁజూపఁజాలఁడు కాని యీ రాజవంధ్రుఁడు వేడినిఁ జూపఁగలఁడు. శ్రీకాంతం బోలు శ్రీకాంతయను దేవితో నీనృపుఁడు సకలలోకాభిరాముడై కళను వదలని చంద్రునివలె సర్వదా యామెను వదలక యుండెను. లోకమునందుఁగల సమస్తసద్గుణములు నా శ్రీకాంత శరీరము నందలి లావణ్యోదకమునందు స్నానముచేసి తమయాత్మలను బవిత్రములుగా జేసికొనఁదలంచినవో యన నామె నాశ్రయించినవి శీలము, ఓరుపు, వినయము, రూపము మొదలగు గుణములను బరీక్షించి సమస్తరాజకన్యకలయం దిందకత్తెయని నిర్ణయించి తానొనరించు సుకృతకర్మములకు సహాయభూతురాలని భావించి యీ శ్రీషేణనరేంద్రునిచే స్వయముగా పరింపఁబడిన యీ శ్రీకాంతకీర్తిని రూపమును గ్రహించుటకొఱకు దేవతాస్త్రీలుగూడ భూలోకమునకు వచ్చి తపము చేయఁదలంచుచుందురు. దోషానుబంధములేక మతము వదలి బంధుపద్మములను వికసింపఁజేయుచు సూర్యుని ప్రాంతకాలకాంతివలె నిష్కలంకయగు భార్యతో నా నరపాలుఁడు సుఖపరమఁడై కాలము గడపుచుండెను

ఒకనాఁటి యుదయమునఁ గృత్యములు దీర్చుకొని యంతఃపురమునకుఁ బోయి కపోతలమునఁ జేయించేర్చుకొని విచారించుచున్న భార్యనుజూచి తన్మ

నోగతదుఃఖమును బంచకొనడలచినవాడుఁబోలే వ్యాకులమవస్సుతో “దేవీ !
 దుర్వారులగు సకలశత్రువుల రూపుమాపినవాడను, దుస్సహమగు ప్రతాపమును
 భూమియందు నిండఁజేసిన నేను నీకు జీవితేకుండనై జీవించియుండఁ బరులవలన
 నీకుఁ బరాభవము కల్గియుండదు. నిమేషకాలమయినను సంతాపమూలమగు
 నీవిరహమును సహించలేనివాడను నాయందు నీకుఁ గోపమువచ్చియుండదు.
 నిశ్చయము. నీపాదపద్మములే శరణముగాఁ జిత్తవృత్తి యంతయు నీయంద
 నిలిపి, మనస్సు నీపేర్మమకుధారవోసి యేకశరీరముగాఁ బ్రవర్తించు చెలికత్తెయిం
 దైన నీయపరాధ ముండు నని తలంచను. అలిపియము ననుసరించి నడుచు
 బాంధవులు గాని, కాల్బలముగాని, దాస్యముచేయు నంతఃపురకాంఠలు గాని,
 నీకునుబోమముడి చూచిన భయపడువారు నీ కేమి యపకారమాచరింతురు ?
 అయిననీనానుడివిన విషయములలో నీసంతాపమునకుఁ గారణమేదియో చెప్పుము”
 అని యడిగిన రాజునకు సిగ్గుచే నుత్తర మీయఁజాలక చిన్ననాటి చెలికత్తె
 మొగమువంకకుఁ జూచెను. అదియు సిగ్గుచే దన యొడయురాలు భర్తకుత్తర
 మీయలే కుండుట యెఱిగి “దేవా! మాచెలి కెవ్వరివలనను బరాభవము గలుగ
 లేదు. ఈ సంతాపమునకుఁ గారణము దైవముతప్ప వేరొకదుకారు ఇది తీర్పు
 టయు నతనికి దప్ప నొరులకు సాధ్యముకాదు. అయినను దేవరితో నది యం
 తయు విన్నవించెదను జరుగఁబోవుదానికై దైవమే ప్రమాణము. ఈమె
 నేఁడు నీప్రభావముచేఁ బరిపాలింపఁబడుచున్న యీశుక్తునతో భను జూడఁదలచి
 నాతోఁగూడ మేడమీఁది కెక్కి వీదిలో బంతులాట యాడుచుండిన ధనవంతుల
 మెల్లలను గొందఱిని గాంచెను. వచ్చిబింబములవంటి మోములు గల వారినిఁ
 దనివిడిఱకచూచి యీగతి వాఁడు దేఱిన ముఖముతో “నీ బాలకులచేత నేకాంతల
 జన్మము వ్యర్థముకారేదో వారే ధన్యులు. వారికి నేను నమస్కరించెదను.
 పండుపండని తీసలవలె నిర్భాగ్యులమయిన మాజన్మములేల ? ఏపురంధ్రిజనము
 ప్రసిద్ధమయిన స్త్రీశబ్దము సార్థకముగా సర్వలోకములచేతఁ గొనియాడఁబడఁ
 దగిన జన్మము కలదియై యుండునో యని వంద్యముగాక వంద్యులతలనంటివారి
 జన్మములు కాల్పనా! కన్నులు లేని మనుష్యునివలె, జండ్రుఁడులేని రాత్రివలె,
 మూర్ఖుఁడులేని యాకాశమువలె, రాజహంసలేని తటాకమువలె, సంతతిలేని కాంత
 శరహాసాస్పదురాలనుటకు సందియములేదు. కులకాంతలకు వంశవృద్ధికారణ
 మగు కొడుకు తప్ప నితరాలంకారములే లేవు. నిజకులభూషణం బగు కుమారుఁడు
 లేని కాంతబ్రతుకు బ్రతుకుకాదు. పుణ్యహీనురాలనగు నన్ను సంతోష

పఱచుటకు జ్ఞాతులుగాని, స్నేహితులుగాని, పరిప్రసాదముగాని సమర్థముకా దని విచారించి దుఃఖకారణము నాకుఁ దెలిపి తల్పమునఁ బరుండెను. అనేకవిధముల ననునయించినను గొంచెమయినను నేదదేతినదికాదు. తుట్టరుదకు మాచేఁ బ్రబోధితురాలై యీగతి విచారించుచున్నది.” అని చెలివలనఁ దినచెలువ శోకకారణముం దెలిసికొని రాజపుంగవుం “దోషద్యాక్షీ ! శరీరము, నింద్రియములు, హృదయమును గృశించజేయు దుఃఖము నీకుఁ దగదు. నీకోరినకోరికి దైవసాధ్యము. నీవు విచారించిన నాకు దుఃఖమువచ్చును. నేను విచారించినఁ బ్రజలందఁ జేద్దురు. కావున సమస్తజనులకుఁ బరితాపహేతువగు శోకముమానుము. నాయెడను బ్రజయెడను దయఁజూపుము. జన్మాంతరమునఁ జేసిన శుభాశుభకర్మములు పండకమానవు మనమట్టి పుణ్యమే చేసియుండినచో మన కోరికి ఫలించుటకు సందేహములేదు. అందులకై విచారించుట యవసరము. దైవసాధ్యమగు కార్యమునెడల జను లోఁగాములాలోచింపఁ దగదు. దేవలము విధి ప్రతికూలుఁడుకాఁడేని నీకోరిక కొనసాగుటకుఁ దగినయుపాయ మాలోచించెదను. మహాత్ములగు జై నమును లనేకులు కలరు. వారి నేవచేసిన సంతతివ్రతి బంధకముగు కారణము తేటపడఁగలదు” అని మధురములగు మాటలచేఁ బ్రియురారి దుఃఖమును బాపి పదంపడియొక నాఁడు మిత్రబృందముతో వసంతలక్ష్మిచేఁ గలకలలాడుచున్న కీర్తావనముం జూడ నెంచి తాండవముచేయుచున్న నెమిళ్ళును, గర్జప్రియముగఁబల్కుచున్న కోయిలలును, రుచిగలిగిన పండ్లును, బరిమళముగల పూవులును, జల్లని మందవాయువులునుగలిగి సర్వేంద్రియములను దృష్టిపఱచు నుద్వానవనమునకుఁ బోయి విహరించుచుండఁ దపోనిష్ఠాగరిష్ఠుండును బ్రపంచమంతయుఁ గరితలామలకముగ నెఱింగినవాఁడు నగు ననంతమునీంద్రుఁ డాకాశమునుండి వచ్చిన సూర్యునివలెఁ దేరిరిల్లుచు రాజు దృష్టిపథ మలంకరించెను. రాజు నొడలు పులకరింప మన ముప్పొంగఁ దమాలవృక్షము నీడను గూర్చుండిన యామునికి దోసిలియొగ్గి సంసారసముద్రమును దాఱించు నతని చరణములకు భక్తిపరవశుడై నమస్కరించెను. అతండును సమాధిచాలించి నిర్మలవాక్యములతో నాశీర్వచనములను జదివెను. రాజేంద్రుఁడును ధర్మాభిషేకుఁ డయ్యఁబడిన పగిదిఁ దెల్లకల్వలఁబోలు ముని చిఱునవ్వుచే నభిషేకింపఁ బడి కరపద్మములు ముకుళించి తన చిఱునవ్వుచే మంచిగండము పూసినపగిది మునిచంద్రుఁ డచరణపీఠిక నలంకరించుచు ‘దేవా ! ఎంతదూరము పోయినను జూడవలయు నని కోరినను గాన్పించని నీవరణారవిందములు నాకు సులభ

ముగఁ గన్నడుటకు వడియపూర్వజన్మపుణ్యమే కారణము గాని వేఱుకాదు. లేకున్న నీకీర్తి నిర్వేదికజాయమానకటాక్షము నాయం దేల కలుగును. తమ బోఁటిమహాత్ముల వర్ణనము శ్రేయస్సులను వృద్ధిపఱచును. వివేకము పెంచును. అభ్యుదయించును. విశ్వర్యమును మంచును. సమస్తశుభములకుఁ గారణమగు నిది తక్కువపుణ్యముచే లభ్యమగునది కాదు భూతప్రవివృద్ధ్యర్థమానములయందు మీకుఁ దెలియనివిషయము లేదు. కావున 'నేనొక మనవి చేసికొనియెడ ననుగ్రహింపు. సంసార మసార మని యెఱింగియు నామనం జేలకొ విరక్తి జెందికున్నది' అను రామాయణము విని యతని హృదయములోని విచారకారణముఁ దెలిసికొని మునీశ్వరుండిట్లనియె. 'రాజేంద్ర! నీమనమునఁ బుత్రవాంఛ యున్నంతవఱకు నీకువిరక్తి కలుగదు. కొలఁదిదినములలో నీకావాంఛ తీఱఁగలదు. ఐనను విరాగప్రతిబంధమగు మఱియొక కారణముగలదు దాని వివరించెది నాకర్ణింపుము. ఈన పెద్దభార్య పూర్వజన్మమున నీపట్టనములోఁ గాపురమున్న దెవాంగదుఁడను కోమటిహఁతురు. అప్పుడు సునందయనుపేరు గలది. తల్లిపేరు శ్రీదేవి. సమస్తసద్గుణసంపన్నురాలు, యోగ్యురాలు, బంధు పోషకురాలు, ధనవంతురాలు నగు నాసునంద యొకనాఁడు నవయానమున గర్భవతియై శరీరము కృశించియున్న యొక్కకాంతంజూని యామె ఐడుపాట్లు కని "దైవమా! నాకెన్నఁడు నిట్టితరుణమున గర్భము రాకుండఁ జేయు" మని వేడుకొనియెను. పిదపఁ గాలధగ్ధముఁ జెంది భాగ్యమున దుర్యోధనునకు గూతురై నీకు భార్యయయ్యెను. కావునఁ బూర్వజన్మభవమగు కోరికివలన వీజగ్ధమునందును నీభార్యకు నవయానమున గర్భము రాకపోయెను. కొన్ని దినముల కాదోష ముపశమించును నిష్కలశయముగ నీకుఁ గుమారుఁడు గలుగును. వాడు చంద్రునివలె సర్వమనోరంజకుఁ డగును. పెద్దవాఁడైనపిదప నతని యందు రాజ్యభారముంచి నీవు జీవేంద్రదీక్ష నవలంబించితివేని సమస్తకర్మబంధములు వాని సిద్ధాలయమున 'తేగఁగల' వని సంక్షేపముగాఁ జెప్పిన మునీంద్రుని మాటలు రాజు నంతసించి నిజరాజధానికింబోయెను. మునియుఁ దనయిచ్చం బోయెను.

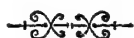
పిదప రాజును మహమ్మల కిష్టసిద్ధి పూర్వజన్మకృతపుణ్యముచేఁ గలుగు నని భక్తియు చేయసారంభించెను. దరిదురిలకు దానమిచ్చుట జైనమునీంద్రుల వర్చించుట మొదలగు కార్యములచేఁ గాలము జరపుచుండ దేవతలు దానపులు నాగ

కులము మున్నగువారుకూడ నాచరింపఁదగిన నాందీశ్వరమును గొప్పపండుగ వచ్చెను. అపు డుపవాసపూర్వకముగ జగద్విజయి యగు జీనేందునిఁ బూజించుచు సమాహితకార్యసిద్ధికై భార్యతోఁగూడ నేవించెను. తరువాతఁ గొన్నిదినముల కాహ్లాదపటము చంద్రకళవలెఁ గోర్కినమకూర్చు కులదేవతవలెఁ దనరారు నాశ్రీకాంత శుక్తిక ముక్తాఫలమును విహించినాడువున గర్భముధరించెను. దానంజేసి శరీరము కృశించెను. మొగము తెల్లఁబడెను. చెక్కులు వెల్లఁబాఱెను గర్భస్థితుఁ డగుబాలుని భారముచేతఁబోలె మెలమెల్లఁగ నడువ సాగెను. నురతాసక్తి తగ్గెను. ముక్కులమీఁద నలుపును దక్కినభాగమంతయుఁ దెలుపును గలిగి స్తనద్వయము తుమ్మెదిలువ్రాల్చిన మంచిగందపుటుండలవలె నుండెను మతియుఁ బరిమళమునకై వ్రాల్చిన తుమ్మెదలు గల సరోజయుగ్మము ననుసరించెను తెల్లని కువద్వయముచేత మనకాంతి జయింపఁబడియెనుగదా యను కోపమున హారము లాస్తనములయందు రాపిడిపుం డ్లొనరించెను. గుణవంతులకైనను ననూయపోదుగదా! ఆవులింతలు చెలికత్తెలవలె నెన్నఁడును వదల కుండెను. భర్తచే విడువఁబడిన యలసత్వము శరణుచెంద నీమె కాపాడుచున్నదో యనున ట్లలనురాలై యుండెను. ఉదరముతోఁ గూడ సిగ్గును వృద్ధి చెందెను. వశిత్రయముతోఁ గూడఁ బెద్దలయెడ నభ్యుత్థానము తగ్గెను. ఇంత దనుక నల్లకలువలను జయించితి, మిఁకఁ దెల్లతామరలను జయింపవలయునను ననూయతోఁ గాఁబోలును గన్నులుతెల్లఁబడియెను. గర్భస్థితుఁ డగుబాలకునకుఁ బూర్వజన్మసంస్కారముచేఁ గలుగఁబోవు జనపూజన మాతల్లి హృదయములే తెల్పుచుండెను. ఇట్లు గర్భము క్రమక్రమాభివృద్ధిఁ జెందఁ, బ్రసూతిసమయ మాసన్నమగుడు, శుభగృహము లన్నియు నుచ్చస్థానములయంగుండ శుభతిథి యందు శుభనక్షత్రమునఁ దీర్థకరుఁడు కాఁబోవు నొకకుమారరత్నముంగనియెను. ఆకాశము నిర్మలమయ్యెను చెటువులన్నియుఁ బేఱెను. దిశాంగనలందఱు మాలిన్యమును దొలగిరి. దేవతలు దుందుభులు మ్రోగించిరి రాజగృహము మంగళతూర్వనాదములతో నిండెను. పట్టినవాసులందఱుఁ దమతమయింద్లఁ బండుగలు చేసికొనిరి. పిలువకుండఁ బ్రతిపిధిని వచ్చి గణికాజనము నృత్యము చేయుచుండిరి. 'నీ కద్వితీయుఁడగు పృథువు దొరకెను, నీపుణ్యము మంచిది, సంతసించు' మని భూమిదేవి నందఱుఁ బొగడసాగిరి పుత్రోత్సవముఁ దఱిపిన, వారికా రా జివ్వఁదగినది తగనిది యని లేకుండ నిచ్చెను కొందఱు చంగీతము పాడుట, కొందఱు గంతులువేయుట, కొందఱు పురాణములు చదువుట, కొం

దఱు శాస్త్రార్థములు చేయుట, కొందఱు టొడలు తెలియకుండఁ దిరుగుట చూడఁ బట్టనమునకుఁ బిచ్చియొత్తినదో యనునట్లుండెను. వేయేల, సంతసింపని హృదయముగల శత్రువైనను నాపట్టనమున లేడు. పిదప సర్వజ్ఞుఁడు కాబోవు నాపిల్లవానికి వంశవృద్ధులతోఁ గూడ శ్రీషేణనరేంద్రుఁడు శ్రీవర్మయను నామ కరణ మొనరించెను ఆకుమారుఁడు కలిగినపిమ్మట స్వాధీనులుగాని శత్రు రాజుల నందఱిని స్వాధీనపఱచుకొని వశముగాని భూమినంతను వశపఱచుకొని యనేకనిధులనుండి విశేషద్రవ్యమును బొందుచు శ్రీషేణనరేంద్రుఁడు జగ మకంటకముగాఁ బరిపాలించుచుండెను.

గద్య

ఇది శ్రీపీఠనందికృతం బగు చంద్రికాప్రచరిత్రం బను మహాకావ్యమున నుదయాంక మను తృతీయసర్గము.

చతుర్థసర్గము

పద్మాకరమువలె లక్ష్మీలతాలింగిత మగు శరీరముతోఁ జూపఱకంటికిఁ బండువొసరించు నారాజకుమారుఁడు దినదినము వృద్ధికెందుచుఁ జంద్రునివలెఁ గలలకుఁ దానకంటె సమస్తవిద్యలయందును జదువుచెప్పిన గురువులకంటెఁ గొలఁదిదినములలోనె పృషీణుడై వయస్సునఁ జిన్నవాడయ్యును విద్యాబుద్ధులచేఁ బెద్దవాడని పరిగణింపఁబడుచుండెను. సర్వదా ధనుర్ధరులును ఖడ్గపాణులును, సాదులును, మాకటీండువును బరివేష్టించి వారినిఁ బోషించుచుండెను. రాత్రి చంద్రునియందును బగలు పద్మములయందును జపలచిత్రముతో వసించుచున్న లక్ష్మీయ నారాజకుమారుని శరీరమును రాత్రిందివములు విడువలేక పోయెను. అతని దాతృత్వము విని లోకములోని దాతలందఱు దాతృత్వాభిమానమును పడలిరి పరాభవము వచ్చినపిదప నెవ్వరికి నభిమానముండదుగదా ! ఆతనితోఁ దిరుగు పిఱికిబంటుకూడ మహాకౌర్యకాలి యయ్యెను. త్యాగము,

శౌర్యము, యత్యము, నీతి మొదలగు పెద్దలకిష్టములగు గుణము లొకదానికంటె నొకటి హెచ్చుగ నారాచునువు నాశ్రయించినవి. ధనధాన్యము లొపఁగి పోషించుచు, మంచియుపదేశములు చేయుచు, బ్రజలనుగ్రోచుచున్న యారాజు దారకునియందుఁ బ్రజలకందఱకుఁ దండ్రులయెడఱఁగూడ లేనిగౌరవము కలిగి యుండెను. సమస్తస్తద్గుణరాశి యగు నా నృపనందినుఁడు తనవారికే కాక శత్రువులకుఁ గూడ మంచివాఁ డగుపించుకొనియెను అపిష్టవంతుల కసాధ్యము లగు కార్యము లుండవు ముల్లోకములను దిగస్కరింపఁజాలు నాతని సౌందర్యమును జూచి చతురాననుఁడు తన పృష్టికిఁ దానే మిగుల నచ్చెరుచడుచుండెను. సంపదల కునికిపట్టును, జయలక్ష్మి క్రికి నివాసంబును, ప్రజలకుఁ గన్నులపండువయు నగు నానృపకుమారునియంత నిగర్విచూడామణి పృథివియందు లేఁడు. మహానుభావుల కైశ్వర్య మెచ్చినకొలఁది మత్తతత్కమందును. అతఁడు తండ్రియను మతిని సార్థకనామధేయముకల పభావతి యను నొకకన్యను వివాహము చేసుకొనినపిదప వృద్ధభూపాలుఁడు రాజ్యభార మంతయు నతనయందునిలిపి నిశ్చింత చిత్తుఁడై యుండఁదగినవాఁడయ్యె నిచ్చనచ్చినట్లు సమస్తభోగము లనుభవించుచు మోహమున కధీనమగు మనస్సుతోఁ గాలమంలయుఁ గడుచుచున్నను, గాలము పోవుచున్న దను జ్ఞానము లేకుండెను ఎంతటివారిపరీక్షనైనను గాంతామోహ మొక్క కుణములోఁ బాడుచేయఁగలదు.

ఒక్కనాఁడు మేడమీఁదఁ గాంతలగోఁ గొలువ్రుండి యాకసమునుండి పడుచున్న యుల్కాపాతమును గాంచి విషయములయందు విరక్తిఁగలవాఁడై యిట్లు విచారించెను. “అందఱకు నీపరీకారిముగ నే జీతము, యాపనము, శరీరము నశాన్వితములయినవి. అయినను నాపంటి మందబుద్ధిఁగల జనుఁడు పుత్ర కళత్రాది మహాపాతములచేఁ గట్టుపడి తెలిసికొనలేకున్నాఁడు కొండకాల్వలలోని తఱంగములవలె జంచలములగు నింద్రియసుఖములకు లోబడి, గుడ్డిగవ్వ కైన మాటక, యుత్తరలోకమునకు నిడుమలఁ దెచ్చిపెట్టు మహాదోషము లొన గుచ్చుచు, నసంతదుఃఖములను మోహవశమున గణింపకున్నాఁడు. ఉత్తరక్షణమందు నమృతములేని యాయుర్దాయము స్థిరమని నమ్మకుండినచో మనుష్యుఁడు కర్మ పాశములచే బద్ధుఁడై యనేక జన్మములందు గర్భనరక మనుభవింపకయే పోవును. స్వభావచంచలమైనదియు, దురంత మైనదియు, వదలిపోయినపుడు చాల దుఃఖమును గలుగఁజేయునదియు నగు సంపదకొఱకై యామూఢజను లెంతపరిశ్రమ

చేయుచున్నారో! ఆహా! మోహమహిను! మాటిమాటికి గలుగుచు నశించుచున్న యీ బంధుసంబంధములు స్వప్నసమాగమతుల్యము లని యెఱుంగక విద్వాంసులు గూడ వానియందు విశ్వాసముంచుచున్నారు. ఏయపాయములు లేని నిర్వృతిసుఖ మాసింపక యపాయములు మెండుగాఁ గలిగిన యైహికసుఖములను గోరువారు నిజముగా నుగంధియగు మంచునీరు త్రాగక బురదతోఁ గూడిన వరదనీరు దాగిగువారితో సమానులు. కటకటా! ఈక్షిప్తలోకము 'నాది' 'నేను' అను దురాగ్రహముతోఁ గూడి స్వల్పసుఖముకొఱకు కొండంతదుఃఖమును మోయుచున్నారు. కాక తాళీయముగ మనష్యజన్మ లభించినను సంసారపాశములచేఁ గట్టబడి నరులు ప్రమాదముల వాలగుచున్నారు." ఇట్లు సంసార మసారమని విచారించుచు నాధరాపాలుఁడు విషయానురాగమును వదిలి మంచిబుద్ధి కలిగినందులకు ఫల మగు వైరాగ్య మవలంబించెను

మఱునాఁడు కొడుకును బిలిచి, నమస్కరించి యెదుట నిలువఁబడిన యతనిపైఁ బ్రేమరసము లేని చూడ్కి నిగుడించి "కుమారా! ఈ శరీరమును గుడిపెను ముసలితన మను నుడిగాలి పడవేయక మునుపె, వృద్ధి పొందుచున్న యజ్ఞానమును బోఁగొట్టఁజాలిన నేత్రములయందలి శక్తి తగ్గకమునుపె, సమస్తతీర్థయాత్రలు చేయఁజాలిన పాదములయందలి నడక యడఁగకమునుపె, సకల శృతిస్మృతిధర్మములు వినఁజాలిన చెవులకుఁ జెవుడు రాకమునుపె, ముదిమిచే రాఁబోవు నిందియ దౌర్బల్యమున మతిభ్రంశము కాకమునుపె, యుత్తమగ్రంథములన్నియుఁ జదువుకొనఁజాలు నాలుక తొట్టువడకమునుపె నన్నీ సంసార సముద్రమునుండి దాఁటించి దుఃఖాగ్నిచేఁ బరితప్తమైన నామదికి శాంతికలుగఁజేయుము. ఏను జీనేంద్రదీక్ష నవలంబించెదను. నీవీరాజ్యభారమును వహింపుము నాయభిమతం బీచేర్చక నాకు శత్రుఁడవు కాకుము. సంసారపరంపరలకుఁ గారణములగు విషయభోగములయం దిచ్చ నే నిదివఱకే వదిలియు నీవు పెద్దవాఁడవగుదాఁక రాజ్యభారము వహింపకుండుటకు వీలులేకపోయినది. నేటికిఁ బెద్దవాఁడవైతివి. కావున వ్యసనములకు లోబడక, శత్రువుల వృద్ధిపొందనీక, దుర్జనులమాటఁ జెవినిఁజొరనీక, యీధరామండలమును బరిపాలింపుము. సూర్యోదయమునకుఁ జక్రివాకములు సంతసించునగిది నీయభ్యుదయమునకుఁ బ్రజలు సంతోషింపవలయును గాని వ్యసనపడఁగూడదు. చారులవలన సంగతులన్నియు సత్యముగాఁ జెలిసి

కొనుచు సంపదల నభిలషించి నీపరిపాలనకు లోబడినవారిని బాధపెట్టకుము. సంపదలకుఁ బ్రథమకారణము పృజానురాగమే యని నీతివేత్తలు చెప్పుచున్నారు. రాజులకుఁ బ్రజలు లోబడియుండుటయే సుఖము. లోబడకుండుటయే దుఃఖము. వారు వశ్యులైయుండుటకుఁ గృతజ్ఞత్వమే కారణము. కావునఁ జేసినమేలెన్నఁడును మఱవకుము ఎన్ని సుగుణములు కలవాడయ్యును గృతఃస్థుఁడందఱికి శత్రువునగును. కృతఃస్థులకు మించిన దుర్గుణము లేదు. అర్థకామములతో ధర్మమునకు విరోధము లేకుండఁ ద్రివర్గమును సమముగా నడిపించిన రాజుభయలోకములను సాధించుట వేమియు సందేహములేదు. సమస్త కార్యములు పెద్దలకుఁ దెలుపకుండఁ జెయకుము. అట్లు చేసినచోఁ బ్రమాదములు రాకమానవు. గురువులశిక్ష దాటనిరాజు దేవేంద్రునివంటి యైశ్వర్య మనుభవించును. జనుల బాధించును ద్యౌగంధులను వదిలి వృద్ధికోరువారిని సంపాదించుము. నీకీర్తి దిగంతములను వ్యాపింపవలయును. నీనద్గుణములను సర్వదా వందిమాగధులు నుతింపవలయును. కార్యములన్నియు ఫలముచేతనే వెల్లడికావలయును గాని ప్రారంభమందుఁ దెలియఁగూడదు పరుల యాలోచనలను బ్రారంభముననే తెలిసికొనవలయును. ఇట్లు ప్రవర్తించురాజు విరోధులకెన్నఁడును జిక్కఁడు. నూర్యునివేడిమివలె నీవృతాపమొకప్పుడు ప్రజలకు బాధకరమైనను మొత్తముమీఁద సుపకారకమైయుండవలయును " అని తనతండ్రి యుపదేశముతోఁగూడ వైరాగ్యమును నూచింప శ్రీవక్తృవృత్తులొందును నతని బోధకెంతయు సంతసిల్లి ప్రతిబంధముచే రాజ్యమేలుట కంగీకరించెను. పిదప వృద్ధరాజును జ్ఞాతులందఱికిడ సెలవు పుచ్చుకొని కుమారునకు రాజ్య మప్పగించి శ్రీప్రభుఁడను మని నాశ్రయించి నిర్వృతికాంతను బెండ్లియాడెను.

శ్రీవక్తృయుఁ బితృవియోగమునకుఁగొన్ని నాళ్లు శోకించుచు మంత్రులచేతను, మిత్రులచేతను నూఱడింపఁబడి కామిని యగుభూమియం దాసచే నాశోకమును మఱచి తన రాజధానియందుఁ గొంతమూలబలమును, దిగంతములయందాటవికసైనయమును, దేశమధ్యమున సామంతబలము నునిచి బయలుదేరిెను. అతని గుఱ్ఱముల కాలిత్రోక్కుడులచే నెగసిన గాడిదవెండుకలవంటి పరాగము దిక్కులనే కాక శత్రుశ్రేణుల మొగములనుగూడ పులినముగాఁ జేసెను. అతని ధ్వజపటములు నూర్యునే కాక శత్రుప్రతాపమును గూడఁగప్పివై చెను. అతని గజముల మదపరీవాహము భూపరాగమునే గాక శత్రుధామములనుగూడఁ దుడిచి

వేసెను. అతని ప్రయాణభేదభాంకారము పర్యతగుహలనే కాక శత్రుచిత్తములను గూడ షోభపెట్టెను. అతులశక్తి కల యాతని ప్రయాణము విని కొందఱు రాజులు దారాపుత్రాద్రిలనువదలి లేళ్లవలె దిగంతములకుఁ బరువెత్తిరి. మఱికొందఱు వాడిగలకత్తిని, మఱికొందఱు గొడ్డలిని గంఠమందుంచుకొని మానము వదిలి శరణ్యుడగునతని శరణుచొచ్చిరి మఱికొందఱు మానము వదలలేక పొంగులనే వదలిరి. మఱికొందఱు తమకుఁ గలసౌత్తంతయుఁ గానుక గానొసఁగి సీమముతువునందలి శృక్ మలవలెఁ బ్రాణములనుమాత్రము కాపాడుకొనిరి. దీనత్రువదగు శ్రీవర్మయు శరణుచొచ్చినవారిరాజ్యము లెవరివివారి కిచ్చివేసెను. సత్పురుషులకోపమునకు నమస్కారమే యవధిగదా! రణమందుఁ జచ్చిపోయిన శత్రుభూపాలుర కుమారులకుఁ గూడ వారివారి రాజ్యము లిచ్చివేసెను ఉన్నతులకు దీనులయెడ దయ సహజసిద్ధమేగదా! అతని కటకమువలె రాజధాని గూడఁబ్రతిదినము వృద్ధిచొందసాగెను జమ్మని తుమ్మెదలు గంపిస్తలములు మూయ వదవప్రవాహముచేత భూమియంతయుఁ బంకిలముగావించు నేనుఁగలచేత నతని ముంగిలి యంతయుఁ బరిమళించుచుండెను. ఏనుఁగు దంతములతోఁ జిగించిన చామరింబులును బంగరములలోనుంచి తెచ్చిన సింగపుఁగొదవలును గానుకగానిచ్చి మన్నెపువ్వుల తననిని నేవించుచుండిరి. ద్వీపాంతరీయు లగు రాజులందఱు నచటఁగలవిచిత్రవస్తువులను దెచ్చి యిచ్చుచుండ నీభూపాలుఁడును వారిని యధావిధిగ మన్నించుచుండె. ప్రభువుల చిత్తములు దుస్సహవాసముచే నొకప్పుడు చెడిపోయినను స్వభావముగ నుచి తజ్జములు కాకపోవు. సముద్రతీరమున సంచరించుచున్నపు డితనికి సముద్రుఁడు గూడ భయముచేతను బోలె మంచుమంచి రత్నములను మత్స్యములను గల్లోల పాస్తములచే నమర్పించుచుండెను. వేయేల, ద్వీపములయందుఁ గాని, దుర్గములయందుఁ గాని, మండలములయందుఁగాని, దిక్కులయందుఁగాని, మూలయందుఁగాని యతనియాజ్ఞ కేదించువాఁడు లేకపోయెను. దైవమునుకూలుడైనపు డనుకూలము కానిదియుండునా! మొదటఁ గరముచే లాగింపఁబడి సిదప మానము చెడకుండు నచరంఝింపఁబడిన సమద్రవసన యగుభూమి కులకాంతవలె నితనికి సర్వదా పశురాలైయుండెను. ఈరీతి దిగ్విజయముఁగావించిన యా శ్రీ పద్మ శ్రీపుర మేలుచున్న సమయముననే భూమి రాజన్వితయయ్యె. అపుడపు డితఁడు వాహ్యశినెడలి తుమ్మెదల రొదకు బెదరి తలలాడించుచు నమస్కారములు చేయుచున్నవో యనునట్లున్న యేనుఁగులకుఁ గట్టుకట్టి లగుచెట్లను, నగడిత

యొడ్డున బాదులుతీర్చి కలస్వనంబుతోఁ గన్నులకుఁ బండువొనరించుహంసలును,
నీటిలోపల బెఱుకు బెఱుకుమని గంతులువైచు చేఁపపిల్లలును. గాలిచే నిట్టటు
నాచువలెఁ గదలుచున్న తమ్మిపుష్పాడియును, గవాక్షముల నడుమనుండి
యొయారముగాఁ జూచుచున్న పారకాంతల సౌందర్యమును జూచుచు మరల
నంతఃపురమును జేరినపుడెల్లఁ బంచబాణుఁడుగూడ కాంతావృద్ధయాంతఃపుగ
ములను జేరి వారిని వేధించుచుండెను. రాజేంద్రుండును బౌరకాంతల కెవ్వరికిని
స్వాధీనముగాక శీలసౌభాగ్యములు గలిగి కామశక్తివలెఁ బ్రకాశించు నొక్క
పృథ్వివతీదేవికిమాత్రము సాధ్యుడై, యామెతోననుస్త సుఖము లనుభవించుచు
వేవికారములును లేక శ్రీపుర మేలుచు, నొకనాఁడు నింగినిమాసియున్న శర
త్కాలమేఘములు పుట్టుటయు నశించుటయుఁ గాంచి నిర్వేదమును జెందెను.
సత్పురుషునకు విషయసుఖములయం దత్యాసక్తియుండదు. రాజ్యము శ్రీకాం
తుడను పుత్రునకు నమర్పించి శ్రీప్రభుఁడను సునీంద్రుని నాశ్రయించి నన్నయ
సించి దుశ్శరమగు తపమాచరించి రెండువందల సంవత్సరములు జీవించి యతఁడు
దేహమును ద్యజించి శ్రీధరమునీంద్రుడై యవతరించెను.

గద్య

ఇది శ్రీవీరనందికృతంబగు చంద్రిప్రభ చరిత్రంబను మహాకావ్యమునఁ
దుదయాంకంబకు చతుర్థసర్గము.

—:0:—

పంచమసర్గము

ధాతకియను పేరుగల దక్షిణఖండమున నిషకారగిరి యను నొకవర్వతము
కలదు. ధరతుఁడు మొదలగు రాజులందఱు నవతరించిన పూర్వధరతఖండ
మాగిరిని జాట్టువారియున్నది. అం దలక యను దేశము గలదు. ఆ దేశమున
నంతల మెట్టతామరతీగలు కాంతలవలెఁ గమలాననంబులతోడను, మధుకరీ
నయనంబులతోడను, నాశబాహువులతోడను మనోహరములై యుండును.
మఱియు నందలి పల్లెల్లాళ్లలోఁ బండు ధాన్యరాసులు కొండలవలె శిఖరములచే
మేఘముల నొరయుచు విస్తారమైన భూమి నావరించియుండును. మహాత్ముల

మతులవలె గభీరము లగుటచే నెవ్వరికి లోతు తెలియక విమలములయి సర్వ లోకసమృతములైన గొప్పచెఱువులును, జనులు దిగుటకుఁ దగిన నీరుగల దిగుడు బావులును, జక్కని శకంతములచే నుభయతటములయందు దలంకరింపఁబడి సర్వ దా పరివహించు నడులును, ఒడ్డువనములచే నిండియున్న తటాకములును నా దేశము నందంతటఁ గలవు. తగినవేడియఁ, దగినమంచును, దగినవర్షంబును గలిగి శీతలబాధయు, వాయుబాధయు, రజోబాధయు లేకయుండు నా దేశమునఁ బ్రజలందఱు సమస్తబుతువులయందు సమమైననుభు మనుభవించుచుండురు. ఆ దేశ మిసుకతిన్నెలను పిలుచుదులు, నుడులను నాభులును గలిగి సుందరములైన మధ్యభాగములతో నుపయోధరంబులైయున్న మహానదులను గులస్త్రీలనువలె నిజాంకమున లాలించుచుండును. అవటి జనులకు వ్యసనములకు లోబడిన పడుచుఁదనమును, మఱి పుట్టించి వతిని బాడుచేయు మదిమియును, నకాలమృత్యువును నేమాత్రపు మాల్వ్యముగాని గల సుగుణంబులును లేవు దోషములు లేక యెప్పటికప్పుటికి నూలనములైన సస్యములచే ముక్కారును బండుచు నుత్తరకురుదేశభూములను బోలియున్న యచటిభూములు సమస్తజనులకుఁ గన్ను పండువొనరించుచుండును. పూలుపూయని పట్టును, గాయలు గాయని పూవులును, బండుసండుని కాయలును, రుచిలేనిబండ్లును నందులేవు. పెక్కిలై, యే వస్తువుగాని జనులకు ముడిముగొల్పని దందులేదు. ఆ దేశమున మల్లోకములు నిండిన పృథివ్యగల కోసలయను పట్టాము గలదు. అలకాపట్టణమువలె భూరి విభవముగల పుణ్యజను లందును గలరు అందలి సౌఖ్యములు గుచ్చుకొని తూంట్లు పడిన మేఘములు శరత్కాలమందును గొలంది కడుపులు గలవయ్యును ఔద్ధరారుగల నీరును గురియుచుండును అందలి పడుకటిండ్లలోఁ బూవుదండల లోని పరాగమును జిమ్మి మణిదీపముల నార్పఁదలఁచియు నవి యాటిపోపమి సిగ్గుపడుచుఁ దలవంచుకొనిన ముగుడలంజూచి భర్తలు నవ్వుచుండురు భాగ్యవంతులు కట్టుకొనిన మేడలయందుఁ బ్రతిఫలించిన నక్షత్రములు విలాసమునకై చల్లిన మల్లిపూవులవలెఁ గనఁబడుచుండును. భర్తల సంకేతస్థలములకై యర్ధరాత్రములయందుఁ గటికిచీకటిలోఁ బోవుచున్న యచటి జాణిస్త్రీలకు వారి ముఖచంద్రుఁడే యంతయు విఘ్నముఁ గలుగఁజేయుచున్నాడు. చంద్రుఁడా పురమునందలి మేడలమీదుగాఁ బోవునపు డచటికాంతల మొగములచే జయింపఁబడినవాడుంబోలె నిందిగ్రనీలమాణిక్యకాంతిచే నల్లపడుచుండును. అచటి యగడ్డయందలి తెల్లతామరపూవు లెత్తిన మేడలు దాటిపోవుట కూర్ధ్వముగా

నడచుచు నాయానపడిన రవిగుఱ్ఱముల నోటినుండి జాతిన నురుగుముద్దలవలె నుండెను. మానససరస్సు నిర్మలదకము కలదయ్యెను సర్వదా హంసలచే నేవింపఁబడమింజేసి యందలి సరోవరములకు సాటిరారు. అచ్చటి కోటగోడల మీది స్ఫటికమణికాంతులచే రాత్రులయందు నక్షత్రములు గూడ సూర్యుని కంటె నెక్కువగాఁ బ్రకాశించుచుండును విధాత యచ్చటికాంతలనుగూడ దేవతాస్త్రీలవంటివారినిగా నృజించి సాంకర్యము లేకుండ వీరికిఁ జెప్పపాటొదవించెను. పద్మములను భ్రాంతిచేఁ దుమ్మెడలు జుమ్మని మీఁదివార్తల భయపడుచుందురను నొక కొఱతతిప్ప దేవతాస్త్రీలకును నచ్చటి స్త్రీలకును నేమియు భేదములేదు ఆకొసలపుర మజితంజయుఁ డను రాజు పొంచుచుండెను. సమస్తరాజులకు శిరోభూషణములగు పాదారివిందములు గల యానృపుని గూఢచంద్రికలచేత జగమంతయు ధవళీకృతమయ్యెను. నానలఁ బ్రతాపముతో నుండువాఁ డెవఁ డను నహంకారముచే నూర్కూఁ డుదయించుచున్నను నతని ప్రతాపమును గనుఁగొని సిగ్గుపడి క్రమక్రమముగఁ గాంతితలుగ నస్తవించుచుండును ఎంత యైశ్వర్యశాలయైనను నారాజునకు నిగర్వచూడామణి యను కీర్తియే దిగంతములకు వ్యాపించెను. పురుషుల కెన్నఁడును గుణసంపద తెచ్చినంత గౌరవము వైశ్వర్యము దేఁజాలదు. భువనపరిసర్థమైన కీర్తిచేఁ జేర్కొనఁబడిన యా యజితంజయుని దైర్యమును వినుటచే నల్లపడిన నముద్రుని కిప్పటికిని మాటురంగు రాకున్నయది రిపువంశారణ్యములఁ దగులఁదెట్టి మిత్రము భవద్మములను వికసింపఁజేయుచున్న యాభూపాలుని తేజస్సుచేత నూర్కూఁడును, సౌందర్యముచేతఁ జంద్రుఁడును, జయింపఁబడిరనుటకు సందియమేమి? ఈ కొసలాధిపతి యీశ్వరుఁడు, గురుఁడు, నరకభేది, ధనదుఁడు, కమలాలయుఁడు, శిరశిరణుఁడు, బుధుఁడు, నుగళుఁడు నగుటచే సర్వదేవములుండనుట కెవ్వరును జడియరు. రిపులను మాడ్చి గుణములచే నమిస్తవ్యులను రంజింపఁజేయుచున్న యితనికాలములో ధరణి నిరుపద్రవయై వర్షిల్లుటకు సంయమమేమి? నడుమనడుమ శత్రుకాంతృ కన్నీళ్లచే నాటిపోవుచున్న యితని ప్రతాపాన్నిని వైరిసూర్యకాంతి మరల రగుల్కొనఁజేయును. మదించిన సింహాకళోరమువలె యుద్ధమునకు దొఁకొన్న యితనికి శత్రుగణము కీటకములకంటె దక్కువగాఁ గనఁబడుచుండెను. దిక్కులన్నియు జయించి యేకచ్ఛత్రాధిపత్యముగాఁ బుడమి యేలుచున్న యితని కాలమున నింద్రాదులకుఁ గల దిక్పాలకులను పేరులు నిరర్థకములై యుండెను. సముద్రవసన యగు భూమి నితఁడు భుజాయగళంబున

మోయుచున్నంతకాలమును శేషుడు భూభారముచే వంగిన తల లెత్తుకొనియుండును. సత్కులపృథ్వీనూతయు రూపవిభిన్నములచే మనోహరయు నగు జితసేనయును సతీతిలకమును పరించుటచేత నీ నరనాథునికీర్తికి మిగుల వన్నెవచ్చెను. సురాసురస్త్రీలను చెక్కుమందిని సృజించిన విధాత తనకుగల స్త్రీనిర్మాణకాశల మంతయు నా జితసేనకు సృజించుటలో వినియోగపఱచెను రూపమునకుఁ దగినవియు మగనికి సంపత్ప్రదములు నగు శరీరావయవములచేఁ బ్రకాశమాన యగు నాసాధ్య యతనిసంపద కలంకారమైయుండును. చంద్రాస్తమయకాలమందును నావతివ్రత ముఖచంద్రుఁ డుండుటంజెసి తల్పురవాసులకుఁ జంద్రుఁడులేనికొఱంత లేదు. సమానగుణశీలసయోరూపములు గల యాదింపరులను సమకూర్చిన తమ్మిచూలి శేర్వునకు ఫలముగా వారి కజితసేనుఁ డను నొక కుమారరత్న ముదయించెను పృథమవయస్సుసండియుఁ బ్రజారంజకుడై శరత్కృష్ణపక్షచంద్రునివలె దినదినాభిషిక్తి జెందుచున్న యాకుమారతిలకమే చంద్రుఁ డొనరించుపనిఁ జేయుచుండి జనులు చంద్రోదయమును గోరఁరైరి. విజయగ వతని రూపముచే జయించఁబడి సిగ్గుచేత మన్మథుఁడు శరీరవిహీనుఁ డయ్యెను గాని హఠలోచనాగ్నిచే ఽగ్ధఁడయ్యెననుమాట యబద్ధము. ఐశ్వర్యమును వినయంబును, వినయమును శాంతియు, శాంతిని బరాక్రమంబును నలంకరింప గుణసంపదచే జగమెల్లఁ జాలకనగాఁజేయు కుమారునిజూచి సంపూర్ణచంద్రునిజూచిన సముద్రునివలె నాతండ్రి యుష్మాంగుచుఁ దనలో, “సమస్త సద్గుణములు గల యిట్టి కుమారుని గనుటచే నాజన్మ సార్థకమయినది. చంద్రుని కిరణములచేత నాకాశమువలె నాకుల మితనిగుణములచే నలంకరింపఁబడినది. పూవులచే వృక్షములవలె, యౌవనముచే శరీరముపగిది, బ్రజమముచే జదువుకొన్న నానివడువునఁ బురుషునివంశము నుపుల్రొకునిచే నలంకరింపఁబడును. ”అని సంతసించి మఱునాఁడు సామంతరాజుల నందఱిని బిలిపించి కుమారునకు యౌవరాజ్యాభిషేకముఁ గావించెను. శుద్ధమతియగు నజితసేనుఁడును దేవేంద్రోపదము కంటె మిన్నయగు తండ్రిోపదమును వడసి చంద్రునివలె సకలరాజకరపద్మములను ముకుటింపఁజేసెను నయనాభిరాముడై నవోదయమును బొందుచున్న యాచాలచంద్రునిఁ జూచినపుడెల్లఁ బ్రజలు శిరసా ప్రణమిల్లుచుండురు.

అజితంజయుఁ డొకనాఁడు యువరాజుతోఁ గూడఁ గానుకలు లెచ్చిన రాజమండలము పరివేష్టింపఁ గొలువున్నతఁడే జంద్రుఁడని యను రాక్షసుఁ

డొక్కఁడు పూర్వవైరమును స్మరించుకొని యాసభసంతయు మోసపుచ్చి యా కుమారు నపహరించెను. రాజేంద్రుఁడును నిది యనురక్తత్యమని కొంతపడికిఁ దెలిసికొనియు, సుతశూన్యమగు సభాభవనమును శూన్యముగాఁ దలంచుకొని “యిది యింద్రజాలమా? లేక ధాతుగతమగు వికారమా? లేక మనో విప్లవమా? లేక యీ సభలో యువరాజుండినను లేనట్లు నాకుఁ దోచుచున్నదా? లేక పూర్వజన్మవైరియగు రాక్షసుడెవ్వఁడేని దయమాలి నాకుమారు నపహరించెనా?” యని తర్కించుచుఁ గుమారుఁడులేని రాజ్యము శీఘ్రార్థ్యప్రాయముగాఁ దలంచుకొని విలపించుభార్యతోఁగూడ, దుఃఖించు సభాసమలతోఁగూడఁ బెద్ద యెలుఁగున నేడ్చుచు ‘మదింకదుర్లలిత’ కుమార! దిక్కులేని నన్ను విడిచి యెవటి కేగితివి? నాకొకసారి లఘుదర్శనమైన నొసఁగుము. నిన్నుఁ జూడ కున్నచోఁ బ్రాణములు నిలువవు. నిన్ను లాలించుటలోఁ గొఱతచేసితివా! నీతో మనోహరముగా మాటలాడుటలోఁ దక్కువగావించితివా? నీయందుఁ బ్రేమచూపుటలో నరచేసితివా? ఏల నిష్కారణముగ నాపైఁగోపించెదవు? పవనామృతముచే నాచెవులకుఁ బూర్వమువలె రసాయనముఁజెట్టుము. ప్రేమ లేనివానివలె నాకులపడు తండ్రి నేల యుపేక్షించెదవు! ఏదియె నొకకారణమున నాయందు నిరాదరభావమే కలుగునుగాక, కలిగినను నాలెప్పువైచి నన్ను మన్నింపుము. పోనీ, నే నపకారముచేసితిని. ఏయపకారమును గావించని నీతల్లి నేల యడలించెదవు! ఇది నీయందు సహజవాత్సల్యము కలదిగదా? ఓదైవమా! పెక్కుమనోరథంబులఁ దలపోయఁ దలపోయ నామనవి యాలకించి నాదంశముద్ధరింపఁ గుమారుని దయచేసియు నిధిఁజూపించి మరలఁగప్పివైచినగతి నిర్దయండవై యిట్లుచేసెదవా! నీచేమి యపకారముచేసితిని? ఓకుమార రత్నమా! భూభవనమును నుదియాచలంబునంబొడమి తమోమార్గము కఠింక మించి వెలుంగుచున్న బాలసూర్యుడవు, నీవులేకుండుటచే నాకుదిక్కులన్నియు నంధికారమయియులై యున్నవి. నా కీదినము దుష్టదినమయ్యెను. బంధుజన మంతయు దిక్కుమాలిపోయెను. నీవియోగవహ్ని చేఁ గాల్యబడిన నేనుబ్రతికి యున్నను జచ్చినవాడనే. కీర్తికి, సుఖమునకు, విభవమునకు, దేజస్సునకు నాకు నీచే కారణము. నీవులేకపోవుటచే నవియన్నియు లేనిచే! నుండరంబగు బొమముడి గల కంఠోయియొ, జంద్రునివంటి ముద్దు మొగంబును, మధురములగు వాక్యములును, నుందరమగు నీశరీరమును నాపూర్వపాపఫలముచే స్మరిణీయము లయ్యెనా! దురదృష్టవంతుడగు నాకీదినము మఱల సుతస్సవద్రమగునా, నీముఖ

పద్మమును జూచునంతటిభాగ్య మికనుంగవకుఁగలుగునా! గమనోన్ముఖుండ పగునీవు మాతోపాటు భర్తృవియోగదుఃఖము గలదానినిగా నొకకాంతను జేయకుండుట యొక మంచిపనిచేసితిమి. సహింసరాని దుఃఖమును వర్షాకాలము చేత నొడ్డురలఁ బ్రవహించుచున్న బందుగుల కన్నీటినదులు నిదాఘనమయ్యువలె నీవు రావేని యెట్లెండిపోవును” అని విలపించుచుండఁ గృపాఘండై విధాత యతనికి ట్టణకాలమయిన శ్మశరేకుండుటకుం బోలె మూర్ఛనుగల్పించెను. పరిజన మందఱు శీతలోపచారములు గావింప నా వనుభేదము కొంతవడికి మూర్ఛానిద్రను వదలి యాకాశమునుండి దిగివచ్చుచున్న యొక వెలుఁగును గాంచెను. దాని ముక్కు, మొగము మొదటఁ దెలియకపోయెను. తరువాత నది క్రమముగఁ గాల్చుచేతులు గలిగిన యాకారమువలెఁ గాన్పించి పిమ్మట తపో భూషణుండను నొక మునీశ్వరుడై రాజసమీచమునకు వచ్చెను. ఆమహాను భావుని తపోమహిమచేత యాయజితంజయుండు పుత్రశోకమును మఱచి పోయెను. ఆ మాని నేలఁ బాదములు మోపునంతలోఁ దన యంత్రరీయమును గ్రిందఁబఱచి పిదపఁ బరిజనముచేఁ దీసికొనిరాఁబడిన యాసనమును గూర్చుం డుటకై యిచ్చెను. పూజనమానుండగు పుత్రుని వియోగముచేఁ గలిగిన దుఃఖ మునుగూడ మఱపింపఁ జాలినంతటి సంతోష మారాజున కామునిసందర్శనమునఁ గలిగెను. ఆకాశమునఁ దిరుగువాండగుటచేఁ గాలికి బురదయంటునివాడైనను నాతపోభూషణుని పాదము లానరేంద్రుఁ డానందాశ్రులతోఁ గలసిన పవిత్రోదకము వేఁ గడిగి దంతకాంతులను మల్లిపూవులచేఁ లూజచేయుచు “ముని తిలకమా! విూదిర్శనముచేఁ గృతార్థుడనైతిని. నాపుట్టుపు కొనియాడఁబడియె. నాకీర్తి చంద్రునివలె స్వచ్ఛమైనది. సర్వమనోరథములమీఁది నడచు మీకు నావలనిపని యుండదుగదా! కృతకృత్యులకు మీకు దేనియందును వాంఛ యుండదు, పరమవేదాంతులగు మీకెవ్వరియందును భేదమయ్యుండదు. మీ రాకకుఁ గారణము నాపూర్వపుణ్యముకాని వేఱుకాదు. నేను దురంతమగు బంధువియోగదుఃఖములో మునిఁగియున్నవాడను. ఏబంధువులును దీర్చలేని యాదుఃఖమును నీవు తీర్చితివి. కావున నీవే యెక్కుడు బంధువుఁడవు.” అని భయభక్తులతోఁ బాదములమీఁదఁ బడియున్న మహిపతింజూచి మంగళపద్యం డగునాజడదారి మనోహరమగు సుపన్యాసముతో “రాజా! దివ్యదృష్టిచేతఁ నీకుఁగలిగిన దుఃఖము నేనెఱింగి నీయందలిగుణములకు సంతసిల్లి నీయుపద్రవము బాపుటకయి వచ్చితిని. మేము గుణవియులము, ప్రియవస్తువియోగముగాని

యనిష్టాగమనము గాని జంతుమాత్రములకు సాధారణములైనవని యెఱింగిన విద్వాంసుఁడెన్నఁడును దుఃఖముపాలుగాఁడు. బుద్ధిమంతుఁడవగు నీకిట్లు దుఃఖించుట తగదు దైవముచలన వచ్చు విపత్తులకై బుద్ధిమంతులు శోకింపరు. నీకుమారున పవద్రవము వచ్చినదని విచారింపకుము. కొలఁదిదినములలో నీవతనిం గలసికొందువు. అతఁడు కుశలియై యున్నవాఁ” డని నిశ్చితార్థమును జెప్పి యాతపోభూషణుఁడు నిజాశ్రమమునకుఁ బోయినవెనుక, పుడమిఁతఁడు కొంత సంతసముతో దివసకృత్యముల నెఱవేర్చుకొని మునీశ్వరుని మాటచొప్పునఁ గొడుకువచ్చునమయముం గోరుచు సుఖముగానుండెను.

గద్య

ఇది శ్రీవీరవందికృతంబగు చంద్రప్రభ చరిత్రమను మహాకావ్యమునఁ బంచమసర్గము.

— 0 —

షష్ఠ స ర్గ ము

అట్లు చంద్రునిచి యను రక్కసునిచే, నపహరింపఁబడిన యారాజకుమారుఁడు దేశమంతటను దిగ్విప్లవడి మొసళ్లచే భయంకరమగు మనోరమ మను నరస్సులలోఁ బడవేయఁబడియెను. ఆక సమునుండి పడిన యాకుమారుని శరీర ఘాతముచే నీరు నాల్గదిక్కులకుఁ జెదరుటచేత త్రిణకాలము చెఱువు భూమియు భూమి చెఱువు నయ్యెను. పిడికిటిపోట్లచేతను, మడమచెబ్బలచేతను జలజంతువులను జూర్ణముగాఁ జేయుచు నీఁదియిఁది యారాజపుత్రుఁడు పూర్వపుణ్యకేషు మున నొడ్డెక్కెను. పిదప మనోవికారముచేఁ గొంతపడి తెలుపును, గొంతనే చెఱుపును, గొంతకాలము నలుపును గల మాపులచే దిక్కులను గర్బురఁగర్ణములుగాఁ జేయుచుఁ జొరరాని మహారణ్యమును జూచి యాకసము పొడవున దట్టముగ నలముకొనియున్న చెట్లచే దిగ్భేదము తెలియక నూడులవంటి కుశాగ్రములు గుచ్చుకొనునేమో యను భీతిచే నూర్వికిరణములు కూడఁ బ్రవేశింపని

యామహారణ్యమున సింగపుగోళ్లచే జీల్చబడిన యేనుగుల కుంభస్థలములలోని ముత్యములు వృక్షగ్రములచే రాలగొట్టబడిన తారకలలై బ్రకాశింపఁ గృపాశూన్యులగు కిరాతులచే జంపబడిన లేడిగున్నల యొడళ్ళనుండి పృథ హించు రక్తప్రవాహములచే నెఱ్ఱినైన నేల చూచునప్పుడెల్ల ధయసంతోషములు లెండు సున్నతిల్ల ననదేవతల కాలివారాణి యని భ్రాంతిపడుచు నాకారడవిఁ నొచ్చెను. ఒకచోట నెఱుకువాండ్రు చంపిన పెద్దపులుల చారలతోఁగ్లును, వేటొకచో సింగములు చంపిన యేనుగుల యెమ్ముపోర్పులును జూడ మృత్యు దేవత పట్టనముపై మది కడలు జనింపజేయు నల్లిబిల్లిగ వ్రాకిన లతలచే సంధ కారమయములు చేయబడియుఁ బైకిఁ బ్రసరించు కర్పూరపరాగముచే నేడా మల యరటిచెట్లని తెలియజేయుచున్న పొదలు మనంబున కుల్లాసంబుఁ గలుగఁ జేయ, గజమునుకొని మీఁదఁబడుచున్న సింహములకు వేడినిట్టర్పులచే జలిఁ బోగొట్టుచుఁ గోపము చల్లార్చుచున్న కొండచిలువలను, దిగ్భేదియు రెలియమిం జేసి కదలలేక యున్న చోటనే యుండి చలికాలమును సుఖముగా నెళ్ళఁబుచ్చు క్రోతులను జూచుచు, కిరాతులు నడచిపోవు మార్గము నెట్టకేలకు గుర్తుపట్టి నడచుచు నా రాజతనయుడు తన్నుబోలి గురువంశమై యస్రమానత్వమై యున్న తస్థితకలదియై రునిరాకృతియై యున్న యొక పర్వతము మీఁదికెక్కెను. ఒహునాగమై, యనేక ఖడ్గసైన్యమై, ప్రసాధితాశమై మహాగాఽం బోలియున్న యాకొండమీఁదికెక్కిన కుమారుడు పనమెంతదూరమున్నదో చదిరించి చూచుచుండ భయంకరమైన మొగముతోఁ బెదవులదర కట్టి గిరిగిరిఁగిరిప్పుచు నొక పురుషుడు వర్షాకాలమేఘమువలె నతని కెదురుపడి కేకలచేఁ గొండగుహలు మాటుమోయ వీరులు వినరానిమాటలతో “నోరే! నీవు బలకాలినా? విద్వాంసుడవా? అన్యులు చోరరాని నా యీ మహారణ్యములోని వెలఁచితివి. దేవేంద్రుడైనను నాయానతిలేక యిందుఁ బ్రవేశింపజాలఁడు పనములోఁ బ్రవేశించుటయే కాక నాభుజుండములచేఁ బరిపాలింపబడు నీకొండ యెక్కితివి. కొండకాలువలలోని నీటితుంపురులచేఁ జల్లవడి సూర్యకిరణములుగూడ నా పృథాపమునకు జడిసి యీ పర్వతమునఁ బ్రకాశింపవు. నీచావుకొఱకు నాకు వ్యతిరేకమైన సునిచేసితివి నిన్నెవఁ డిట్లు వంచించెనో! నాపృథాప మెన్నఁడును వినలేదా! విద్వాంసు లాలోచించని పని చేయరు. నీవు మూర్ఖుని పలె నున్నాడవు ” అని గర్వముతో పెదరించిన వానిమాటలు మర్మచ్ఛేదము చేయు బాణములవలెఁ దాకినఁ గోపము తెచ్చుకొని యానృపసూనుఁ “డోరీ

పాగరుబోతా ! అర్థములేని నీమాటలకుఁ బిఱికివాడు భయపడుదురుగాని వీరులు జడియరు. నేను సురాసురులు వచ్చిన జయింపఁగలను. నీపంటి మనుష్యకీట మెంత ? ఇంక గర్వపుఁబలుకులు వదలుము నవ్వయ మాటలాడుచున్నానని విజృంభింపకుము. ఇది సత్పురుషులకు లక్షణము. నీకుఁ జౌరుషముండేనేని యుద్ధమునకు రమ్ము. లేదేని నీదారిని నీవు పొమ్ము” అని పలికిన వాఁ డిసుప కోల గిరగిరఁ ద్రిప్పి కొట్టెను. నరనాథబాలకుఁడు నాదెబ్బఁ దప్పించుకొని వానిఁ దన భుజపంజరమున నదిమిపట్టుకొనియెను. ఒండొరు లొండొకళ్ళఁ జేతులచే బాఁదుకొనుచుండ వనదేవతలు చెట్లుచాటుననుండి మాచుచుండిరి. కాళ్ళచేఁ దన్నుకొనుచుఁ జేతులచే గుద్దుకొనుచు మఱియు ననేక ప్రకారంబుల సాదన చూపించుచు మల్లయుద్ధము చేయుచున్న యాయుధపురలో నెవ్వరికిని జిరకాలమునఱకు జయములేకుండెను. తుట్టతుదకు రాజపుత్రుఁడు చేతులతో వాని నాకసమునకు గెలాటువేయ వాఁడు పదియాటుచోట్లను బురుషభూషణములను ధరించిన దివ్యరూపముతో ‘రాజపుత్రా ! నేను హిరణ్యుడను గంధర్వుడను, మాది స్వర్గలోకము, సురాద్రియందఁ గల జివాలయంబులకు నమస్కరింపఁబోయి సుందరమగు నీగిరియందు విహరించుటకై వచ్చితిని. మాటు వేసముతో నీబలము పరీక్షించితిని నన్ను జయించిన నీసాహసమునకు మెచ్చితిని నిన్నుఁ దొమ్మిది నెలలు మోసి కన్న తల్లియే తల్లి. ఆమెయే ధన్యురాలు. దేవ దానవులందఱు మెచ్చుకోదగిన చమత్కారముఁ జూపించితివి కావలసిన పరమిచ్చెదను, కోరుకొమ్మునుటకు సిగ్గుపడుచున్నాడను. పుణ్యాత్ములలో నగ్రేసరుండ వగు నీకు నాపలనఁ బొందదగిన పరమే యుండదు. ఆయువను బ్రయత్న సాధ్యమగు నొక మనోరథమును సమకూర్చుటకై నన్ను విధేయునిఁగాఁ జేసికొమ్ము. పరాక్రమకాలురకుఁగూడ నొండొరులనహాయము లేకుండఁ గార్య సిద్ధికాదు. అదియునుఁగాక నీజన్మాంతరచరిత్ర కొంచెము చెప్పెద నాకర్ణింపుము.— నీవీ జన్మమునకు వెనుకటి మూడవజన్మమున సుగంధిదేశమున క్రిపుర మేలు భూపాలుడవు, ఆపురమున శశి సూర్యులను నిద్దఱు నేద్యగాండు కాలపు రము చేయుచుండిరి. అందు శశి యొక నాఁడు సూర్యునియింటికిఁ గన్నముఁ ద్రివి వాఁడు పాఁతుకొనిన ద్రవ్యమంతయు నపహరించెను. నీవావిషయము విచారించి శశిని బండెలోఁ బడవైచి వానియొద్ద నపహరింపఁబడిన ధనము కాశరామిఁజేసి సూర్యునకు నీ సొంతసాత్తు నిచ్చితివి. ఆ శశి రెండవజన్మమునఁ జంద్రుని యను రాక్షసుడై పుట్టెను ఆసూర్యుడే పూర్వపుణ్యమున నేనైతిని.

శశి పూర్వవైరముచే నిన్ను పహరించెను. నా కుపకారము చేసినవాడవగుటచే నేనిపుడు నీకు మిత్రుడనైతిని ' అని తేనెలొలుకు పలుకులు నుడివి హిరణ్యుడంతర్ధానమాయెను

రాజపుత్రుండును వాని ప్రభావమువలన నడివిదాటి యీవలకువచ్చిన తనశరీరమును జూచుకొని యద్భుతపడి యని హిరణ్యుని మహిమగాఁ దలఁచు కొని యూళ్ళు, పల్లెలు, పట్టనములు మన్నగువానిలో నిండియున్న దేశమునం బడి పోవుచు నొకచోట నలుదెసల బెదరుచూపులు చూచుచుఁ గాలుకొలఁది పరుగెత్తుచున్న యొకపురుషునిగాంచి తానును వెంటఁ బరువిడి కలసికొని భయముతోఁ బులకరించియున్న వాని శరీరమును జేత నిమిరుచుఁ బాఱిపోవుటకుఁ గారణమడిగెను. వాడును దెలతెలపోవుచు 'నీవాకనమునుండి యూడి పడితివా యేమి? నీకుఁ బ్రసిద్ధమైన వృత్తాంతమే తెలియకున్నది. ధనధాన్యములకుఁ బ్రసిద్ధమైన యరింజయ మనుషేరుగల యొకదేశము కలదు. ఎన్నఁడు చూచినను నప్పటి భూమి లేతపరియాకుమళ్ళచేఁ బ్రకాశించు శోభను పడలియుండదు. ఆదేశమునకు నడుమ విపులమైన విపులాపురము గలదు గయకాలియగు జయవర్మయను రాజానగరము నేలుచుండున. ఆతని చల్లనిచూపులచేతనే ప్రజలు హిమాంకునియం దక్షేత్రలేనివానై యుండురు. సూర్యకాంతివలె సర్వదా పూరణముచేయుచు రతీదేవివలె సమస్తకామసౌఖ్యము లొసఁగుచున్న జయలక్ష్మీయను నొక రాజపుత్రి యతనికి ధర్మపత్నియై యుండెను. వారిక జగములన్నిటిక మేలుపూస యనఁజాలు శశిప్రభయనుకూతురు కలదు. ఆకన్యశరీరము సర్వదా లావణ్యసముద్రిమునం దీరులాడుచున్నట్లుండును. మహేంద్రుఁ డను రాజాకన్యను పెండ్లిచేయుమని జయవర్మను యాచించెను జయవర్మయు నీవు చిరకాలము బ్రగుతువాడవు కావని కారణము చెప్పి నిషేధించెను దానికి మహేంద్రుడలిగి కొంతనైనయ్యమం గూర్చుకొని వచ్చి జయవర్మబలమునంతయుఁ బంపి యతని విపులాపుర మాక్రమించుకొనుచున్నాఁడు. ఈయువద్రోమునకు జడిసి గిరిప్రదేశమునకు రాష్ట్రజనమంతయుఁ బాఱిపోవుచున్నది' అని చెప్పిన యు.రాజు విని విపులాపురమునకుం బోయి, రిపునైకులచే నిండియున్న యా పోర్లును చంద్రోదయకాలమున నుప్పొంగు సముద్రోతరంగములచే వ్యాప్తిమయిన నేలావనముతో సాటిచేయుచు, ధైర్యముచేఁ జలింపక నగరుఁ బ్రవేశించుచు, మహేంద్రుని ధటులందఱు 'నీవేళనికై పోవుచున్నావు? నీకుఁ బ్రాణ

ముపై నాశకలదా లేదా? మారాజుగారెవ్వరిని లోనికి రాసేయవలదని కాపలి యుంచిన మమ్మ గోగ్రాసేయుచున్నాడ' వని బెదరింప, వారిమాటలకు మఱింత కోపము హెచ్చి యందఱిని జేతులతో బాఁది 'మారాజు పాపములతో గూడ మీపాపములను గాచికొనుండు. ఈ పురము విడిచి పాటిపాండు' అని పలుకుచు నేనుగల నను మొసఁగి, తురంగంబులను తరంగంబులను గల వైస్యమును సముద్రమున మందరపర్వతమువలె దిరుగుచు రాణువనెల్ల బాఁడ్రోలి యామహేంద్రునికడకుఁ బోయి కోపముతో నొక్కబాణమును బ్రయోగించి వానిజయలక్ష్మిని విధవను గావించెను జయవర్మయు నకారణబాంధవుడగు రాజపుత్రుని బురస్కరించుకొని సమస్తవిధవములతో నగరుఁ బ్రవేశించెను. యువరాజును గవాక్షంభములగుండఁ జూడవచ్చిన యంతఃపురస్త్రీలకు వివిధములగు మనోవికారములను బుట్టించెను. మన్మథునివంటి సౌందర్యమును నితర దుర్లభముగు పౌరుషమును గల యారాజపుత్రుని జాతిమలశీలస్వభావముల నొడలు చెప్పకుండఁగనే తెలిసికొనిన జయవర్మ యతనిని మిగుల గారవించుచుండెను. కుమారుండును అరింజయచేశమంతయుఁ గైవసము చేయించెను ఒకనాఁడు భార్యతోగూడఁ బాన్పుపైఁ బవరించియున్న యాశ్రమసర్వకడకుఁబోయి నమస్కరించి శశివ్రభ చెలికత్తై "దేవా! మహేంద్రుని జంపిన యాపడుచు కుఱ్ఱవానినిం జూచినది మొదలు మనశశివ్రభ గంధము పూసికొనక, మాల్యములు ధరింపక, శరీరమును బోషింపక, దురంతముగు నవస్థతో, దెల్లఁబాటిన చెక్కిళ్ళతో, కూన్యమగు చిత్తముతో, దిండితినక నీరుద్రాసినక పఠపించుచున్నది. హృదయమందలి వియోగవహ్ని నుండి పొగ లేచుచున్నదో యనునటుల వేడి నిట్టావుకాలు ముఖరంగ్రములనుండి వెడలుచుఁ బద్మములను భ్రాంతిచే మొగము మీఁదికి మూఁగు తుమ్మెదలను బాఁడవోలుచున్నవి. 'నాకాంతి నీమె ముఖ కాంతి దొంగిలించుచున్న'దను కోపమునంబోలెఁ జంద్రుఁడు విషము న్నగించు కిరణములచే మన శశివ్రభ ననుక్షణము మూర్ఛిలఁజేయుచున్నాఁడు. శీతలోప చాణమునకై చెలికత్తెలు పఱచిన చిగురుపావ్నొకత్రుటిలో బొగ్గునిప్పుల ప్రోవై యామె శరీరమును గాల్చుచున్నది పాములతో జెలిమిచేయు మంచిగంధ మీమె శరీరమునకుఁ దాప మొనరించిన నొసరింపవచ్చునుగాని దక్షిణవాయువు గూడ తాపకరమగుటమాత్రము మిగులఁ జిత్రముగా నున్నది. తనభార్యసింగారమును దొంగిలించినదని నిజముగా మన్మథుఁడీమెను జంపుటకుఁ బ్రయత్నము తావించు చున్నాఁడు. కావున నీబుద్ధికోలఁది నందులకుఁదగిన ప్రతిక్రియ

యోజింపుము. మాశశివృధ మన్మథుని దశమావస్థఁజెందకుండఁ గాపాడుము.* అని విన్నవించిన యామాటలకు మేను బులకరింప భూపాలుండును గుమారిత చిత్రవృత్తిగూడఁ దనచిత్రవృత్తికనుకూలించినందునకు సంతసించుచు మఱునాఁ డుదయమున జ్యోతిష్కూనిఁ బిలిపించి యాతఁడువెట్టిన శుభముహూర్తమున నారాజపుత్రునకు శశివ్రభనిచ్చెదనని ప్రతిజ్ఞ చేసెను అది మొదలు యువరా జును వివాహముహూర్తమునుంచిన దినమునకుఁ గల వ్యవధిలెక్కఁసెట్టుకొనుచు పయితాసంగమును గోరుచుండెను.

మిక్కిలి పొడవును నిడివియుఁ జుట్టుకొలతయుఁగల విజయార్థమును నొక పర్వతము కలదు. దానియందు దేవతలుగూడఁ దిరుగుచుందురు దానికిఁగిరిములు తారల నొరయుచుండును. రంగు వెండిరంగు. అది మైసుండి చూచువారల కంబరమును పాము పదలిన కుబుసమువలెఁ గనఁబడుచుండును. దానికి దక్షిణ భాగమున నాదిత్యపురమును పట్టణ ముగిరిపైఁ బ్రతిఫలించిన స్వర్గలోకమువలెఁ గన్పట్టుచుండును. ధరణీధ్వజుడను రాజాపురమేలుచుండెను అతని యైశ్వర్యమువంటి యైశ్వర్యము దేవేంద్రుని కైననులేదు అతఁడొకనాఁడు కొలువు దీర్చియుండఁ బ్రియధర్ముడను పేరుగల పరమాణువృతము సేయు బ్రహ్మచారి యతివేషముతోఁ జనుదేరఁనతని కుచితసవర్యలు గావించి పీఠమునఁ గూర్చుండఁ జెట్టెను మహానుభావుల బుద్ధులుచితకార్యములొనర్చుటలోఁ బరోపదేశమును గోరవు. సేవ కొఱకువచ్చిన విద్యాధిరాదులకు నెలవిచ్చి మంత్రులను బంపిన వెనుక నా ప్రియధర్ముఁ డారాజేంద్రునితో “నో రాజా ! నిన్నుఁ జూచినంత యోగినగు నామదికిఁగూడ నీయందు స్నేహము పొడముచున్నది. కారణము తెలియరాదు బాంధవవత్సలుడవైన నీయందు నాకుఁబ్రేమ జనించుట తప్ప కాదుగాని నాకీ మోహమేల జనియించినదో తెలియరాదు. ఎంత దుష్కర మైనను నీకోరినకోరిక నెరవేర్చుటకు నన్నంతరాత్మ ప్రేరేపించుచున్నది. నీవృత్తాంతము నాకు నుధర్ముఁ డను మునీంద్రుండు తొల్లి పక్కాణించెను. అరింజయదేశమున విపులాపురమును పురము కలదు. దానిని జయవర్మయను రాజునుభవించుచున్నాడు. అతనికి శశివృధ యను కూతురుగలదు. దాని చక్కదనము మిక్కిలము మన్మథుని ధనుర్లతవంటి యాకన్నీయం బెండ్లియాడినవాఁ డెవ్వఁడో వాఁడే ధన్యుడు, వాఁడే పుణ్యాత్ముడు, వాఁడే సీతు మారకుడు, వాఁడే భరతఖండమేలువాడు” అని యడుగకుండఁ జల్లఁగఁ జెప్పిన రాజును విని భయ

ముచే శరీరము చెమ్మటిల్ల 'మునీంద్ర! నా కీ విషయమునఁ దగిన ప్రతిక్రియ యొఱిగింపుము. ఏ నప్రమత్తుఁడనై కావించెదను,' అని వేడినను సతఁడూ చెప్పక యంతర్నితఁడయ్యెను. పిదప సాతఁడే యొక ప్రతిక్రియ యాలోచించుకొని మఱునాఁడు చతురంగబలమును సమకూర్చుకొని జయవర్మపురమును ముట్టడించి సంధికై జయవర్మ యనిచిన యుద్ధతుఁ డను దూతమాటలు వినక వానిం జంపి జయవర్మ పేరొలగమునకు వచ్చి "నేను ధరణీధ్వజుం డను పేరు గల గంధర్వచక్రవర్తిని. నీకు శశివ్రభయను కూతురు గలదిట దాని నెవ్వ నికో యొక పరదేశి కిచ్చెదనని ప్రతిజ్ఞ చేసితివని వింటిని. మంచికులమునఁబుట్టి యెక్కుడు కీర్తిని సంపాదించిన నీకుమాత్ర మీషని యుచితమైనదికాదు. ఇందువలనఁ దప్పక నీ కవకీర్తి వచ్చును. ఇంతమంది మహారాజుల ముండఁగ నీకీ పరదేశి యెక్కుడ దొరకెను? పరులయెడ ముఖ్యముగాఁ జూడఁదగినది కులము కులగోత్రములు విచారింపక యేల పెండ్లిచేసెదవు? నీ కెక్కువపుణ్యము లేనిచోఁ గూతురు సాతని కిచ్చెదవు నేను బలాత్కారముగ హరింపకుండ నీ చేతులార నా కొఁచును' మని ముష్కరముగాఁ బలికిన వానికొక్కమాటలోఁ బ్రత్యుత్తరము చెప్పదలంచి "ధరణీధ్వజవృషాల! నీవు బుద్ధిమంతుఁడవే గాని డొకింజ్ఞానము లేనివాఁడవు. కుల ముండనీ, లేకపోనీ యొకని కిచ్చిన కూతు నింకొకని కెట్లిచ్చెదను? బలాత్కారముగా నెవ్వఁడేని నపహరింపదలంచినచో నాకార్యము త్వరగఁ జేయుఁగాక, విలంబమేటికి?" అనిన వాఁడు కనుబొమ్మలు ముడిచై చెను. జయవర్మ భయముపొందెను. యువరాజుడిచూచి 'మామా! యేల కంపించెదవు నేనుండ నీకేమిభయము? నీవు చూచుచుండ వీని నొక్కనిముష ములో మృత్యుదేవతనోటిలోఁ బడవై చెదను.' అని మామచిత్తమును గుదురు పఱచి తనకు మిత్రుఁడగు హిరణ్యునిఁ దలఁచికొనెను స్మృతమాత్రుఁడై హిరణ్యకుండు నెదుటికి వచ్చి తాను వెంటఁదీసికొనివచ్చిన శస్త్రాస్త్రములతోఁ గూడిన గంఠమెక్కించుకొని శత్రునైస్యముమీఁది కుటికి నేనసంతయుఁ జెల్లాచెద రుగాఁ జంపుట కారంభించెను గంధర్వులందఱు సూర్యుని కిరణములకు నాడి పోయిన కలువలవలె భిన్నులై యసాధ్యుఁడగు రాజజామాత కెదుట నిలువఁబడ లేక పాటిపోవుచుండ ధరణీధ్వజుండు నిలునిలుఁడని వారి నాఁగి, శత్రునివైఁ దామసాస్త్రమును బ్రయోగించెను. దిక్కులన్నియు మూసికొనుచు వచ్చు నాచీకటి యమ్మును రాజకుమారుండు తపనాస్త్రముచే వారిం చెను భుజనాస్త్ర మునకు గరుడాస్త్రమును, బావనాస్త్రమునకు సముద్రాస్త్రమును, బర్హతాస్త్ర

మునకు పజ్జాస్త్రమును, బయోధరాస్త్రమునకుఁ బసనాస్త్రమును బయోగించిన విరోధిం జూచి ధరణీధ్వజుఁడు కోపముతోఁ గత్తి చేతంబూని మీఁది కుటికెను శశిపరభాస్రియుఁడును నమోఘమగు శక్తిచే నానిం గడతేర్చి హిరణ్మయిని మఱల స్వస్థానమునకంపి నకలహరపురస్సరంబుగఁ బురముఁ బ్రవేశించెను. పిదప నొక్క శుభముహూర్తంబున జయవక్త్రయు విధివిహితముగఁ బుత్రిక నారాజపుత్రున కిచ్చి పెండ్లిచేసి మహాత్మ్యముఁ గావించెను. శశిపరభవంతి శశిపరభను కేలువట్టి యువరాజును పెండ్లిచెయులు మామగారి యింటనుండి యతని యనుమతిని నుదినంబున నాగ్నితోఁ దన పురికిఁ బయోధరామయ్యెను. తండ్రిని జూచు వేడుకతోఁ బోవు నట్లడత్తవారి యింటికినిఁ బుట్టినింటికిని గల బహుమారమార్గముఁ గొలఁదిదినముల నే నడచెను. బంధుదర్శనోత్సాహ మెవ్వని కాత్మకృము పుట్టింపదు? అట్లు గడచి శత్రువులను జంపి భార్యను నుసంపాదించుకొని మహాభాగ్యముతో గుమారుఁడు చనుదెంచెనని విని యజితం జయనృపాలుఁడు శరీరమంతయుఁ బలుకాంకురములతోఁ బూచిన కడిమిచెట్టు గాఁగఁ జారులతోడను బరిజనముతోడను నెదురేగి గొప్ప యుత్సవముతో నానందబాష్పములచే వీధులకు నలిల నేకంబు గావించుచుఁ బట్టనమునకుం దోడుకొనిపోయెను.

గద్య

ఇది శ్రీవీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభ చరిత్రంబను మహాకావ్యమునం దుదయాంశంబను షష్ఠసర్గము.

—:0:—

సప్తమ సర్గము

పిదప దేవేంద్రునిబోలు సంపదతో రాజ్యమేలుచున్న యా యజిత సేనని రాష్ట్రమంతయుఁ బూర్వజన్మపుణ్యవశంబున శత్రుశూన్యమై ప్రకాశించెను. చక్రిచేతిలోని చక్రమువలె నితనిచేత నున్న చక్రముఁగూడఁ గిరణకాం

తులచేఁ జూడశక్యముగాకుండఁ బ్రజలందఱు సేవకొఱకు వచ్చిన సూర్యచింబ
మునువలె భావించుచుండిరి. తళతళ మను కాంతిచే భూమ్యాకాశముల నడుమ
నిండిన యతని కత్తిని నారాయణావతారమగు నా పృథివీపతిని సేవించుటకై
వచ్చిన శేషునిగాఁ దలంచుచుండిరి. చుట్టును వజ్రముల చేరులతో నిండిన
చంద్రునివంటి యతిశ్వేతచ్ఛత్రము సేవించుటకొఱకు వచ్చిన లక్ష్మీ దేవి తనపాణి
పద్మము నధయనూచకముగా శిరస్సునందిడినట్లు ప్రకాశించుచుండెను. సము
ద్రముదాఁటుట మొదలగు కార్యములందు సాధనమైన పూర్వపుణ్యవిభవముచే
నాతనికి వశీకృతమై యున్న తోలుపుట్టి తన శరీరమును సంకొచపఱచుకొని
యా రాజస్యుని సేవింపవచ్చిన యాకాశమువలె నుండెను. ఆయజితసేనుని
చేతిలోని దండము పర్వతములను, వానిరెక్కలు ధేనించిన వజ్రమునుగూడఁ
బగులఁగొట్టుటకుఁ దగిన పాటవము కలిగియుండెను నూర్కొడు పోఁగొట్టలేని
చీకటినిఁ గూడఁ బోఁగొట్టఁజాలిన కాకిణి చంద్రకళవలె బ్రకాశించుచు
నారాజకుమారునకుఁ గింకరియయ్యెను. కొర్రైమబ్బుక్కిగ్గ నన్న చీకటినిఁ
గూడఁ బోనడపఁదగిన వెలుగుతో దీపమువలెఁ బ్రకాశించుకొనతోఁ గమలా
లయ చేతిలోని రత్నదర్పణమువలె నతని శిరోమణి యొప్పుచుండెను. గండ
స్థలములనుండి జాఱు మదపరీవాహములఁ గలిగి యిరుపక్కఁ జామరములచే
విసరఁబడుచున్న యతని పట్టుపుటనుఁగూ గౌరవమునకోడి కుశ్రూష చేయవచ్చిన
మంచుఁగొండవలె నుండెను. మంచిబలముగలిగి తప్పునడకలులేని యతనిగుట్ట
మాశ్రయించుటకై వాయుదేవుఁ డా రూపముగావచ్చినట్లుండెను. తేజస్సునకుఁ
జంద్రుఁడును, శత్రువులకు భయంకరుఁడును, శౌర్యమునకు భూమియు, శత్రు
భయమున కభూమియైన కుమారస్వామివంటి యొక సేనాధిపతి యతనిసేనను
రక్షించుచుండెను. అతని పురోహితుఁడు శరీరమును దాల్చినపుణ్యమువలె
దేవతలు, మానవులు, నకుభగృహములును గలిగించు చెడుగుల నన్నిటిని నివారింపఁ
జాలియుండెను. కొరిన తిత్త్వణము దేవేంద్రుఁడు కాపురముచేయు నిల్లవంటి
యిల్లు కట్టుమనినను గట్టుటకుఁ దగిన సాధనసామగ్రిగలిగి యపరశిల్పిబ్రహ్మ
యని పేరొందిన యొక వద్రంగికూడ నారాజునొద్ద నుండెను. నిత్యమును జరగు
గృహకృత్యములను నిర్వహించుటకుఁ దగిన బుద్ధియుఁ, బ్రపంచజ్ఞానంబును, నాయ
వ్యయములు వ్రాయుటకుఁ దగిన సేర్పునుగలిగిన యొక్క వ్రాయనకాఁడుగలఁడు.
వేయేల ? పరమాదృష్టవతియగు శశివ్రభతోఁగూడియున్న యా యజితసేన మహా
రాజునకుఁ జతుర్దశవిద్యలును స్వాధీనములైనవి. భూపతికి మించినవములు వచ్చి

నపు డాశ్రీతులుగూడ మంచివారై దొరకుదురు. దుర్లభములగు వస్తువులేయుండవు. అశిగినవస్తువులెల్ల నిచ్చుచు నెల్లప్పుడు విడువక కావలికాచుచున్న దేవతలఁ గూడియున్న నవనిధులును పుణ్యమున నతనియింటనే పొడచూసినవి. అందుఁ బొండుకమను నిధి మిషములు, సెనగలు, అవిసెగింజలు, నువ్వులు, వీరిహిధాన్యము, యవలు, శాలిధాన్యము, ఔసలు, కొఱ్ఱలు మొదలగు తినుబండారముల నిచ్చుచుండెను. పింగళిమనునిధి మందరములగు కుండలములు, నుంగరములు, దారహారములు, మొలనూళ్ళు, మణులు, రత్నములు మొదలగు పెక్కునగలిచ్చుచుండెను. కాలమనునిధి యాటు బుతువులయందును వృక్షములవలన గుల్మములవలన, లతలవలనదొరకు పూవులు, కాయలు, పండ్లు, చిగుళ్ళు మొదలైన విచ్చుచుండెను. శంఖనిధి చెవులకు నుఖపరిమలగు వాద్యముల నిచ్చుచుండెను. షడ్మకమనునిధి చీని నీనాంబరములు, రత్నకంబళములు, పట్టుబట్టలు మొదలగు నానావిధవస్త్రజాతము నిచ్చుచుండెను. మహాతాళమను నిధి యంగారు, వెండి, రాగి మున్నగు లోహములవలనఁ జేయఁబడిన గృహోపకరణములగు పాత్రల నిచ్చుచుండెను మాణవమను నిధి పొగిసము, చక్రము, ముద్గరము, శక్తి, కత్తి, తోమరము, బాణములు మొదలుగాఁగల యుద్ధోపకరణముల నిచ్చుచుండెను. నైసర్మమనునిధి పటుపుట, తలాడులు, ఒఱుగులు మొదలగు కియనోపకరణముల నిచ్చుచుండెను. సర్వరత్నమను నిధి చిత్రవిచిత్రములగు రంగులుగల పెక్కురత్నముల నిచ్చుటయేకాక తక్కిననిధిలెచ్చు నన్నిటినిఁగూడ నిచ్చుచుండెను. ఇంత యైశ్వర్యముకలవాఁడయినను నారాజకుమారున కినుమంతయు గర్వములేక యుండెను ఐశ్వర్యమదములేకుంటయేకదా మహానుభావులకుండఁబలిన షడ్మకమగురామ! నమస్తబంధువులతోఁగూడి యీ యజితసేనుఁ డానవనిధులకు నోడఁ శోపచారములతోఁ బూజించుచుండెను.

ఇట్లుండ నజితంజయనృపాలుఁడు సుభముహూర్తంబున సమస్తసామంతరాజులను బిలిపించి యీ యజితసేన కుమారునకుఁ బట్టాభిషేకముఁ గావించెను. ఆమహోత్సవకాలమునఁ దదభిషేకోదకముచే నొక్కభూతలమేకాదు, వార్షసముద్రముచే బాంధవుల మానసములుగూడ మంచివేయఁబడెను. నిగ్మలాంబరమై వికసితారకమై యొక్క దిబ్బుండలమే కాక పురకాంతాసముదాయముగూడ మనోహరమయ్యెను. మంచి మంచి తావులు గుర్తిమ్మరించు నవకుసుమమాలికలు వెదచల్లు రాజులచే భూమియేకాక దేవతలచే నాకాశముగూడ నిండెను.

ఈమహోత్సవమునకు సంతసించు స్నేహితుల యింద్లేకాదు, ముం దాపదలు కుడువఁబోవు శత్రువుల యిండ్లు గూడ * నుదితకేతువులయ్యెను. వారకాంతల నృత్యగీతములచే భూతలమేకాక కిన్నరకాంతల నృత్యగీతములచే స్వర్గముగూడ వలంకరింపఁబడియెను. ఇంటిముంగటఁ దుంబురవారదాదులు గూడఁ గై వారము చేయసాగిరి మృదువుగ జలము స్రవించుచుఁ బోవు వారియంత్రముల చేతనే కాక జలాసారమును వర్షించు మేఘములచేతఁగూడ రాజమార్గముల యందలి పరాగ మడఁపఁబడెను. మణిబంధముచే నొక్క సింహాసనమేకాక నమోఘాశీర్వచనములుచేయు పెద్దల మణిబంధములు గూడ భూషింపఁబడినవి. ఇట్లు పెద్దలచేతను దండిచేతను బట్టాభిషిక్తుడై సూర్యకాంతి తగిలిన సూర్యకాంతమువలె మిగుల వెలిఁగెను. సమస్త పృజలను బిడ్డలవలెఁ బోషించుచు రాష్ట్రముఁ బాలించుకొనుచున్న యాకుమారభూపతియొద్ద కొకనాఁడు స్వయంప్రభుఁడను జినేంద్రయోగి వచ్చిన, నజితంజయనృపాలుఁడు చక్రవర్తియగు కుమారునితోఁ గూడ నెదురేగి, తీర్థభూతుఁడగు నమ్మునీంద్రు షోడశోపచారములుచేసి నుఖా సీనుం గావించి, తలమీఁదఁ జేతులొగ్గి “దేవా! జంతువు కర్మపాశములచే నెట్లు విముక్తుఁ డగునో యీసందేహ మెవ్వరినడిగినఁ దీక్షకున్నది. నీవు నాయందుఁ గటాక్షింపవలయు” నని యడిగిన నామడదూరము వినఁబడునట్లు తోట్రుపాటు లేకుండ నాతీర్థకరుండిట్లనియెను. “ప్రమత్తుఁడును, విరక్తిలేనివాఁడును, కామ కోర్కెధాదులతోఁగూడిన వాఁడును, సమమైనచూపుచూడనివాఁడును, గర్మబంధము నకు లోపడును. ఎనిమిది భేదములుగల యీ కర్మబంధము లోహకాంతము లోహము నాకర్షించినట్లు చేతనమును స్వాధీనపఱచుకొని సంసారసముద్రములోఁ బడఁదోగిని బహువిధయోనులఁ బుట్టించుచుఁ జంపుచుఁ దిగిప్పిత్రిప్పి ఖల్వాట చిల్వీయముగాఁ దుట్టతుదికు మనుష్యజన్మ మెత్తించును మనుష్యజన్మ మెత్తియు వాఁడు పుత్రభాంధవకళతాగ్నిదిమోహమునఁ బడి మరల నేదియో కుయోని యందుఁ బడఁగల కర్మముచేయునుగాని తరింపఁగల మార్గమును నేరఁడు. కావున సంసారదుఃఖమునకు జడియు బుద్ధిమంతులు కర్మబంధమును దెగఁగోయుటకై జ్ఞానము, దర్శనము, చరిత్రము నను నీతిగ్రయము నాశ్రయింపవలయును జ్ఞాన మనఁగా బరతత్త్వమును దెలిసికొనుటఁ; దర్శనమనఁగ జినమతముచు బాగుగాఁ

* ఉదితకేతువు = జెండాలెత్తినవి. ఆశ్చర్యముగా జెండాలు కూల్చఁబడినవి (ఉ + దిత + కేతు, ఉ = ఆశ్చర్యము, దిత = ఖండితము, కేతు = జెండా)

ఔలిసికొని లోకములోని జనులయొక్క మతములన్నియుఁ ఔలిసికొన నమస్త
 డేజములవెంటఁ దిరుగుట, చరిత్ర మనఁ బాపకార్యములను నివర్తింపఁజేయు చరి
 త్రములను వినుట. ఈమూఁడును గలవాఁడు తప్పక కర్మపాశమును దెగఁగోసి
 కొనఁగలఁడు స్త్రీవాఁడు, గుంటివాఁడు నేషభంపక కార్యము నెఱవేర్చుకొన
 లేనియ స్త్రీమూఁడు నేకీధవించినఁగాని కార్యసాధకములు కావు. ఆగామిసం
 చిత ప్రారబ్ధకర్మములలోఁ జరిత్ర మాగామికర్మమును, జ్ఞానము సంచిత కర్మ
 మును, దిర్బనము పారిభక్తకర్మమును నశింపఁజేయును. ఈ ప్రపంచకములోని
 వరుల సంసారక్షయమునకొక్క జ్ఞానమే చాలుననుట మూర్ఖుల సిద్ధాంతముగాని
 పండితుల మతముగాదు. నేవింపకుండ నొషధము నెఱిగినంత మాత్రముచే
 రోగముపోవునా?" అని చెప్పిన స్వయంప్రభునివలన బంధమోక్షములకుఁ గార
 ణము విని యడతంజయనృపాలుఁడు తక్షణము విరి త్తుడయ్యెను. భవితవ్యత
 సత్పురుషుని శ్రేయస్సుకొఱకై త్వర పెట్టునుగదా! బంధువులయందును, గొడుగు
 నందును, భార్యయందునుగల ప్రేమను విడనాడి శాంతుఁడై యావృద్ధిరాజు దేహ
 రక్షణకుఁదగినపాటి బట్టలు గ్రహించి శ్రమణసేవితమగుచుచు నాశ్రయిం
 చెను. చక్రవర్తియు వాఙ్మనసశుద్ధిపూర్వకముగ జనేంద్రునకు ముష్మాఱు
 నమస్కరించి యంతఃపురమునకుఁ బోయెను. మఱికొంతకాలమునకు నీయజిత
 సేనుఁడు పరాక్రమశాలియగు నేనాపతితోఁగూడ దిగ్భయము చేయుటకై బయలు
 దేఱెను.

జైత్రయాత్రకుఁబోవునపుడు, పోవుచేసిన నురుగువలఁ దెల్లనై యతని
 శిరముపైఁ బ్రకాశించు శ్వేతచ్ఛత్రమెండచు బోఁగొట్టుట కనుమిషచే సేవించు
 టకై వచ్చిన చంద్రిమండలమో యనునట్లుండెను. త్రోవలో సెనకు పలసిన
 పస్త్రపులన్నియు నిచ్చుటకై పూర్వమందుఁజెప్పిన నిధులన్నియు విచిత్రరూప
 ములతో బయలుదేఱెనవి. సూర్యమండలమును నిరోధించుచు ఓట్టుఁజేరిన పరా
 గమునందు దిక్కులన్నియు రాజు ఉన్నదుగు నేమోయను భయమునఁబోలె డాగి
 నవి. ఈసేనాపరాగము దూరమునందుండి కన్నలలోఁ బడకున్నను శత్రుస్త్రీల
 సయనంబులనుండి నీళ్లుజాటుటమాత్రము విచిత్రముగానున్నది. ఈయజితసేనుఁడు
 తన రాకవిని భయాకాంతులై రాజులందఱొదలలమీఁదిచేతులతోఁ గొని
 యాడుచుండ వారికభయమిచ్చుచు సమద్రితటమునకుఁబోయి యచట విడిసినఁ
 బ్రభాసనృపాలుఁడు దివ్యరత్నములతోఁ బూరించెను. సత్యమాగధుఁడు“దేవా!

సంతోషింపుము. దిక్కులనన్నిటిని జయింపుము. మమ్ము రక్షింపు"మని కొని యాడుచు నిజముగా మాగధుడయ్యెను. మఱియు ద్వీపములందును సముద్రము నందును బెక్కుగనులయందును జనించిన మనోహరములగు రత్నములను గాని కగాఁదెచ్చి యిచ్చెను. ఇట్లు పాక్షిపక్షిమదక్షిణదిక్కులఁ గల రాజుల నందఱును గైవసముచేసికొని విజయార్థమున వసించియున్న యాకాశగమనము చేయుఁ గలమను గర్వముగలరాజులను జయించెను. ప్రభుమంత్రోత్సాహశక్తులు మూఁటి తోడను దిగ్విజయ మార్జించుకొన్న యాయజితసేనునకు విజయార్థమును సాధించుట యొక చిత్రముకాదు. మేదినిచక్కఱుమంతయు నాకర్షించి యందుఁగల రత్నజాతము సమస్తమును సంపాదించుకొని కర్మమక్రమపరిపర్థమానుఁడై జీవ దయాభుక్త్యము దాత్మత్వము మున్నగు గుణముల కాకరమై సోడశమహారాజులకు మించిన ప్రతిష్ఠ నార్జించిన యీ రాజునకుఁ బూర్వజన్మనుకృతపశమునఁ దొంబదియాఱు సంవత్సరము లేకవిధముగాఁ గడచినవి. అతని యింటిముంగిలి యెల్లయపుడు నెనుబని నాలుగు లక్షలయేనుఁగుల మనోదకముచేఁ బంకిలమై యుండెను. తరంగములచే సముద్రముపరె నాభూపరుని గుఱ్ఱపుసాల పదునెనిమిది కోట్ల గుఱ్ఱములచేఁ గోలాహలముగానుండెను. శరత్కాలమేఘములచే దిక్కులు పృథాశించునట్లు మల్లిపూతేకులఁటి మూఁడుకోట్ల యావులచే నీతని గోశాల నిండియుండెను పదియాఱువేల దేవత లాతని సర్వదా సేవించుచుండిరి ఇట్లు కైత్రయాత్రఁగావించి మరలి భరతఖండమున కేకచ్ఛత్రాధిపతియను షేరితోఁ దినరాకఁ బ్రతీక్షించుబాంధవులయుఁ బ్రజలయు మనంబు లానందపఱచు నయోధ్యాపురముం బ్రవేశించెను. తమరాజేంద్రుఁడు పురప్రవేశముచేయుచున్నాఁడు సంతనమున నాపురమందలి పృజలందఱు పృథియింటికిఁ దోరణములు కట్టిరి. రంగవల్లిక లలంకరించిరి. పణ్యవీధియంతయు విచిత్రతోరణ పస్త్రాలంకార ధ్వజములతోఁ గైసేసిరి ఇట్లు సర్వశృంగారితంబగు పురమందుఁ బ్రవేశించుచున్న మదననుందరవిగ్రహుండగు నరపతింజూచుటకై పరువెత్తు పుర సుందరులకు శోభిణిభారమునకుఁ దోడు కుచకుంభభారముగూడఁ గొంతపృథిబంధకమాయెను. రాజును జూచుటకై వేడుకపడు కందోయితోఁ బరువెత్తుచున్న యొక యువిదకుఁ బోఁకముడి విడిపోయి పిఱుఁదులనుండి దిగజూచుచున్న తెల్లని కట్టుబట్టు జూటకుండ నంటుకొనఁజేసిన చెమ్మటయే మానముఁగాపాడెను. మఱి యొక ముద్దుగుమ్మ గోడమీఁది చిత్తరువునుజూచుచుఁ జూచుచు రాజు నాలోకించుటకై గవాక్షము నలంకరించి కొండొక చిత్తరువును మనోభిల్లికయందుఁ

జిత్రించెను. మఱియొక తరుణిమణి పదిమంది నడుమకుంజోయి రాజు నీక్షించుచున్న సమయంబునం గుచమధ్యమునం బొడము చెనుటబిందువులు చూచి కోపించినవోయనఁ జిరకాలమునుండి యందున్న హారములోని ముత్యములు తెగి నేల మీఁదఁబడి దొరలసాగెను. తడితడి లత్తుక యదరోష్ఠమువయిం బూసికొని వడి వడి బుడమిఁత్రొం జూడఁబోవు నింకొక పడఁతిమిన్న లోన నిముడని తదాలో కానురాగమును బయికిఁ గ్రొక్కుచున్నదో యనునట్లుం డెను. వేటొక విలాసిని రాజదర్శనమునంజేసి యొడలుప్పొంగ నంతరంగములోనికిం బొరబాటుపూవింటి వానికిం దోరణము కట్టుచున్నదో యన్నట్లు చెందుచేతులవేర్చు గీలించి నెత్తిపై నిడుకొని యావులించెను. ఒకకంటికి మాత్రము కాటుకకట్టుకొని రెండవకంటికి లేకుండఁగనే రాజుంజూడవచ్చిన యింకొక కాంత జనులనానందింపఁ జేయుటకై మర్దనాశీర్వాదము చేసినట్లుం డెను పులకిరించి యొడలుప్పొంగుటచే బిగిసి ముడిపడిపోయిన కట్టుబట్టి జాతిపోకుండఁ జెయుచున్న మొల నూలిపై నొక కాంతకుఁ గోపంబును దయయుఁగూడ వచ్చెను ఈతకల్లుపా నొడలు మఱిపించుచు, సంస్కార నాశములఁ బిచ్చిపిచ్చి చేకలు పోయించుచు, నాయుడేవునిపగిది దేహభంగము గావించుచు మదనండాడింప నానూఁపవాంఛించఁబడి బెక్కువిధముల నారాజుం గాంచి వికారమగున్నలైరి. రాజేంద్రుండును మెఱుంగుదీఁగలఁబోలు నచ్చిగురుబోడుల నివాసములను జూచుచుండియు మనోవైకల్యము లేనివాఁడై యారతులైత్తుకొని నిలువఁబడియున్న ముత్తైదువులనే సంకులంబగు మందిరద్వారప్రదేశముఁ బ్రవేశించి యచట నారిచే నివాళింపఁబడి భవనాంగణముఁజొచ్చి యచ్చట ముసలవృత్తులచే నొసఁగఁబడు మంగళాశీ రక్షతలు శిరసాధరించుచు గురుజనములకు నమస్కరించుచు నత్తున్నతుఁడయ్యు నతిసముద్రై పరివారజనమున కాజ్ఞ యొసఁగి యాత్రయి గడపి మఱునాటి నుండి దివ్యాకారములుగల కాంతలతో నమస్తభోగము లనుభవించుచు శత్రు రాజులకు రాజ్యభ్రంశముచేయుచుఁ దన రాజ్యమును నిష్కంటముగఁ బరిపాలించు చుండెను.

గద్య

ఇది కిరీటీరసందికృతం బగు చంద్రికాభవచరిత్రం బను మహాకావ్యమున సప్తమసర్గము.

అష్టమ సర్గము

—❧—

ఇట్లు సుగుణసంపత్తిచే బ్రజలనెల్లగై వసము చేసికొని యజితసేననృపాలుఁడు పుడమి కాసించుచుండ మధుపానము చేయు తుమ్మెదలను సంతోషపఱచు ఎసంతఱుతువు చనుకొంచెను తరుణీ విరహము చేగుండు విరహచింతలు కన్నీరుగాలు తమరమణీయలోచనములతోఁ గ్రొత్త మెగ్గలచాటున డాగి మంజులగానము చేయు తుమ్మెదలను జూడలేకపోయిరి. చంపకపుష్పములనుండి కాముమును వృద్ధిచేయు చిన్నిపుప్పొడి పడుచుండఁ దెరువరు లవశమైన చిత్తములతో దేవతాస్త్రీని దలఁచుకొనినట్లు మనోహరమగు నందల చప్పుడు గలభార్యను స్మరింపఁజొచ్చిరి కలిపురుషులవలె నెల్లనైన తుమ్మెదలను మోయుచున్న నాగచెసరపుంగళికలు భర్త యింటలేని వనితలకు మన్మథోద్దీపకములయినవి. పద్మమను నెరుగల పూవుల నదల్పుచు, నానామరందముల నానుచున్న భృంగపంక్తియు, మనోహరముగఁ గూయుచున్న రొక్కలును విరహిణీకాంతల మనములను మొదలంట, ఓడించినవి. మెచ్చ దొడిగిన తియ్యమామిడిచెట్టును జూచి తియ్యవింటి పూవుటంపగములచే వికావితలైన చిత్తముతో భర్తతోఁ గిగిడింపని కాంతయేలేదు పల్లవజాలమును నృత్యముఁజేయించుచు, గమలపదనలగు కాంతాజనమును మగలయిండ్ల కంపించుచు నుపవచంబులనుండి చల్లనిమందమారుతము వీపసాగెను. “నీవు పారుకూర నుంటికిదా! తాపకారియగు గోరంటపూవు గుత్తిని వంచి నీ భార్యచేతి కందిచ్చువారెచు” అని పాంథులను గూకలిడుచున్నట్లులఁ గోకిలలు గూయసాగెను మొదట పర్తిలతోఁ బ్రణామకలహము తెచ్చిపెట్టుకొని పిదపఁ దద్విరహమును నెహింపఁజాలక ఎందురుచున్న వెలందులను జూతపరాగముచే శిబరేతంబులకు నాతపోరేతంబులు మతంత బాధింపఁజొచ్చెను పూవుగుత్తులనుండి జాటు మకరందముద్రాఁ సాక్కుచు, గర్జమధురమ్ముగ జమ్మని పాడుచున్న నొమ్మెద దిగిమ్మరీఁడువలనఁ బాంథులకు మనోహరమగు పదార్థములన్నియు విషప్రాయములయ్యెను చూపింపుగఁ బుష్పించినచెట్లు చూచినంతఁ దపోసిష్టగలయశీంద్రుల చిత్తములందుఁగూడ మనోజుండుదయించెను. “చెలియా! కోపంపకుము. వాఁడు వేపలము మాయకాఁడు నీకు దాచినఫలమేమి? వానివలనఁ గృశించినయీ శరీరమెన్నడును బలియదు. నాయందు వానికనురాగము లేకమైన లేదు. దానివలన నాడెంద ముడుకుచున్నది. అతనికొక నస్కారము. ఆ పర

స్త్రీకాముకునివలన నాకు వంతతీటునని తలంపకుము. దురాత్ముడై నన్ను లేని పోని బెడిదములాడె. పైవారిచే నాడించె. వానితోనా, నేను ముఖల బ్రణయము గావించుట! చాలుఁజాలు, నా కానుఖమక్కఱలేదు. గౌరవము పోగొట్టుకొనకుండ నిట్లు బ్రతుకుటయే మంచిది. తప్తమైన యీ దేహమునకుఁ జిందురుఁడు గాని, మంచిగందముగాని చల్లఁదనము నీయకున్నారు. ఐనను నాకపకారియగు వానియెడల నమ్మకములేదు వాని యింటికిరాను.” అని మత్తహస్తీనిదల పెక్కు మందిమాతికలను నిరాకరించిన మానినిఁగూడ నీ మధుమామొక్కత్రుటిలో ఛర్తకు లోపఱచెను “పూర్ణచంద్రుని మూర్తివలె సజ్జనుల కెల్లరకు మంచిదాన వగు నీవంటిదానవు తొల్లింటి లగ్గులవలన నాకుఁ జెలికత్తెవై తివి కావున నీవుపోయి వలపుగల్గింపఁగల సమయోచితములగు తియ్యనిపల్కులచే నతనికి డయ పుట్టిం చుము. కోఁపకీలురకుఁగూడ ననుగ్రహము కలుగఁజేయఁజాలినవి సామవచనము లేగాని పెండవయవికావు నీకు దాసానుదాసురాల నయ్యెద. నా చెందము సురత కామియై యుడుకుమన్నని కావున నా వల్లభుని రప్పింపుము. ఈ పనియందు నీకంటె నేర్పరులులేరు మెదలేడ్చుచున్న నన్ను మఱిత యేడ్పించుటకై యీ పపంత ఋతువుగూడ దాపరించినది. నీవేలాగుననైన నీ సుకృతముఁ గట్టుకొనుము. నా మగవి నన్నుఁ గలుపుము” అని యొక కువలయలోచన భగ్గసాంగుఁ గోరి దూతకను బతిమాలఁజొచ్చెను కాముకుల మానప్రాణములు మాతికలచేఱు లలో నుండుచుగదా! వెయ్యెల, పూచింటి బోయవాని యమ్ములచే గాయమ్ములు చెందని కొమ్ములును, బొరుగురియందున్న మగనిఁదలఁపని చెలువలును లేరైరి ఆహా! మధుమాచంద్రభావము! అశుంగకాండ్రతోఁగూడఁ గలసిమెలసి వర్తిం చుకామినుల చిటునవ్వులతోపాటు పొగడ బొగడలు కూడ వెల్లి విరిసి యెల్లర కుల్లానంబు సమకూర్చసాగెను. మెఱపుఁదీఁగలఁబోలు కాంచనార కుసుమంబుల యందలి మరంద మానుచు మందమందము గాఁ గూయుచున్న తుమ్మెదలనుజూచిన సమ్మోదము లేనివారెవరు!

నీతిమంతుఁడా! నీ యెడఁబాటువలని వలవంతచే మలినంబగు మాచెలి మనఃకమలముచేతనే చిలుక లేజీదొర మాచెలిని బీడించుచుండఁ బద్మశోధియగు చంద్రకిరణసముదాయము గూడఁ బీడించుచున్నది. మంచువడి యేవుమాసిన కిత కాలమునాటి తమ్మితీవ పగిది దేహపరిత్యాగమునకు సిద్ధముగానున్న యబలను గాపాడవేని నీవెట్లు గుణశాలి పనిపించుకొందువు? కాపాడినఁ గాపాడుము. లేదా

తిలోదకము విడుపుము. నీవు లేనివేళల రాత్రులందు ధైర్యస్థైర్యములతో మా
చెలుస (1) యంతర్వహమునఁ బ్రవేశించిన (2) మదనశరచోరుని నీవు వచ్చి
పాఱఁదోల వేని నిజముగాఁ దదధీనమగుచు గావున రమ్మ. కఠినవృద్ధయము మెత్త
పఱపుము. దయితను సంతోషపఱచుము. విరహబాధ సహింపఁజాలదు. ఆ బాధ
నివారించఁ జేయఁగల రహస్యము నీవ కాని యన్యు లెఱుఁగరు” అనిదాసి వలికిన
సరసోక్తులకు మనమునందలి పొలములుక వదలి యొక కాముకుఁడు దయితాగ్ని
హంబునకు దయచేసెను గంధగుళము లేక యందనుమాత్రము కలిగియున్న
నొండఁగోఁగుపూవు విధవల యశావనమును స్మరింపఁజేయుచుండెను. బ్రహ్మదేవునకు
సృష్టిచేయుట యందున్నంత తెలివి యనురూపవస్తువులైనయందు లేదు. స్థాం
దర్యమునకుఁ బరమావధియు, వృక్షమాల యనుకానిగితి వాతెఱయు నగునొడుగు
పూవుచేత నీ వసంతమునుపునకుఁ గత్తిరూపుఁ జెందుటవలన నియమునకుఁబోలే
మిగులఁ బ్రతిభవచ్చెను. శ్రావ్యముగ భ్రమరాంగనలు సంగీతము పాడఁ బుష్ప
దీపవలనఁ (3) బాంసులత బయట పఱచుకొనుచున్న తీవచెలయాండ్రను నర్తకుని
పలె మలయవాయు వాఙింపసాగెను. (4) అశోకబలము గలమదనుఁడు విరహ
జనులశ్లెల్ల మృత్యుగ్రహమువోలె గగ్గిరించుచుండ వారికంత్యకాలమందుఁగూడఁ
బ్రహ్మదాస్యరణమే నారాయణస్మరణ మయ్యెను వసంతముతువు వచ్చినదాఁకఁ
బరమోత్సాహముతో నున్న విరహజీవన మెంతయు సుఖమునకు దూరమయ్యెను.
“చెలియా! శోకననుద్రయును మఱింత పొంగించు రోదనము మానుము, ధైర్య
మవలంబింపుము. ధీమల కిడుములు గానని పెద్ద లందురు కంటికిని, బెవులకును
విందునేయు కొన్నిరులచేఁ గలకలలాడు వసంతముతువు నీ కాయరవధికాలము
గా విధాత తలఁచియుండఁడు. విప్రయోగముచేఁ జిక్కిన భార్యలకు సంతోషపరద
మగుడెందులతో నుండఁడని యలఁడుమాత్రమీ యాననిలో బ్రదుకఁగలఁడా?
కష్టపడి జననజనకులచేతను బిదప నీ చేతను బెంచఁబడిన యీనెమ్మేనిపైఁ జాలకఁ
దనముఁ జూపకుము. నేటనో, యెల్లియో నీపెనిమిటి వచ్చును. రాక యతఁడు
మాత్రము విరహమెట్లు సహింపఁగలఁడు.” అని పిరియవియోగముచేఁ జానుంకించు
నొకపంకజాక్షి కొకదూతిక బోధింపసాగెను “చెలియా! మల్లితీపలు నీపైఁ

1. అంతర్వహము = మనస్సునునిల్లు 2. మదనశరచోరుని = మన్మథభాణము
లను దొంగను, 3. పాంసులత = బూడెదచేబ్రుంగుట, అంకుతనము 4. అశోకబ
లము = అశోకవృక్షముల బలము, దుఃఖములేని సైన్యము.

తుమ్మెదచాలను నెవమున బొమ్మలు ముడివేయచున్నవి కదా! నేను నీకు దానుఁ
 చనైనచో నివి యేమివేయఁగలవు? దాస్యమే చేయవలయును. నాపిటికి గుండె
 నీకుఁ గొప్పము వచ్చినది మొదలు నన్ను వఱతంత బెదిరించుచున్నది. ఇదిగో! నను
 స్కరించుచున్నాను. పాదదానుడను నీకోపమునకుఁ బాత్రుడఁ గాఁజాలను.
 అకసమువలె ననంతవరు లావణ్యమందు నీముఖాభివండుము మునిగియున్నది. అది
 కానక తుమ్మెదవలెనే గతాగతము లాచరించుచున్నాను. మదినుని కుటిల్చి
 చిలంచిన నామదిమఱితఁ దెదరుచున్నది. కోపము తగించుము. ఏ పేదరస్తనీ! నా
 యందు దయఁజూపుము ” అని జాలెపుట్టించు పలుకులచే నొక నేర్పరి మానవతి
 యగు దయితను స్వాధీనపఱచుకొని రమించెను రసముట్టివడు పండితుల వచన
 రిదనలకుఁ గరఁగని డెందము లుండవు. చంద్రబింబమువోలె డెల్లనై పాలునడుల
 నోఁ గుబేరునకుఁ గాఁపుర మైనదిక్కునందుఁ జలుపగుంపులను దాచినట్లు గుహ
 లయం దంధకారమునుగూడ దాచిన హిమవత్సర్వమునై పున కంఠకారాతియుగు
 నూర్వ్యుడు ప్రయాణమయ్యెను. వికసించిన పూవులమీఁద న్రాలినంతినే తుమ్మె
 డలగు దమలో నైక్యముఁ బొందఁజేసికొనుచు నువ్వులరానులవలె నొప్పుచున్న
 తిలకవృక్షములు చూచినవారికిఁ గామాంధకారము ప్రబలుట చిత్రముకాదు ఆఁడు
 తుమ్మెదలతోఁగూడఁ బద్మతయందలి యానవము గ్రల్లైత్రోలి యొడలెఱుంగక
 బొదనేయు మగతేటులనుగాంచిన తెరువదులకు నోటమాటలు రాకుండుట యబ్బు
 రము కాదు. చల్లఁచినము కొఱకు నీటముంచి విసరుకొనుచున్న పీవనలగాఁదో
 చన్నీళ్లను వేన్నీళ్లనుగాఁ జేయుచున్న కాలమున విరహతాపజ్వరమున బ్రాంగు
 శ్చింతారవతు లెట్లుబ్రతుకుదురు? ఏమూలఁజూచిన గండుంగోయిలపాటలును, నే
 పంకఁజూచిన లతాతలోదరులయాటలును, నేదెసఁజూచినఁ గంచుకంబాల యగ్భ
 టులును, పక్కఁజూచిన నేలరాలిన తుంటవిల్కానివిరితూపులును గల యీ ప
 నంతకాలంబున నజితంజయవృషాలుఁ డొకనాఁ డంతఃపురంబున నంకగత యగు
 శిశువధతో “నో దెవీ! వింటివా! తిలకశోభయుఁ. బత్రిరచనయుఁ గలుగుటఁ
 దేసి యుపతీమణి ననుకరించుచున్న యుపవనలక్ష్మినిఁ జూడరమ్మని ఎసంతుండు
 చంచరీకధ్యని నెవంబున మనలం బిల్చుచున్నాఁడు. అతనిమాట నిరాకరింపరాదు
 అతఁడు మదనునకుఁ జిట్టునుగుటచేత మనకును జిట్టమే. అతనిబంటు పలికాలి
 చక్కఁగాఁ దీవపూవులతోఁడుల నాడించును, భ్రమరాంగనలచేఁ బాడించును.
 లిలొహితలైయున్న వనదీవతలుగూడ నినుఁజూతురు అచట మనయెదుట నెమిలి
 పురివిప్పి యాడుచున్నపుడు మాత్ర మో తరుణీ! నీశిష్య చీరకొంగున మాటు

పజుచుకోవలయుఁ జూమా! లేదేని నది సిగ్గుపడి పాతిపోవునేమో! లేమావిచిగురులు మెచ్చటఁజేసి కుత్తుకలకు దీరలులెగి మశోహరమృగం బంచమచ్ఛరము గ్రుమ్మరించు కోయిలలుగూడ నీవు మాటలాడుచున్నపుడు నీపలుకులయందలె యందము నేర్చుకొనునవియుంబోలే మూగలైయుండును. నీపాదప్రహరమువలన నామూలాగ్రము ననిచిన యశోకభూజముం జూనినపుడు శరీరమంతయుఁ గాక రికాయలఁ బొరకరించిన నేమఁగూడ దానితో నమానుడ నగుచును. పిరియుఁ కొకండు నశోకచ్ఛత్త మొకటియుఁ గదా కాంతలచే దిన్నులుబడువారు. మంద మందముగా నందియుగా నడచు నీనడకలుగాంచి దిగుకుబావులయందుండు రాయంచ లోపంచలాక్షి! నీకంతేవాసులై యందలమర్మముఁ దెలిపినదాఁక నిన్ను నదిలవని తలఁచెదను. క్రొంబగడమువంటి నీవాతెఱఁజూచి కంకెఁగిచిగురిని భ్రమ పడి మిలిందము తచ్చియచుకరించ మానఁజోవునపుడు మాటిమాటికి భయకంపితాం గిచై నీవు కరాగ్రమునఁ దొలఁగించుచుండుటఁ జూచిన నోనుండవీ! యెవ్వరు నవ్వకుంగురు? వేవెలుంగులగొర వెలుఁగైనఁ బరకుండునటుల నల్లిబిల్లిగ నల్లుకొనిన యీరాలు కూలునపు డోతరుణీ! నీముఖపంద్రకాంతి సహాయమైయుండఁ గటికచీఁకటి మ మ్రేమిచేయఁగలవు? వనవిహంగము చేయలేని నీచెలు లందఱికిని మదాళులనంటి నీచూపులును దీవలవంటి నీయొడలును కడళీస్తంభములవంటి నీల్గడలును, వొండపండువంటి నీపెదవియుఁ, జిగురుటాకులవంటి నీచేతులును, మెట్ట వామరిలవంటి నీయడుగులును వనమంతయుఁ దిరిగి చూడని లోపము దీర్పఁగలవు. అని మధుగోష్ఠులచే సంతోషపఱచి వనవిహారము గావించుటకై పోవుచున్నామని యందులకుఁ దగినవారికిఁ దెలిపి ప్రయాణమైనపుడు మ్రోగించిన మంగళవాద్యములమ్రోత ప్రతిగజంబుల సుంకారమని బ్రమనిన దిగ్గజంబులకుఁ గోపంబును పయోదగర్జితమని భ్రాంతిపడు నెమ్ముల కానందంబును గలుగఁజేయుచు బాంసుచే బడగలెత్తించుదు గిరికందరంబు లద్రుచుదు నల్లికృల్లకు వ్యాపించెను.

గద్య

ఇది శ్రీవీరసందికృతంబగు చంద్రప్రభ చరిత్రమను మహాకావ్యమునఁ దప్తమసర్గము.

న వ మ స ర్గ ము

వసంతునిచేఁ గై నెయఁబడిన కొకిలానాదినియగు నవవసంపదను గాం
 తనుబోలెఁ జూచుటకై వెడలిన యాయజితంజయనరేంద్రునితోఁ గూడ వనవిహా
 రముఁ గావించుటకై వనభూములవలె లలితఘనతమాలకలును, సుందరద్విజనుభగ
 లును, దిలకాపితోరుశోభలు నగువెలందులకూడ బయలుదేరిరి గలగలలాడు
 మొలనూలిమోతలనుకరించు రాయంచలయందును, దమతోఁ దుల్యముగ నడచు
 చున్నవసు సంతసంబున రాజహంసంబులను జూచుకాంతలయందును బడుచువాం
 డొద్దప్తి పఱవసాగెను. మృదుగుమముగల హంసలకంటెను, మందగమనముగల
 కరిపోతములకంటెను వ్యతిరేకముఁ డెలుపు నలనగమనంబుల నాకామినులను
 వారి నితంబభారమే నేర్చెను. చంచలంబులగు తేజువల నయనాంచలంబులచే
 రెండువైపుల నిండినయాకాశము నల్లకల్వల చెఱువువలె నుండెను 'ఒముగుదా!
 శ్రవణసపక్షి యేల మొగమునం దగురుచుక్క నెలకొల్పెదవు? నీమొగము తామర
 పూవని యాశపడి న్రాలు తేఁబయె తిలకమగుచున్నది ఏల బరువు? చున్నుల
 మీఁదినుత్యాంహఃముఁడఁ దీయము. చెమ్మటబిందువులే నీకాయందిముఁ
 డెచ్చుచున్నవి ఆకర్ణాంతములయిన వెడఁదకన్నులుండు మరలఁజెవులందు నల్లకల్వ
 లెందులకు? సహజారణంబులగు నీపాదంబులకుఁ గ్రమ్మి లత్తుకపూతయేటికి
 అని దారినడుగు నొడలికయినెత నేసికొను ప్రియురాలితోఁ ద్వరగ నడచుటకై
 ప్రియుఁడు బోధించుచున్నను దాని కచకుదజఘనభారము మాత్రము వేగిరముగ
 నడువనీదాయెను. 'ఒకసారి నీ కపరాధముఁ గావించినందులకు నీవు కోపగించి
 మాటాడకుండుటయే శిక్ష. నే నెన్నఁడు నటువంటి యపరాధములు చేయ నని
 నీవల్లభుఁడు పరమాణుము నేయఁచున్నాఁడు. ఆదియునుంగాక నీయందుఁ బక్షి
 పాతము గల మదనుఁడు గూడ వానిని వేధించుచున్నాఁడు. తప్పుఁ జేసిన పురు
 షునకుఁ బ్రభువువలన శిక్షింపఁబడు దాఁక బుద్ధిరాదుకదా! నెమ్మేను కృతింపఁ
 జేయుచున్న ప్రియవియోగము నీవు మాత్రము నైఁవఁగలవా! ఆదింక మెంత
 కాలము నిలుచును? వెచ్చని నిట్టూర్పువాయువులే నీవనోవ్యాధిం డెలుపుచు
 న్నవి. సర్వదా చిత్త మొకతీరుగా నుండదు. నీవు తేలికపడవలసినపు డతఁడు
 వెఱివీఁగును. మర్యాద నిలుపుకొనుమా" అని రియ్యని మంచిమాటలచే నొక

దూతిక యొక మానవతని ఒతితోఁగలిపెను ఒకవిటుఁడు మదనవికారమున నొడ
లెఱుంగక భార్యబుజముమీఁదనుండి రానిచ్చిన చేతితోఁ గుఱాగ్గముఁ ఒట్టు
కొని మత్తదంతివలె మెల్లమెల్లగ నడిపించుచు నడువ సాగెను ఇంకొక భుజం
గుఁడు మదనాటోపమునఁజేసి యదురు పడఁతి నుందొడలను దారినడక మెయి
గలిగిన యలచట దీర్చు నెవంబున నడుమనడుమఁ బినుకఁదొడఁరెన. ఈపగిది
గారలందఱు నానావిధవికృతచర్యలతో భార్యలతోఁ గూడ నుందు తమ
యొడయఁడు పడఁతులతోఁ బ్రవేశించిన యుపవనముఁ జొచ్చిరి. కొమ్మ లం
దఱుఁ జేతులతోఁ గొమ్మ లదల్చుచు నేలరాలిన విరులు పోవుచేయుచుఁ జేతి
గోరుల మీసిమిచే నాకు లన్నియు నెఱ్ఱఁబాఱినను మెత్తదనమువలనఁ బిగురు
లూకులు గుర్తించి కొయుచు విహరించిరి మిక్కుటమగు వలపున నొక యర
విందలోచనకు మగనిచే గర్జమునం దలంకరింపఁబడిన యశోకపల్లవముగూడ
దాని ససతికి శోకముఁ గలుగఁజేసెను. చేతి కందు కొమ్మలనిండ ననిచిన వృక్షము
లుండఁగా నొకమ్మగాక్షిని దానిమగఁడు నిక్కుచనులు భుజమాలములును
జక్కఁగాఁ జూచుట కభిలాషపడి చేతికందీయందని కొమ్మలుగల చెట్టుపూవులు
కొయుమని పురికొల్పెను. మున్ను పేరునకుమాతము తిలకము లనిపించుకొను
పూవు లిపు డబలాజనముచే పింసాగిరింపఁబడి సార్థకనామమును పహించెను.
“చేరీ” బంగారు రంగుగల నీచున్నలపై నంపంగిపూవులమాల రాణింపకున్నది
నుమా” అని పలుకునెవంబున నొకఁ డొకమ్మగాక్షికుచము లంటుచు. బొగడ
పూవులదండ యొకటి యం దలంకరించెను. రాజేంద్రుండును గొంతతడవు కిస
లయపాణులతోఁ గూడఁ గునుమాపవయవిశోదంబునఁ గాలముగడపి యాయలనట
వాయుటకై జలక్రీడకుఁ దగినపుట్టంబులతో శృంగారతటాకమునం దోలలాడు
టకై దిగెను పిదప నతని పరివారముగూడ మోకాలిబంటినీటికే భయంపడు
వయస్యలఁ జెట్టపట్టంబులతో మెల్లమెల్ల నడిపించుచు తొమ్మటటి లోఁతు
నకుం దీసికొనిపోయిరి.

కుంభస్థలములచే నీరుముందటికిఁ గోయుచు నడచు నాడుయేనుఁగులవలె
గువకుంభములచే నీరు త్రోపికొనుచుఁ బోవు భాయరాంకుల ముఖపరిచింబ
ములను జూచి పద్మము లనుకొని మూఁగు తుమ్మెదల పరిశ్రమమంతయు వృథా
మయ్యెను. మద్యపానము నేయువారు నేసినకార్యము లేవియు ఫలింపవుగదా
ఒక నుందరి తనబుజములతో సమానములగు తూండ్లును, దప క్రేగంటిచూపు

లతోఁ దుల్యంబులగు చలభగ్నిమరంబులును గల యొక సన్నని తామరతీగంజాచి కృశాంగియగు చెలికత్తియ యనుకొని కాఁగిలించుకొనెను. ఇంకొక లజ్జావతి యలలయలజడి నూడిపోయిన కట్టుఁజీర నెత్తులాడుచు వస్త్రవిహీన మగు జఘనము క్రియైనకంటఁబడకుండ నీరు కలచివైచెను. బొడ్డులోఁకు నీటిలో నీదులాడుచున్న మఱియొకతలోదరి ముఁగకుండఁ జనుకుండలే సాధనములయ్యెను. 'ఓప్రియసఖి! నీనడకసాగిను నేర్చుకొనుటకుం గాఁబోలు రాజవాంసి యనుమతిప్పలమీఁద గతాగతము లాచరించుచున్నది. చూచితివా, ఓచుకేకి' అనభిమంభియగు పెట్టంజూచి వృద్ధాక్షులచే బతిమాలుచున్న ఓక్కపిట్టంజూచిన నామఁగూఁడఁ గుపితవగు నిన్ను బతిమాలుకొను నేర్పలవాటగు చున్నది ఈబేడినలు తమ యందఁ నుంతయు నీవిలోచనము లపహరించినవని కోపముచే నెగిరిపడుచుఁ బుల్కుపుల్కునఁ జూచుచున్నవినుమా' 'అవును నొక నేర్పటి రోపవయగు తన పూవసవరాలి చనేకకేటల నున్నించుచు బుల్కు చుట్టి రానిచ్చిన కరంబునం గరం బాబ్బు సూచించు గిల్గిగుబ్బల నుపలాక్షించెను. ఒకఘాత్తుడు "ఈపద్మము మిగులఁ జక్కనిది" అని కొనియాడిచుఁ దిన్నం దఱుఁ బద్మ మని బ్రమసి నాఁడు కాఁబోలు నని యనుకొనునట్లు చందాసెనయగు నొక ననబోఁడిని ముద్దునెట్టుకొనియెను ఒకలతాంగి సపతికుచములమీఁది రాలిన పుష్పాడినలునులు చూచి నఖితుతము లనుకొని మగని చుఱుకుచుఱుకునఁ జూడసాగెను. కాంతాధరములయందలి లత్తుకచే రాగమునహించిన జలము మగలఁ గాంతాహృదయముల కనురాగ మాపాదించి యవ్వఁదీర్చుకొనిరెను. కరినకుచములచేఁ దుకుకతుకలుగాఁ జేయఁబడియుఁ జలంబులగు దరంగములా కరంగాక్షుల కుచములమీఁదనే పడఁజొచ్చెను. పెద్దపెద్ద పండితులే యండజయానలం జూచి వ్యామోహపడుచుండఁ జపలచిత్తు లట్లగుట యబ్బురముకాదు. మగలను వంచించుటకై కొందఱు మృగాక్షులు కొంతకాలము నీటమనిఁగినను వారి మేలివాసనకై మూఁగు తుమ్మెదలు మాత్రము వారిచే వంచించుచుండెను. 'నీతాదృశ్యజలమునందే నే ననుదినముఁ గ్రీడించుచున్నా, నిక నాకు వేఱ జల క్రిడ యేల' యని యొకఁ డొకకామినికి జలక్రిడ మాన్పించెను. శిరోరుహములు లాగియు, నితంబములమీఁది కెక్కియు, నురంబులు నుద్రించియుఁ దరంగము లాకాంతలయెడల భుజంగవ్యాపారముఁ జూపింపసాగెను. తామరతూట్టివో నీరు పీల్చి యది మరలఁ బ్రియునిమొగముమీఁది కుమియుచున్న యొక యన్నుల మిన్న తన మొగమునం దతిశయించి యున్న తారుణ్యరసమును భర్తకొనఁగుచున్న

ట్లగపడెను. ఒకవిలాసి సలిలాంజలిచే నొక ప్రియురాలి కుచయుగముం దడుపు నంతిలో రెండవప్రియురాలి కుచద్వంద్వమును దానికన్నీరే తడిపెను. ఒకకాంత కొప్పునుండి జాతినవిరులచే జలముతారకితంబగు గగనంబు మాదిరిఁ బ్రకాశింప దానిమొగమే నడుమఁ జంద్రునివలెఁ బ్రకాశించెను. ఈప్రకారముగ జలక్రీడఁ గావించి యలసిన కొందఱు పూఁబోండ్లు తమ గఘనంబుల కెనయగు పులివప్రదే శంబులకుం జేరిరి మఱికొందఱు అంగనలు నలక్రీడయందలి తనివితీజక యోల లాడుచుఁ గ్రమక్రమముగ నొడ్డెక్కిరి చిరకాలమునుండి స్తనజఘనాదిప్రదేశ ముల చంటియున్న ను మవల నింకఁ బరిత్యజింతురు కాఁబోలునను దుఃఖమునం గన్చి రోద్దుచున్నవోయనఁ గాంతాధృతంబులగు తడిబట్టలనుండి నీరధారలోడ నాగెను. పిదప రాజేంద్రుండు తన భార్యలతోడను నపరివారంబగు పరివారము తోడను శుచివస్త్రంబులు ధరించి యన్నపానాదికృత్యములు నిర్వర్తించి విశ్రాంతి కై యుద్యానమునందలి పూవుటీరములచంతకుఁ జేరునంతలో రవియు దూరతారాస్వమునము నేసినయలసటఁ దీర్చుకొనుటకుంబోలెఁ బశ్చిమాద్రికూటంబుల నాశ్రయింపఁ బోయెను.

గద్య

ఇది శ్రీ వీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభ చరిత్రంబను
మహాకావ్యంబున నవమసర్గము

ద శ మ స ర్గ ము

ప్రియసాంగత్యమునకై వేగిరపడుచున్న కాంతల క్రీగంటిచూపుఁ బూవులకు లోనైనవాఁడుంబోలె రక్తముబికి యెల్లిపడిన మేనితోఁ దేజంబువాసి యస్త్రాగ్రకిఁజేరిన యినుఁడు మనుజులకాదు దేవతలకుఁగూడ నభ్యుదయములు కాశ్యతములుగావని నూచించెను. వసుధీనుడైనను బలి యింటికి వచ్చుచున్నాఁడను శంతనమునంబోలెఁ బరివ్రతయగు పశ్చిమదిక్కు తనయొడలినిండఁ గుంకును నలంకరించుకొనినదో యన సాయంసంశ్య రంజితైను. తమ జీవితమంతయుఁ

బరుల యువకారమునకై కడపు మహానుభావులు విపద్ధశయందుఁగూడ నొరులచేఁ బూజింప బడుదు రను మాట నిక్కంబుగాఁ దేజోహీనుఁడై తనదెనకువచ్చిన లోకబాంధవు నస్తాది శిరసావహించెను. మలినంబగు తమము జగంబుల నాక్రిమించుట చూడఁజాలక యసమర్థుఁడై సూక్ష్మ దస్తాదిచాటునకు లేచి పోవుటచూడ దైవబలమే బలముగాని బుద్ధియుఁ బౌరుషమును మనుజులకుఁ గార్యకారులు కావనుటయు గుణవంతులకు దుర్దశ తటస్థించినపుడు గుణహీనులే పృథులగుదురనియుఁ దెల్లమయ్యెను. గగనమణియగు దిననాగుఁడు కుగ్రినిన సిదప మలినంబగు చీకటిచే గగనమంతయు వ్యాప్తమయ్యెను. పక్షులన్నియు నఱచుచుఁ దమతమ కులాయకులంబులలోపలఁదాఁగఁజొచ్చె. దుర్జనులకుభీతిల్లిన కులకాంతలవలె దిక్కులదృశ్యములయ్యె. ఏవి యను పెనుదివ్వె భువనభవనంబున చెలిఁగిచెలిఁగి యాఱిపోయిన పిదప దానిసాగచేఁ బొగచూరినగతి నల్లని యాకాసము బయల్పడెను నూర్పునితోఁ కలిమి చేసినంతకాలము జగములు చిత్వముఁ జెందుటయుఁ జీకటితో సావారము చేకూరినంత నల్లఁబడుటయుఁ గనుఁగొన నుజనదుర్జనన్నేహముల పృథావము పృథులంపఱకుం దేటపడియే తన ప్రభునృచేత మహోన్నతదశ యనుభవించిన వాసరముగూడ పృథువుగోనే యస్తమించెను స్వభావనిర్మలలగు పురుషులు ప్రాణత్యాగమైనఁ గావించుదు గాని చేసినమేలు మఱవరగదా! సూర్యాశ్రయము వోయిన వెంటనే పంకజాతయులకు శోభతగ్గెను. మంచిపృథువు నాశ్రయించి యున్నంతవఱకుఁ బ్రబలంపద ననుభవించిన పాపాత్ముఁడాప్రభువు పట్టువదలినతఱి విపద్ధశఁచందుట యబ్బరముకాదుగదా! పదప మిత్రునిఁబొసిన యాకాశసజ్జనుని కనుఁగొలుకులనుండి జాటు దుఃఖాసుభింకువులవలె దిగంతములయందు నక్షత్రము లుదయింపసాగెను. తరువాత లిసతంతునిర్మలంబగు గగనపయోనిధియందు ముత్యాలవలెఁ జంద్రకిరణంబు లొకించుక ప్రసరించె. పదంపడి బలభిద్దికామండనంబగు చంద్రమండలం బక్షిగోచరంబై తమఃకిరాటునిచేఁ దాడింపఁబడిన నడిమిచెవులపిల్లి మేని రక్తధారలచేతం బోలె నరుణంబై యాకాశ మను నరదంబెక్కి. తనదారయగు రాత్రి ననుభవించుచున్న చీకటి బొజంగుఁ బాఱఁదోలి రిక్కిలను చెమటబిందువులతోఁ దిమిరావకుంఠనము తొలంగించి యెదురువచ్చిన నిశీధినీకాంతతో సుఖింపసాగెను. కారణములేకుండ నొక్కొకనితో నొక్కొకనికి మైత్రియు నొక్కొకనివలన నొక్కొకనికి సృద్ధియుఁ దటస్థించుచుండుననుమాట చంద్రోదయమువలన వికసించిన కలువలవలన లోకమునకు వెల్లడియ్యె. వికసించిన

పువ్వులమందు గాఁగియున్న తుమ్మెదలగుంపు నిశాకరసాంగత్యమునకై వేచి
యున్న కల్వతీగల తన మొగముమీఁద నెలకొలుపుకొన్న కస్తూరితిలకముపలెఁగన్న
టైను. నిర్మలుఁడగు చంద్రు నాశ్రియించుటంజేసి యాకాసము తనమాలిన్యమును
వాపుకొనియె. సుణవంతుల నాశ్రయించినచో దుర్జనులకుఁ గూడ సుగుణసంపత్తి
యలవడునుగదా! చంద్రుని నొకసారి చూచినంతమాత్రమున జడధి యున్నత
జశను ననుభవించెను మహాత్ముల కుపకారస్వభావము సహజమైనది గాని
నేటిదికాదు. జెక్కలేచివుక్కులతో నొప్పు గిగనము ప్రతిఫలించినగతి నెల్లి
విరిసిన కల్వపూవులతోఁజెటువులు పరకాశించెను. - కటియను మాలవాఁడు
దిరియుటంజేసి కాఁబోలు రాత్రి చంద్రకయను మడుఁగులో మునిగెను పర్వత
గుహలు తమ్మాశ్రయించిన తమోగజంబులను నిశాకరసంహమున కప్పగింపవయ్యె.
మహాత్ములకు శరణాగతరక్షణప్రత మెన్నందును పృథివరింపదు. కటకటా!
శేషేల దైదవంటి కటికివాఁడు మహాత్ముఁడు లేఁడు. వాణులకు సుఖమొక్క
తీటుగా జరగనీఁడు. పగలెల్ల బుస్పరసమాగమసుఖ మనుభవంపజేసిన చక్రవాక
దంపతులకు రాత్రివచ్చునంతతో ఓయోగ మేల కలిగింపవలెనో! చంద్రుఁడు
తనకరమునాచి పంకిలంబులగు హృదయమాలందు గ్రుచ్చుకొనిన మానశంకువు
బూడఁదీయ మానవతులు పరస్పరులైరి. తిమిరమను విసెన పడలింపఁ బువ్వుల
చందిరిన సతారికంబగు గగనంబు ప్రకాశించెను. స్పృశించినంతమాత్రమునఁ
గుచ్చునతి పుష్పవతి యయ్యెను. కొందఱు విరహపతులు చంద్రమండలముం
జూచి మిదనుఁడు బాణములు నూలుకొనుట ప్రేర్పణచుకొన్న సాన యుచుకొనిరి.
కొందఱు విరహపతుల హృదయమునందలి రాగసాగర ముద్వేలమై పొంగసాగెను.
చంద్రుని బలమంతయు మదినుచిశక్తి విజృంభింపఁ జేయుటకై యుపయోగించెను.
మిత్రకార్యము నెఱవేర్పఁజూచువారు తమ కార్యములయం దడియానగనదగుదా!
ఊదయముఁ జెందుచున్న చంద్రునిఁ జూచి రాత్రియను కామిని తనమేడల
మీఁద నుంకరా రాత్రిక లుంచెనఁ బర్వతాగ్రంబులయం దోషధులు నెలుఁగ
సాగెను. చంద్రుఁడు తనకాంతిని వృద్ధిపఱచిన యొకరాత్రికే గౌరవమొనఁగ
లేదు. కల్వతీగలకుఁగూడ గౌరవమొనఁగెను. మహాత్ముల పరోపకారచింత
పృతిఫలము నపేక్షించునదికాదు ఈపగిదిఁ జంద్రమండలము క్రిమముగా వృద్ధి
జెంది తఱపిచెన్నెలలు బలిసినపిదప రాగవంతులందఱు సంగనాసహితులై యీ
రాలు తూఱిరి. ఇందినుకఁ బ్రియవిప్రయోగముచేఁ గృశించిన కాంతల శరీరములు
కాంతశరీరసంగమజనితంబులగు పులకలచే యథాస్థితింగనె. పడఁతులయెడల

నిమనమేని బాగ్రికూల్యముగల కాంతులపైఁ గునుమశయఁడు విరిరూఁపులు పడుచుక మానఁడయ్యె. కాఁగిలింతలుగాని, యభరపానముగాని నిషేధించు కాంతల వికారములన్నియు భర్తలకినుమడిగ రాగ్దీప్తకంబులయ్యె. ఒకకామిని యున్నత మగు స్తవభారముచేఁ దొలఁగిపోయిన కోకను గరుఁగొనలేకపోయెను, గాని ప్రియుని దృష్టియందలి యెడుపుచే నది తెలిసికొనగలిగెను ఒకవిలాసి ప్రియోధర మాని జ్వలనాంశుకము నాకర్షించునంతలోఁ బ్రియురాలును గంబనమివలన నప్పని నిరాకరించెను. కరతాడనంబులును, ముఖచుంబనంబులును, గాత్ర పరివృంగంబులును, నధరక్షతంబులును మొదలగు విలాసంతులుచేయు పనులన్నియు మదిసాగ్ని కింధనంబులయ్యె. ఒకముగద యభిలాషపడియు నొద్దినున్న సఖిజనంబులపలని యవత్రోపచేఁ బ్రియాలింగనము నివారించెను. ఒక ప్రౌఢాంగన విరహాగ్నిచే వెచ్చఁబడియున్న తనయోగమును సమీపించిన భర్తను కథాకృతంగమునకు దింపి ముహూర్తకాల మాపెను ఒకయానిద మానపలియై పెక్కుసారులు ప్రియునిచే బతిమాలుకొనఁబడియు స్వాధీనురాలు కాకపోయెను. నిరంకుశమగు మన్మథశాసనముకూడ నతిక్రమించు కాంతలు కలరు. ఒకకామినికి జీవితేశ్వరపరిరంభణకాలమున వెలికిఁ బ్రసరించు శృంగారరసమువలె మెయినిండఁ జెమటపట్టెను. పీవరస్తనియగు కాంతను కాఁగిలింపుకొనుటకుఁ జేతులు చాలక యొకండు తనకు దీర్ఘబాహువులు సృజింపని విధాతను దూఱసాగెను. చాటూర్జులయందు సేర్పరియగు మఱియొకశృంగారి ప్రణయకుపితయగుకాంతిను బతిమాటి బతిమాలి తదీయోస్థామృతంబుచేతనే దాని కోపాగ్ని చల్లార్చెను. చాటూర్జి సుందరంబును గలక్వణితంబునగు కామినీసీతార్జునును వినిన ప్రతి కాముకుఁడును దనజన్మ సార్థకమయినదని తలఁచుకొనెను ఇట్టిసమయంబున నజితంజయనృపాలుండును శశివ్రభతోఁ జెక్కుసౌఖ్యములనుభవించి మృదుశయ్యయందు నిద్రించెను పరివారంబును నానాప్రకారంబుల నిద్రింపసాగిరి. యామసతియు యామావశేషమయిన తరువాతఁ బ్రాభాతికతూర్యధ్వనులు విజృంభించె. వండిమాగధవీరీతిగఁ గైవారంబు చేయసాగిరి “దేవా! అజితంజయనృపాల! రాత్రి తెల్లవారుచున్నది, మాసినవలువవలె నతిత్రములకాంతల వివర్ణమగుచున్నది. జగములు రంజింపఁజేయుభారము నీ ముగింపదుగ్రనియందుంచి చందుఁగొడస్తమింపఁబోవుచున్నాఁడు. పూర్వదిక్కురంధ్రి పాపట కలంకరించుకొనిన సిందూరమో యనఁ దొలిసంజ కన్నట్టుచున్నది మహారాజ! కలకలవచ్చుచు హంసతూలికాతల్పమునుండి లెమ్ము. కాంతివిహీనములు కాఁబోవుచున్న

చృభాతదీపములు నీచిలునగవునలన నెప్పటిమట్ట ప్రకాశించుఁగాత! ఉన్నమరం
దము తెల్లనాటుగనుక నొడిసి త్రావి నీరసమగు కుముదవనమును వదలి తుమ్మెద
విమ్మరేడులు వికసించిన తామరపూవులయొద్దకుఁ బోఁ దలఁచుచున్నవి పద్మ
బంధునను తోటనూలి జగదారామమునంచున్న చీకటి యను కలుపు కేరణము
లను గొద్దాల్కములచేఁ బెకలించి గిరిగుహలను ననుపయ్యుక్తస్థలములయంగుఁ
బాటవేయుచున్నాడు సామబిందువులచే నిండిన తరుణలతాసనాధములగు
స్పృక్షములు పరస్పరసమాలింగితములై సురతాంధ్రముజలబిందుపూరితములైన
కాముకుల శరీరములపై నలరారుచున్నవి స్రుక్కునుండి దిగబోవుదు నొక
సాదము ధరణిపై మోపియు మరలఁ బ్రేమావేశంబునఁ గామినులు పగటి విరహా
సిపాస తీగ్మకొనుటకుఁ గోపఁ బ్రియాధరామృతము కొంచెమాని వెడలుచు
న్నార. 'తగుణులారా! మీపవద్విమోచరిభాగము సదాతుంటవిల్కొని మోయు
టచేరనే యలసియున్నదిగదా! దానిని మఱింత పీడించుకొనెదరేల? రోషము
నగులఁచు, మీకు నమస్కరించి కన్నవించుచున్నాము. మీరోషము మీచే
యపాదుకగము. మీప్రియులు మీచిత్తములయంగి యుండుట, చక్రవాకము
లకుఁబోలె మీకు విరహ మెంతకాలముండును? ఇంకఁ దల్పములు నిగిగండు!
అని కుక్కుటములు గూడఁ గాంతిల కువవేశించుచున్నవి. 'సరోజవదనా!
నాగోష్ఠయచగుచున్నది నీ మొగము కలక నాయకున్నది. కరినమగు చందో
యితోడి సావాసము చేసినంతమాత్రమున మృదువగు నీదెందమునకుఁ గానివ్యము
కలుగరాదు కుంకుడుచెట్ల నడుపు నుండిననేమి తియ్యమామిడిచెట్టుపండ్లు
చేదగురా!' అని కాముకులు ప్రణయకోపమున మార్మొగముగాఁ బరున్నయన్న
మిన్నం బ్రసన్నురాలిం జేసికొనుచున్నారు దేవా! యవధూర, నూర్యమండల
మాకాశచత్వరము నలంకరించుచున్నది" అనుచు లలితపదములలోఁ గైవారము
గాజించిన వందిమాగధుల పొగడిక విని యజితంజయనృపాలుండును తిమ్మిపూవు
లతోవాటు మేలుకొనియెను. పిదపఁ దపనుండు పూర్వరత్నాకరంబునుండి
వెడలిన చందముననె తుగ్రితితపియాచారణులతో నిండినశయ్యనుండి వెడలి
పడుకటింటికిఁ దోరణములుగా గుచ్చికట్టిన మాణిక్యములచే సహజంబగు శరీర
కాంతి రెట్టించి వాసభవనము వెడలెను.

గద్య

ఇది శ్రీవీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభచరిత్రం బను
మహాకావ్యంబున దశమస్కంధము.

ఏ కా ద శ స ర్గ ము

— సూక్తి ము —

పిదపఁ గాల్యకృత్యములు తీర్చుకొని, జలకమాడి, వార్చి, శుచియైన గలుసు, కలువలు నలంకరించుకొని నృపాలుండు కల్పితసింహాసనం బగు సభాభవనంబు నకు విచ్చేసెను. అంతకుమున్ను వచ్చియున్న పృథానామాత్యపురోహితాదిపరివారము జోహారుగావించిన పిదప సింహాసనము నలంకరించెను. తక్కినవారును ప్రతుతమ యుచితాసనములం గూర్చుండిరి. పదంపడి ప్రధాన దేవారికునిచేఁ దెలుపఁబడిన సామంతరాజు లందఱు భూపాలునకు నమస్కరించి యుచితాసనంబుల నుపవసించిరి. పదంపడి మామ్రేకు లొక పెద్దబల్లివ్రుమగు గజరాజము మొంగిటికిం దెచ్చిన రాజు దానితోఁ బోరాడుటకై కొందఱిని మల్లపీటల నియోగించి తాను సహరివారముగాఁ జూచుచుండెను. బలిసియున్న యూయేనుఁగుతోండముమీఁద నొకదుండగోడొక గ్రుద్దు గుర్దిస నది వానినిఁ దఱుముకొనిపోవునంతలో నింకొకమల్లుఁడు లోహనూచికతోఁ బొడిచెను. దాని కా గజము మఱితరులెగి వాని చెనుఁదగిలి పోవుచుండ నింకొకఁడు తనలాఘావముఁ గనబడుచు బెడ్డలు వివరెను ఈపగిదిఁ దెక్కుమంది పెక్కువితముల దానినొడుచుచు బొడుచుచుండ నానుతంగము పరుగిడుటకు శక్తిలేని యొకనిఁ బట్టుకొని చూపఱు హాహాకారంబులు నేయఁ దొండమునం గొట్టి రూపుమాపెను. శరత్కాల మేఘములే నిమిషములో మాయమైన యతని శరీరమునకును జీవితమునకును నిర్వేదముఁజెంది యజితంజయనృపాలుం డీపగిదిఁ దలపోసెను. నంసారకూపమునం బడియున్న నదల జీవితస్థితి యలోచించినఁ దఱిద్విలాసము పంటిది. గడయో పిడుగో శస్త్రమో అస్త్రమో శరమో విషమో అగ్నియో నీరో ముల్లోఁ దేరియో యొకటిమృత్యువునకు సిద్ధమైయుండును. లెక్కలేని సంకటముల కాహారమైయున్న మనుజుఁడు చిరకాలము జీవించుట కెంతవాఁడు? గ్రుడ్డిగర్వ యైనఁ జేయుఁడు. శరీర తనయొడలను ధనమును నాయువును కాశ్వతమైనదికాదని యెఱింగియు మహామోహమునకులోనై కాశ్వతమైనదిగ నే తలఁచుచున్నాఁడు నేఁడీపనిచేయుదును, తేఱది యొనరింతును, ఎల్లుట నాకార్యముఁ గావించెదను. ౯౧ యువ్విహ్వలచుండునుగాని సమీపించియున్న మృత్యుదేవతను గానలేఁడు విషయాభిలాష చేఁ జిక్కుపడి పాపమునకు వెనుక నట్పురుషులు మెచ్చని రుష్కార్యములు నేయుచు వానిపలనఁగలిగిన యాపద లనుభవించుచు మదల

నవియే మంచినని యెంచుచుండును కులటాకటాతములవలె సంపదలు చిరకాల
మొకనియెడ నిలువవు ముదిమిచే నాక్రమింపఁబడని యావనంబును, దావాగ్నిచే
నశింపగ వనంబును లేవు. మొదిట సరసంబులును దుడకు విరసంబులును బరిహా
సాస్పదములు నగు విషయసుఖములచేఁ గటకటా! మానవజీవిత మెన్నియిడు
మలుగుడుచుచున్నో! కాలభ్రాస్కరుని యెదుట నిలువఁబడుట కీజీవితహింస
యెంతటిది! చిగిరించినపుడె రసాలవృక్షమును గోకిల లాశ్రయించుచుగది సంపద
కలిగిననాఁడే బంధువులు మరుజుల నాశ్రయింతురు. ప్రాణవంతుల వివిత మారఁ
బండిన పండుపంటిపిగాని వారొనరించిన పుణ్యపాపకర్మములు నశ్వరములుకావు.
విషయేంద్రములచే రగుల్పఁబడిన సంసారదావాగ్ని మంట విజ్ఞానాంబుదము
బద్ధించునెంచుకఁ జల్లాఱు వికీ దురాత్మకమ్మును భయంకరము నగు సంసా
రము వలననే నధబంధనాదిసంకటము లుప్పత్తిల్లుచున్నవి. దాని నున్నాఁగించిన
నని యెట్లుకలుగును? కావున మొదిట సంసారమును నిర్జింపవలయును. సర్వదా
పిపీతభావన కలవాఁడేని సంసారి యనురాగియయ్య నశింపఁడు సర్వదా వారి
దలచిననుగఁగియుచున్నచో నాకాశమునకు ధూళి యెట్లంటును? సంసారాంధ్యము
దాని ముముక్షులకే తరణోపాయములు కానరావు సంసారాంధులకెట్లుకన్నడును?
ఋద్ధి దురంతములగు భోగముల కానపడుచున్నంతవఱకు జన్మపరంపరావిచ్ఛేదము
కాదు. అది కానియంతవఱకు మోక్షముదొరకదు. జననమరణప్రవాహదుస్తరం
బగు సంసారసముద్రము దాటుట కోడవంటి మనుష్యజన్మమెత్తియుఁ గుమతు
లక్కటా! దాని దుక్కాని తిన్నఁగాఁ ద్రిప్పకోలేక విషయమహావాయువులకు
లోనై యానందమన మురిగిపోవుచున్నారు ముందుఁ బెక్కిడుమలు మూడు
నని యెఱింగియు నెవ్వరి శరీరమునందే సుఖము లనుభవించుతో వారి విషము
కలపినయన్నమని యెఱింగియుఁ బ్రస్తుత మాఁకతిలీరునుగదా యని తినువారితో
సహజము కావున శమ్యద్ధముఁ గైకొని యరిషడ్వర్గమును జయించి ముక్తికామి
నిని వరింపఁదలంచిన నన్నడ్డువారెవరు? ఇంతకుమున్ను శత్రువులను నిరసించి,
మంతులను లోఁబఱచుకొని, రాజ్యమేలినపగిది నింకఁ బాపకృత్యములు నిర
సించి షండిద్రీయములను లోఁబఱచుకొని తపోవనము నేలెదనని నిశ్చయించు
కొని “ఏచిత్తమః” నీవేకదా చిరకాలమునుండి భోగామిషలోభివై శత్రుర్వర్గ
ములను నిందితములు గావించితివి. నేటికైన కాంతిపహించుము. నన్నేల
న్లేశపరంపరలో నుంచెదవు? జన్మపరంపరకు భీతిల్లిన మావంటి వివేకాలురే
యిందిద్రీయములను జయింపలేకపోయినచో ముక్తికన్యకలకు మగలు దొరకుటే

దుర్లభము" అని మనమున కుపదేశించి తపోవనమునకై పోనిచ్చగించుచుండ నుద్యానవనములోనికి గుణప్రభుడను మునీంద్రుఁ డొకఁడు వచ్చియున్నాఁడని పసపాలకుఁడు విన్నవించెను. పిదప రాజును సంసారనివర్తనోపాయములగుకథలు తోడిరాజుల కుపదేశించుచుఁ బాఠలతోఁ గలిపి యోగనిష్ఠయగున్న గుణప్రభునిం జూచి పంచాగ్నిమధ్యమునం దపమాచరించుచున్న యాముని కృతశరీరము నకుం గల యఖండతేజోవిభవంబున కద్భుతంశమును నసీద్ధాంతమును గుడి ముట్ట నెఱింగిన మహాపుభావు నింకొక జడదారిని నరసిచుట్టుఁ దీవీయ వాక్య మృతము దాగ్రుచున్న మఱికొందఱు మునింగులను జూచి యోగీంద్రశిష్యులందఱు గుణప్రభునకును దక్కిన నిరాబారులకును వందన మచరించి గుణప్రభుఁ డగ్రతీయిల్లు నుతింపఁదొడఁగెను.

“దేవా ! అజ్ఞానతమినినిర్మింపగు మానం”, వార కన్నుగోయి మీ యెవఁ దేశ మను వెలుఁగు తోడుగాకున్న నిర్ధింకంబుగదా ! బ్రహ్మము లేక యాధిగత్యిం బాలగుచున్న దేవాధారులకు నే వాలంబుదంపము కావెని యెట్లు నిలుచుదు. ముక్తిసాధాగ్రమున కెక్కఁదలఁచినవానికి నియం దేవములు పెట్టు కావే, యెల్లైక్కఁగలరు. వికసించిన బొండ్లు, క్లృష్టావులవంటి ముడిగానగును లం గల మీవంటి మునిచంద్రులవలనను, ఇట్లు పరిమిలం కాయు చంద్రునివలనను గాక జగంబునకు శోభయొక్కదిది ! ఈ పదేవ పరిణమిసామున గగ్గరియను సుప్రకాశితముఁ గావించు మీవంటి మునిహస్తములు పృథ్వీనిచుచుండఁ దిను దారి చక్కఁదేసికోలేనివారు గుడ్లగుబలనుచుకుండియుండెను. వ్యాధిలుత మగు తమము గూడఁ బోఁగొట్టఁజాలిన మీవంటి యపూర్వనూర్మల మొగిముఁ జూడని జంతువుల జన్మము నిరర్థకము చిరకాలము పరిమిపడియు నుండు హింసయగు నదవిని బొందలేనివా రొక్కనిమునమున విష్కాశ్రయించి గూఁపఁగి నొందుట మిగుల నబ్యుగముగా నున్నది. నర్వంతుకని మోక్షసంపదకుఁ బ్రతి బంధకులైన యింద్రియగులను వెరి శత్రువులను నిర్జించుటలన మీరు గల్గిన యానందము మీరే తెలియఁదగినది కాని యెరులకు గోచర సుకాదు” అని కొని యాడి ధక్తివినయంబులు భయసంభ్రమములును దోచు నెడట నిలుపంబడిన రాజుమీఁదఁదపోధనుల దృష్టులన్నియు నొక్కసారి ప్రసరించెను గుణప్రభుండును యోగనిష్ఠునదలి తేజఃచూచెను. వారి కిరువురికిని జగదానందకరముగు కొంత సంభాషణ జరిగినపిదప మునీంద్రుం డితరులతో “మునీంద్రులారా ! రాజు

“లేందును సహజముగ మత్తులు మత్తులకుఁగాని రాజయోగమేయుండదు. ఇతనియందు కానరాదు. ఇని మిగుల వింతిగానున్నది. ప్రజలకు నయంబును, దేవతలకు పిఠిపంబును, దివోఽనులకు విషయంబును, రాజులకు నిసర్గ తేజంబును బ్రతిష్ఠకుఁ గారణంబులు. ఇతనికిఁగల సార్వభౌమపదవి యొక్కడ, యీ వినయమెక్కడ! ఈ రాజనందుఁ బరస్పరవైరమును పెదిలి సర్వగుణంబులు నిలిచియున్నవి. ఈ మహిషాలునకుఁ బుత్రోకమును సాధించుటయందలి ప్రియత్నము సుపదయొడలఁగాని బాంధవులయెడలఁగాని సంసారిశుఖములయొడలఁగాని యున్నట్లు కన్పడదు. మహార్యుల వ్యావరీచు మితమునకుఁ బ్రతిబంధకమై యుండదు” అని నుడుగు, భూచరియు చంద్రయ్య వినయనయ్యుడై “మహాత్ములారా! మీ పంటికి దునుసెయుట నా పుష్కలకృతపుణ్యము. ఐశ్వర్యముగాని, బాంధవులుగాని, సంసారిశుఖములుగాని దుర్గతిలోఁ బడునపు డాపఁగలవా అని యాలోచించి నాచిత్తము మీపంటివారి పాదారవిందములు పూజించుటకు సిద్ధపడినది. నాయందు దునుసెయుదు. మీయ యెంచైనను నమస్తవరముల నీజాలును. సుధియులు ప్రియసెయును అసుధియులు నివర్తింపఁజేయును. వెయ్యెల, మీయను ప్రహము జలనఁ బరియరాసఁ పెడియును లేదు” అని విన్నవించిన యతని యంతః కరణమును బరీక్షించుటకును నాహసముఁ జూచుటకును గుతూహలపడి యాముని రా “రాజా! మే ముపదేశించు తపోనిష్ఠ బూడిదనలఁదుకొను కరిషఃరీరములు చేయఁగలవు కాని కుంకుమపూసికొను సుకుమారశరీరములు సాధింపలేవు. బుద్ధి మంతుఁడై ప్రజలయందు దురుకలిగి ధర్మమే ధనముగా నొరులచే నిందింపఁ బడక పేటసిరి యనుకొనించు నీపంటి సంసారి తపోధనులకంటెఁ దక్కువకాదు. నీవు పయయుఁ బరలోకచింతయు మాపంటి బడదారులయెడ వినయంబును గల నాడవు. లోకము సేలుము. జహల నుద్ధరింపుము. ప్రిజానందక్షణముకంటె వేఱు ధర్మములేదు” అని యుపదేశించిన బుడమిత్రుఁడున జంచలచిత్తుఁడుగాక తనపక్షమునే దృఢపజుకొనుటకై మరల “నోమునీంద్రా! మీయానతి శిరసా ధరింపఁ దిగినదయ్యె నతిక్రమించుచున్నాను. దయయుంచుడు. ఈజన్మపరం పరయందలి దుఃఖముతప్ప నాకీవృత్తి కలుగుటకు రెండవకారణములేదు. సంసార మునందుఁ బలువితములగు మనోవ్యభిలే లేనియెడల దుస్తరమైన జనవృత్త మెవ్వ రవలంబింతురు? సంసారులకుఁగూడ చిత్రవిచిత్రదుఃఖములుగల జన్మపరంపరయే లేనియెడల వివేకముగల మీపంటివారేల యీ ఘోరవృత్త మవలంబింతురు” అని పలుకు రాజునకుం గల జనవృత్తదీక్షకు సంతసించి యతనిమదికిం గల దృఢనిశ్చయము

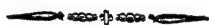

యమెఱింగి జినవృత్తమునందుఁ బ్రవేశపెట్టుట కంగీకరించినపిదప భూపాలుండును నిర్వైరముగు రాజ్యమును గొడుకున కప్పగించి యామునీందుఁగి డుపదేశించిన గతి దుస్తరముగు తపంబు గ్రీష్మర్తువునం దెండయందును, వర్షాకాలమునందు వానలలోను, జలికాలమున నీర్భలోను సాధించి గురువులను, గురువు గురువులను భ్రానించుచు సమాధి నున్నంతఁ జరమరశ సంప్రాప్తమగుడు నొకనాఁడు బ్రహ్మరంభమునుండి ప్రాణములు విడచి యచ్యుతకల్పంబున నచ్యుతేంద్రుడై జన్మించి యందును వివిధభోగము లనుభవించి యెనుబదియెనిమిది సంవత్సరములు బ్రతికి క్రీష్మఱ మువర్ణమాలాకనకవ్రతులకుఁ బరమనాథుండగుచేరి నీవైపుపైను ” అని శ్రీభరమునీండుఁడు తన పూర్వజన్మవృత్తాంతము లన్నియు నుడువఁ బరమ నాథస్థపాలుండు నొడలు పులకరింప బడ్డాఁడనియై యామునీందుఁగిని నొట్ట నియె. “ సీభగవంతుడా ! నీయచగ్రహమున నా పూర్వజన్మవృత్తాంత ము లన్నియు నెఱింగితిని వినును నన్ను సంశయము బాధించుచున్నది. దానికిం దగిన గుఱుటఁ దెలిసి నాసంశయముఁ దీర్పు ” మనవుడు శ్రీభరమునీండుఁడును నతనికి విశ్వాసముకొఱకై “ రాజా ! నేటికిఁ బదియవదివంబున నీనగరంబులోని కొక మదించిన యేనుఁగు రాఁగలదు. దీనింబట్టి నామాటలయందలి నిఁ గా తెలిసికొనుము. పృథ్వీప్రమాణముకంటె మించినద్రుఱము లేగు గదా ” అని నుడివిన రాజేంద్రుండును బ్రహ్మండుడై తనపురమును బ్రవేశించెను. పిదప ముగ్ధ యన్న పదియవదివంబున బురమున నాకస్మికముగా నొకకోలాహల ముప్పత్తిల్లిన రాజును దానియుత్పత్తికిఁ గారణ ముయ్యుచుండ నొకచాఁడగు పచ్చి “ దేవా ! యెచటనుండియో యొకమత్తగజము వచ్చి వీటివెలుపల స్పృశించుచుఁ ద్వదీయ భుజపక్షితు లగుప్రజల నందఱును గన్ముఁగుచున్నది. పురినుండి బైటకుఁ బోవు వారును బైటనుండి పురిలోనికి వచ్చువారును నామాతశిష్టు లగుదున్నాగు ప్ర లంఘిణిని ద్వీరదరూపంబున సంహారకాలము చనుదెంచినది. దీనికిం దగిన యోజ యోజింపు ” మనుడు భరణీపతి మునిషలుకుల యందలి సత్యమునకు సరే సంబును బ్రజలనందఱిని రూపుమాపుచుండుటకు విషాదంబును దెంచి దాని బారి నుండి పృజలను గాపాడుకున్న క్షితిపాలశబ్దము శ్రద్ధ మగుననియుఁ దలంచి యది యున్నతావునకుం బోయి తక్కినవారిని మరలించి తానొక్కఁడే యెగుటఁబడి పిలిచెను గజంబును దుండమెత్తి గర్జించుచు నారాజుమీఁది కుఱితెను. రాచేం దుండును నాఁడుయేనుఁగు మూత్రముచేఁ దడిపిన ఒట్టయొకటి దానియందల గిరవాటువైచి యది దాని మూచుచుచుండఁ గట్టఁగైకొని పార్శ్వమునం

గొట్టెను. దంతావళంబును వస్త్రమును వదలి మీడితుజ్జీకిన లాఘవమునం
జన్మించుకొని మరల దానిముందట నావలువఁ జెట్టి యది యథాపూర్వముగ దాని
నాఘ్రాణించుచుండ లగుడమున చెండవ ప్రక్కఁ గొట్టి యంకుశముతోఁ గూడఁ
బిట్టవలె నెగిరి దానికుంభస్థలము మీఁద నిలిచి హస్తీపతుని పగిది గజమును స్వాస్థి
నవజుచుకొనియెను. లేవతలును దిగినుండి పుష్పవర్షము గుఱిసిరి. పౌరకాంతయు
సౌధములనుండి కళాకృతములు కర్షించిరి. అల్లు దేవతలనుఁ గూడ దురా
పమైన మత్తగజమును కైచుము జేసికొని వనకేమిషంగాన నాయెచుఁగలను నన
మునకుం గొనిపోయి యంగు విడిచి పౌరముఖింబునఁ గొనియాడఁబడుదున్న
తనకీర్తిప్రతాపములు జుగుమ మరలఁ బరగుం బ్రవేశించెను.

గద్య

ఇది శ్రీవిరనందికృతం బగుచంద్రికాచరితం బన
మహాకావ్యమున నేకాదశోర్ధము

ద్వాదశసర్గము

పరవఁ బర్వనాశనృపాలుఁడు నిందుకొలుపున నుండఁగాఁ బండితుం జను
గొక రాజచారుండు వసుదేంచి “జేవా! నీ కౌత్యపులందఱు మిత్రచాంధవు
లతోఁ గూడ భవదీయప్రతాప దినక రాతిపముననుఁ గనలి గిరిగుహాంతరములం
దూఱిరి. సకలరాజుల నతికిమించు చా్రి, మునం బ్రజలనేలుచున్న నీయందే
పృథివీపాలశబ్దము నార్థకమైనది. మా నృపాలుఁడు విష్ణు మనమునం గొఱిగిరి
యెకొని నా ద్వారా యొకసందేయ పుత్రైంచును దానిని సావధానముగా నవ
ధాన రాజులకు దూతలే మొగములుకదా! చంద్రుని చల్లనికిరణములు మార
మునందుండియుఁ గలువలను వికసింపజేయు చున్న నీ గుణములు దూరమున
గున్నను మహాత్ముల కానందజనకములగుట నిస్సందేహము. పూచిన పూత
చేతనే చెట్లకాపు తెలిసికొనఁగలుగుగిది దిగంతవ్యాప్తములగు నీకీర్తిసంపదల
చేతనే నీవివయాదిగుణములు తెల్లవగుచున్నవి. ముందునీకౌర్యమునకు జడిసి
నీరయినచో సముద్రునకది పరాభవచిహ్ను మగునని విధి మొదిటకే సముద్రుని

నీరుగాన్మజించెను నీవినయమే మనోగతమగు సౌఖ్యమును బ్రకటించుచున్నది. ఏనుగును గుఱ్ఱమును మంగళప్రదములగుటకు యజమానుని శుభాభివృద్ధియే సాక్షి గదా! నీపెటుకంటి గర్భణములు కలవాడవయ్య నొకటిరెండు విషయములలో మాత్రము షరార్దవలె కనిపించుచున్నావు. మీనంశమునందుఁ బొడవినరాజు లెఁదియు నూలెలో జనించిన రాజులకు నమస్కరించుచుండట పూర్వకాలము నుండియు షరార్దవలె యున్నది. మల్లిగజ మాలాన మూడఁబెట్టిన చందమామ నీవాగౌరమును సరాకరించుచున్నావు. మదించిన యేనికికు ఒంథము కన్నులారం జూచుచుండియు నాత్మకు హితవుగాని మదివృత్తి నవలంబించు వాడె యెవఁడు? జార్యంఘనమింబోలె మదిమల్తచేత్తున కెదుటనున్న పన్నువులు కానిరావు. కాని జార్యంఘనకే షడ్విమర్త కలెగియుండును, మత్తునకదియునుండదు. ఏరాజు లోనున్న రిపుపక్షమును జయింపఁగిలుగునో యతఁడే భూమిపాలెదగినవాఁడు. తినునవన సమ్రాజ్యముతోలేనవాఁ డితరుల నెట్లులోబఱచుకొనఁగలఁడు? దంతాపక ముకుతక్షతి సహించినట్లు సీతార్యమును నేను సహించదునే యున్నాను. నెఱుఁపించిన కొలది సేవపకారము చేయుచునేయున్నావు. మనోహరమైన మాత్రగజమును మీనగరుసొచ్చినదానిని నీవు కట్టిపెట్టితివని చూచుట నాకు నిశఁశించిరి. నీయంతట నీవే దానినిమాయెద్దికిఁ దోలెంతువని మేముఁజ్ఞించినష సప్రకంబివి” అని దేవరవారితో మనవిచేయుమనియె వైచమిచిత్తును. తెలివితేని వారికి హితముగోధింప వలయునుగాని మీనంటినీతి వారగుల కనవసరము కావున మాత్రప్రభువుగజమును ప్రభువున కిప్పించుము. న ముద్రముండగా నదిమల కెన్నఁడును రత్నాకగవను కేరూరారు అన్యపాలున కనుగ్రహము పచ్చిన నీయెరుగనే మీకిచ్చి మఱికొన్ని యేనుగులనుగూడ నియ్యఁగలఁడు. పృథావిరోధము పెంచుకొనకుఁడు అధికలాభమును గోరుచేని మదికు నొకతొంటాలమైనఁ గఱవగును, నామాటవిన వరాజునకు మీయం దాగ్రహము రాకుండఁజేయఁగలను.” అని దూతపల్కిన పల్కులకుఁ బద్మనాభ న్నపాలుం డలిగి కుమారునకు వైగఁ జేయ యువరాజును సుగ్రహభుండ్లినియె. “ఓదూతా! వైశివినయంబును మాటలయందుఁ జఱుకుదినమును గల నీవుదిక్కు నితరులిప్పగిది నెవ్వరును బ్రస్తావించరు బుద్ధిమంతులగు నీనంటి మంత్రులుగల రాజునకు సంపదకేమిలోటు ఒకవినయ మున్నంత మాత్రముననే దూతలు యోగ్యులుకారు ఉచితానుచిత సంభాషణముఁ గూడ నెఱిగియుండవలెను మాయదృష్టవశమున నాభద్రగజము మానగరు సొచ్చినది, దాని నే మీరాజునకు

మాయందంత మాత్యర్థమేల? మాయేనుగును వేమికపోవుట మాకకర్మమమా! ఒకరిపదార్థము నవహరింప నెంచుట మీదిక్రమమా! నీప్రభువు నీకుఁబ్రభువు గాని మాకేటిప్రభువు? మాయెడల నీవాపదియును బ్రయోగించుచున్నా! ఎవనికి భుజాలము కలదో వానిదీననున. ఏనుఁగేకాదు, ఇంకొక స్తువేకాదు, శుద్ధ మూలమున లభించును. దానికింత గవనేల? లయించిన గయింపుచును, లేదా, పినుఁడై యేనుగును యాచింపుచును గాని యాయఁలొక ప్రలాపము లెందులకు. మీ నృపతి యేనుగులు లేవా! మా యేనుగులులేనా! ఇంకొకదేనా! ఇదియొక నెపముగా మాలో విగోధముఁ బూననెంచుచున్నా! కా గోలు, కానిమ్ము నేనే బలవంతుడనను నహంకారమేటికి నలుదులు వాలింపును. గిరిగుహయందు నిమరించుచున్న సింగమును లేపినచుగిరి నీచుగిరి యుద్ధమునకుఁ జేరేరేపించుచున్న నిన్ను శాంతగుణమే నివారించనినో నిపుడే చంపవలసినది. రిపుల నెదిరిపోరినవాఁడే పండితుఁడు. మండుచున్న మంటకు గాలి లోడయిన వట్టున నదిమండక మానునా? క్షయము కలవాఁడుగాని, ప్రవృత్తివలనఁబడుగాని. న్యసనిగాని వరులచే జయింపఁబడుదురు ఇందు మే మెవ్వరము గాముకా? మమ్ము మీ రాజెట్లు జయింపఁబడలెదనో నున్నపుము? ముద్రలయెడల నాహుతార్థ మివ్వసాధకమగుంగాని తదన్యులయెడలఁగాదని మీరానెఱుంగఁడు కాబోలును కాకపోయినను ధనమదాంఘలకుఁ దెలివితేట లెక్కడివి. ఎవరిబలముచే? మీ రాను నిష్కంటకిముగ రాజ్యమేలుచుండెనో నీ నెఱుంగవా! మీ రాచే మీకు సహాయుఁడు కానిగో మీ రాశేమిచేయఁగలఁడు? అని యుత్తరానుభవ పురుషులకు రిపుదూత పృష్ఠాన్వయమునైన చెయియెత్తి గవ్యోద్దేశముగా నెట్ల యె. “శుద్ధకాలియగు నదఁడు వరులు బోధించినతెచ్చఁ దోయున్నును దక్షునిచేరైన. దన హితము నెఱుంగఁగలఁడు తెలివినవని వానికొనులు విధింపినను నోయదు తనకుఁదాను తెలిసికొనలేడు. సదుపదేష్టయు, చజ్జననంతియూ, రాష్ట్రవిదాను బురుషునను నిమిత్తమాత్రంబులుగాని హితాహితాచార మద్వైప్రదశముననే కలుగవలయును. తన పరాక్రిమము క్రిమయంచుఁ గనఁజూచలయుంగాని నూట లయంచుఁ జూపురాదు. మాటలయందుఁ జూపినవా రెంచుకొందలతో నెఱుంగుచుఁ ఒరిహసపాత్రులగుట నే నెఱుంగుదును. అభివృద్ధిగోరువాఁడు మునుముంద తనబలమును నెదిరిబలముఁ గొంత యోజింపవలయును. శిరిధిన్ముగమువోలె సాహసించినవోఁడుదకది యవర్ణకారి కాకపోదు. తనకంటెఁ దక్కువ వానితోఁగాని, తనతో నమానునితోఁగాని పోరునపుడు జయ మద్విష్టప్రధాన నుఁ కొవలయును

గాని తనకన్న ఒలసంతులతోఁ బోయనపు డవ్యప్రపృథానమేమిటి! మనకుఁ బదిమంది సహాయులున్నారగుదాయని విజ్ఞప్తిఁగి మందమతియగువాఁడు చేయరాని పని చేయఁదలపెట్టునుగాని యా సహాయులయందుఁ దనకార్యము నిర్వహింపఁ జేయఁదగినవాఁడెవ్వఁడో తెలియజేరఁడు. తటగతంబగు వృత్తి మొంత మొదలు గిట్టినను పదిమంది గెంటినఁ జేడుగాని నదీవేగింబునకుఁ బడకుండునా! నమాన నిగుబలము కలుగనిమ్మ నైన్యమండనిమ్మ కోశముపెరుఁగనిమ్మ. ఒక్కొక్క రాజునకు నొక్కొక్క రాజు లొప్పును. ఎంతసీరున్నను, నెంతవిశాలమైన దైనను నదియు సముద్రమునకు లొచ్చుకాకపోదు. ప్రియవాదములు కల్గుచున్న యీ భటులను నమ్మి నీవు మోసపోవుచున్నావు నే నుడివినమాటలు కిది నరంగమందుఁగాని నీ కనుభవమునకురావు, పదార్థములరుచి నాలుకమీఁదఁబడి నఁగాని యన్యథా యెట్లు తేటపడును? శత్రువుఁడైన నీకింతగా నేహితోప దేశము చెయ్యలేకి. నీ యభీమతమగు లెరువున నడువుము హితోపదేశ ముఖిల పింపకపోయినను మిత్రులకొనరీంపుమని యన్నదిగాని శత్రువులకుపదేశింపు మనిలేదు. నీ శిరోమాణిక్యముచేత మా రాజుగారి పాదపీఠమునైన నలంకరింపుము, లేదా రిజభూమి నైన నలంకరింపుము'' అని పత్నినదూతపై యుపరాజ ప్రియములయిన సభవాంఁదికాగ్రహింపఁ బట్టి నాధస్తపాలుఁడు రిపువాక్యము లనుపదించిన వీడుదోషకాఁడని వారిని నివారించి ''నీవు మీ రాజుపాలికిఁబోము తోచినగతి గావించుమని మనవిచేయును.'' అని దూతనంపి మంత్రాలోచనము నకై మంత్రులతోఁగూడ విపిక్తమగు మంత్రిరముంబ్రవేశించి యుపరాజప్రియము ఖిలగు మంత్రులతోఁ నిట్లనియె.

మంత్రులారా! ఏను గుశలినినిపించుకొనుటకును, నయమార్గానుపత్తినిని పంచుకొనుటకును మీ యోగ్యతయేకారణము దివ్యము జగమంతయుఁ బ్రకాశింపఁజేయుటయు కారణము రవిమహిమగాని నేత్రండుకాదుకాదు! మీ మతి యె జననివలెఁ గుశలమరయుచున్నది, రాజ్యమేలుచున్నది, ప్రమాదములను నివారించుచున్నది ఫలము మాత్ర మే ననుభవించుచున్నాను. మేలుపర్వతమంతప్రకృ యోజనము తటస్థించినను మీరుండఁగా నా కాకులపాటేలేదు ప్రితిపదిమందుఁ గొట్టుపడుచు మత్తజములవలె నంజరించు మాపటిరాజులకు మీ పంటిగురువు, లంకుశములవలె నుండకపోయిన దుర్మార్గసంచార మెట్లుమానును. మీ బాధిభల

మును బురస్కరించుకొనియే నావరాకృతి మరుల నాక్రమించుచున్నది. సారథి లేకున్నచేజోనిధియయ్య భాస్కరుడపారమగు గగనమును దాటుటయెట్లు? నిజమాతముఖమున దుర్మాగుడగు పృథివిపాలుడు పుత్తైంచిన సందేశమును మీరు సభలోఁ జెవులార వింటిరికద. దానిచే నా మనము మిగుల ఖోభపడి నది. రోగముంబోలె బగతునిఁగూడఁ ద్వరగాఁ జికిత్స చేయకుండ విడువరాదు. ఆతఁడు మాటిమాటికేదియో నెవముపన్ని మనల హింసించిన చూచుచున్నాఁడు. కావున మనకుఁ గార్యసిద్ధికై దండయుక్తంబై వేటొందునుపాయములేదు.” అని మృదుతరంబుగ నుపన్యసించి రాజుగఁకుండఁ బురుభూతియను మంత్రియిట్లనియె. “దేవా! నీ యనుగ్రహమున్నంతవఱకు మేము బుద్ధిమంతులము. కాశలవంతులము. మాకు గురువు, పృథువు, మిత్రము, బంధువు నీవేకాని యితరులులేరు. నీతిశాస్త్ర మంతయు చదవోసి యందలి సారమంతయుఁ బరస్పర భేదము లేకుండ గ్రహించిన నీసంటిపండితుని ముందఱ నందలి లేశమే నెఱుంగని మావంటిమాధులు చెప్పదొరఁకొంటుకు సిగ్గుపడవలసినదే యైనను మీవంటిశాస్త్రపండితులయెడఁటఁ దెలిసినపట్టు నుడువకుండ లోపము లేట్లు సవరించుకొఁ గలుగుదుమను నాశతో నుడు. సాహించుచున్నాను మే మధికారమందున్నను మీచే శిక్షింపఁబడఁ దగినవారమే కావున లోపములున్న ఙ్గమింపవలయును. తుషరాశిలో బియ్యపు గింజ లేచినపగిది నా మాటలలో నుభాషితము లేజవలయును. జిగీఘషగు పురుషుఁడు నయవిక్రమద్రుమములు రెండవలంబించనలెను. ఆ రెంటిని వదలిన ఫల సిద్ధికి రెండవ కారణమేలేదు. నయవిక్రమములయందు నయమే బలవత్తరమైనను నయహీనునకెంత పరాక్రమమున్నను వ్యర్థమే. మత్తగజముఁజంపిన సింగమునకు మాత్రిము కిరాతుఁడు మారకుఁడుకాఁడా! నీతిగానంచరించువారి కెంతబలవద్రది పులైనను సాధ్యులగుదురు వనేచరులు ముడిమంథరమగు గజము నుపాయమున వశపఱచుకొనుచున్నారా లేదా! నీతిశాలికిఁగూడ నొక్కొక్కతఱిఁ గార్యము విఘటించినచో నయ్యది దైవలోపమేగాని పురుషలోపముకాదు. ఎవ్వఁడు నీతి శాస్త్రప్రదర్శితంబగు మార్గమున సంచరింపఁజో వాఁడాడుకొనుటకై కొఱవినప్ప లాగు బాలునివంటివాఁడు. మీరు వివేకవంతులలో నగ్గరిణ్యులు. శత్రువుని యెడల దండమే ప్రయోజ్యమని నుడివితరికావున సంతకంబై నేనేమి విశేషము నుడువఁ గలను. కాక పోయినను బృథివీ పాలుఁడు మాత్ర మభిమానవంతుఁడు. సామమాతృమునకు లోఁ బడువాఁడు కాఁడు. అభిమానధను లేన్నఁడును విక్రమఃపకు వెనుకదీయరు, సామమానకు లోఁబడరు.

నిప్పు నిప్పుచే నెన్నఁడేని జల్లాలునా! మొదట సామము, పిదపభేదము, తరువాత దండమును రిపునియొడలఁ బ్రయోగించువారు వివేకవంతులే కాని సామభేదములు కార్యకారులు కావని తోచినపుడు మాత్ర మవి ప్రయోగించుట యనవసరము. ఒక ప్రయోగము నూనుకోపములనైనఁ బోగొట్టును. తాల్లు వర్షించుచున్నను నీరు కురియుట చేతనేకదా మేఘము ప్రజలకు వల్లభమైనది. దానమువలన ధనహానికలుగును, దండమువలన బలహానికలుగును, భేదమువలనఁ గపటి యనిపించుకొనును. కావున సామముకంటె మంచి యుపాయములేదు. "అని పురుభూతి నయాన్వితంబుగ నుపన్యసించి యూరకున్నంత యువరాజు సామాయముగాఁ బొరుషాశ్రయముగా నిట్లనియె "ఇపుడు చేయఁదగిన కార్యమొకటి, మన మనుకొనుమాట యొకటి. ఎదుమెడలూడమోపక శృప్తముమీఁద మోపిన బరువు మోయఁగలదా! కార్యకారిగాని కూర్చు శోభింపికి? పండుకాలసి విత్తునాటువారుందూరా! ఒకఁడు బాగున్నాఁడను ననుయకలవాఁడెన్నఁడును సామవాదమునకు లోబడఁడు. వజ్రముచే బొడుము చేయఁదగినది లోహమునకుఁ బొడుమగునా! పరాపకారపరాయణుడగువాని యొడల దండమే యుపాయమని పెద్దలు చెప్పిరి. పొగరుకొన్న యాఁబోతు ముక్కుత్రాఁడు వోయకుండ సాధ్యమగునా! పరులచే నిగ్గిహింపఁ బడుదాఁక పురుషుఁడు బంగారము ఒంటిపాడు. ఆపని కొంచెము జరిగినచో నతఁడు గడ్డిపోచకన్నను దేలికయగును. 'కాంతము భూషణ'మను మాట యతులకుఁగాని రాజులకుఁగాదు. సంసారమాగళము, మోక్షపదివియు నెందును గలియునవికావు. వెన్నెలనందిలుఁ గాళ్లతోఁగూడఁ దన్నుదురు, ఎండను గన్నెత్తి చూడలేరు. తేజోమహిమఁ గనుంగొనుఁడు. కృపణుఁడై సమర్థుడయ్యిం బరానువర్తనముచే జీవించునతని జన్మము కాల్పనా! ఏదియోయొక యుపాయముచేతఁ గుక్క బ్రతుకుటలేదా! దుర్మాకుని బిరియవాక్యములచే నెవ్వఁ డనుసరించునో వాఁడు తన యప్రయోజకత్వమును వెల్లడి చేసికొనుచున్నాఁడు ఎంతయుఁజీమినను వాన కురియని మేఘమునకు గౌరవ మేమున్నది? పరాధవముఁజెంది జీవించుటకంటె డాగుట మేలు, చచ్చుట మంచిది. స్వతంత్రశక్తిచేఁగాక పశువువలె జీవించుట మగతనముకాదు. కనుకనే పెద్దలు మృగరాజు జీవనమును శ్లాఘించిరి. నే నుడువు మాటలు నీతియైక్తములు కావని తమ మదికి దోచినచో నది కాలమహిమ యనుకొనెద "ననుచుఁ బేశలముగా నుపన్యసించిన సువర్ణవాభుని పలుకులువిని నృపాలుండు భవభూతిదిక్కు మొగంబైన నతండ్రిని చెప్పఁదొడంగె. "దేవా! కథావ్యవిషయమై యువరాజేచ్ఛక

గా నుపన్యసించెను. నేను మరలఁ జెప్పట ప్రతిశబ్దమువఁటిది గాని వేఱుకాదు. ఈవగిది సౌమ్యము చెడకుండ నన్వయము క్లిప్తముకావఁడు స్వచ్ఛముగానుపన్యసించఁగలవాఁడు బృహస్పతితప్ప నితరుండులేడు. అయినను నతనిమాటలకేయేను శుకానువాదముగావించెదను కావించెడుపని పరిశీలించిచేయవలయును, లేదాయారకుండులెను విధికిఁగూడ గహనముగు నేతాదృశకృత్యవిషయమై నావంటివారు మోహపడుటయబ్బరమా, సాహసమవలంబించుట పశుధర్మముగాని మనుష్యధర్మము కాదు. పరిశీలించకుండు జేసినచో బహువునకు మనుష్యునకును శృంగభేదముతప్ప వేఱులేదు. నామతము యువరాజుమతము నొక్కటియే, కాని కొంచెము భేదముకలదు. కొంతకాలము గడచిన తరువాత దండయాత్రగావించ పలయునని నా మతము. షాద్ధుణ్యముఁ బ్రయోగించుట కెదిరి బలాబలములు కనుఁగొనవలెను. భేదముచేత శత్రుబలమును గొంత లోఁబఱచుకోవలయును. ఈవృత్తాంతము భీమరథునకుఁ దెలియఁజేయఁలెనుగావున నీపనులకుఁ గొంత కాలవ్యవధికాసలయుననినామతము. మనకు భీమరథునివంటి సమచుభముఃఖభాక్త్యున్నమిత్రములేఁడు. కులముబాగుచేసిన వాఁడు కొడుకు, వ్యసనసమయమందును వదిలనివాఁడు మిత్రుఁడు. పృజల నేలినవాఁడు ప్రభువు, సరసముగాఁ గవనము చెప్పినవాఁడు కవి. కావున ననన్యసమానపరాక్రముఁడగు భీమరథుని మనము సహాయుని గాఁబడసిన నీకు నూర్యునకువలె సమస్తదిగ్విజయముసులభమనుచు మంత్రులందఱునుడివిన మంత్రమువిని యనలసమయిన బుద్ధితో సమరకాలముఁ బ్రతీక్షించుచుఁ బద్మనాభనృపుండు కాలముగడపెను.

గద్య

ఇది శ్రీవీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభాచరిత్రంబగు
మహాకావ్యంబునం ద్వాదశసర్గము.

త్ర యో ద శ స ర్గ ము

తరువాతఁ బద్మనాభనృపాలుండును భీమరథప్రముఖులగు మిత్రులకు
వార్తయంపి వారు వచ్చినచోగ గగనవికాలముగు పక్షస్థలంబున ముఖచంద్రుని

నేచింబుటకై వచ్చిన నక్షత్రములవలె నలరారు ముత్యాలహారంబులలంకరించు కొని కుండలములయందలి పద్మరాగమణుల కాంతిచే బూయబడిన బుజములు సింహారపంకముచే నలంకరింపఁబడిన కరికరంబులవలెఁ దనరారఁ, గిరీటమందుఁ దాపడము చేయబడిన నరరత్నమాలకాంతు లాకి సమునం దింద్రధనుస్సు నుదయింప జేయ మండలాధిపతుల నందఱిని జయింపఁగల భుజములవలని భయంబున మండలాధిపతులగు సూర్యచంద్రు లా భుజములను శరణుకొచ్చి కోయనఁ బ్రకాశించు బాహుపురులతో మెలనూలునందలి వేల్పురాతాలమిసిమిచే నిండి యమునాహృదము నడకరించు నాభీబిలముతోఁ గురుదసాంకురం గుశ్యేతాతపత్రంబు ధరించి వాహినీశతసమన్వితుండై పృథివీపాలునిపై దాడినెడలెను. సామంతరాజులందఱును దేవతలు దేవేంద్రునివలె నారాఘ్రపురందరు ననుసరించిరి. సాదులచేఁ గౌశూరములచేత నదలింపఁబడునఁ దురింగములు భయమునఁ బాక్షిపావు పిల్లులగు రాజమార్గములయందు నడువనాగెను. బంగారు కుధములచే నలంకరింపఁబడిన గజరాజములతో నిండిన పుడమియంతయు మెఱపు లోడి మేఘములతోనిండిన గగనమునకుం బ్రతియయ్యెను. రాజొక్కడే మదపద్మిపులఁ బరిమార్చఁజాలును, మీరెటికి? అనుకృతులగు ముద్ధారాఘ్రులంబులగు గండంబులందు గండుదుమ్మెదలు రొదనేనుసాగినవి మదపుదేనుఁగుల కటస్థలములనుండి స్రవించు మదమే లేకున్నఁ దురుగఘురోదితంబగు భూప రాగంబులోఁ బదాతులకు దారి తెలియకయే యుండున, రథములు మాత్రము పరాగోత్సరణముచేత మిట్టుపల్లంబులు వడిన పుడమిమీఁద నెగుడుపిగుడుగా నడువనలసినచ్చెను మా రాజితరులకరపాతమును నైఁపఁడని తెలియఁజేయుచున్నవో యన ధ్వజినీధ్వజపటంబులు మార్తాండమంగలమును గప్పివైచెను. పద్మనాభనృపాలుని పరాక్రమబీజములు చల్లుటకుంబోలె రథవక్రములు పుడమి చున్న కొనుచుఁ బోవ మదగజంబులు ముద్ధారాఘ్రంబులచే నాభూమిం దడుచు సాగినవి. రాజులు తమతమ భటులను వదలి కొన్ని యడుగులు నడుచునప్పటికి వారు వేగముగఁ దమతమ యెడయులను గలసికొనిరి. ఇనుపకత్తలంబులును గత్తులును దాలించి భూమినంతయుఁ గప్పియున్న కాల్యుల మీ నృపాలుని తేజో భాస్కరునకు జడిసి వచ్చిన తిమిరమండలమువలెఁ బ్రకాశించెను. శత్రుసమున్నతవంశసరిగ్రహయ్య గుణవిశేషవిభూషితవిగ్రహయ్య ముష్టిగతయు నగు యోధులచేతులలోని ధనుర్లత కులసధువువలెఁ గాన్పించెను. జలదములవంటి భద్రగజముల నెక్కి నడుచుచున్న యంతఃపురికాంతలు మెఱపులవలెఁ బ్రకాశించిరి.

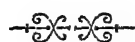
అనాఁడు దండయాత్రకు వెడలినప్రజలేకాదు, వారిని జూడవచ్చినవారుగూడ ఒకచిక్కులయందుఁ బిక్కిటిల్లఁ బురము సర్వ మల్లకల్లాలముగా నుండెను పురకాంత లందఱుఁ దామరపువ్వులపంటి కటాక్షములచే నా రాజభాస్కరుని బూజింపసాగిరి. రమణీయమగు పస్తువును జూచినఁ గౌతుకము లేనివారెవరు? కొందఱు కాంతలు దర్శనోత్సాహమున వేగముగ చచ్చుచుండఁ బెక్కువిఠములగు వారియొడలి వికారములు పడుచువాండ్రకింటికి విందయ్యెను. విక్రతస్వరముగా నఱచుచు మెడఁ దిప్పించుఁ గరినిఁజూచి భయంపడి పాటిపోయిన బొట్టికిట్ట హాస్యముచేయు నటునిలఁ నందఱికిని నానందజనకమయ్యెను. యుద్ధములో భోజనాదులకొఱకుఁ బదార్థములన్నియు బండ్లమీఁది గుండలయందు నిడికొని పోవు కోమటుల హృదయములలోఁ గూడఁ గుండలు పగిలిపోవునటులు కరిణిం కారమునకు జరిసిన పొగరుగిత్తులు బండ్లులాగ సాగినవి ఏనుఁగు దిగ్గజకుచ్చ మన్నదని యెఱుంగక నడచుచు హఠాత్తుగఁ దిరిగిచూచి భయంపడి నెత్తిమీఁది పెరుఁగుకుంఁ పగులునటులు గొల్లది పరుగెత్తసాగెను రాజాంతఃపురకాంత లెక్కిన యెస్థలకుఁ జుట్టఁ గట్టిన బురకాలతోఁ బురము చూచువానికిఁ రెర చాఁపలెత్తిన పడవలతో నిండిన సముద్రమువలెఁ గన్పడెను. శైద్ధబహుకాశిర్లు మోయువాండు తమదారి కడ్డముగా ముందునడచుచున్న యేనుగులను దాటి పోలేక నిరువుచే నొడలు కుంచితముగాఁగ బాధపడఁజొచ్చిరి. మూఁకమూఁక లుగ బారులుగట్టి నరనాథుని ప్రయాణముఁ జూచుచున్న పౌరాణికములనఁ గొన్నిచోట్లఁ బురవీధులు తరంగతరంగితంబులగు మహానదులచందముగా నందఱు జూపసాగినవి పటహాధ్వను లలనులై యప్పటికి బయలుదేరిన సైన్యములను దలపట్టి యాడ్పితెచ్చుటకుఁబోలెఁ బ్రతిగృహమును బ్రవేశించెను. క్షీణిపతియు యుద్ధము నకుఁ బోవునపుడును బెండ్లికిఁ బోవునట్లు నచ్చుచున్న తనభటలను జూచుచు ముదితాంతరంగుడై యరదము నధిష్ఠించెను. చల్లనిపరిభ్రానిలము మిఠునివలె నెదురుగా వచ్చి యతనిం గొఁగిలించుకొనియె. ఈ ప్రకారముగా కారద యాత్రకు వెడలి యెడనెడ వికసితచిరుహంబులగు సరిస్సులను సృచ్చములగు నడులను విలోకించుచు మనోహరపయోవిరాజితంబులును విమలాంబరంబులును ధ్రువపయోధరంబులు నగు చిక్కులనుఁ జూచి భార్యల నాలోకించిన ట్లానం దించుచుఁ గంబళులు గప్పుకొని యేమేమో పురాతనగాథలు చెప్పుకొనుచుఁ జనుదెంచు ముసలిగొల్లల సంతోషపెట్టుచు, వారొసంగు దధిక్షిగోపాయనంబులఁ గొనుచు నితంబములయుఁ గుచంబులయు బరువుచే గజగజలాడుచుఁ బిట్టలను

దోలుబకై యాయాసపడుచున్న శాలికాపాలికలను జూచి 'యొక్కొకతటి మంచి వస్తువులుగూడఁ జెడ్డపెట్టువు లగునుగదా' యని తలపోయుచు వాండ్రీ గుండ్రీ యాసబకాయలం బోలు కుచములయందు నిండించిన లావణ్యరసమును కన్నుల జేరల జుట్టుచు, ఫలపాక గౌరవముచే వంగిన సకృయలను జూచి సత్పురుషులను స్మృతికిఁ జెచ్చుకొనుచు, సరస్సునందు త్తణకాలము సహచరు ననుచరించియు మరలఁ దిరస్కరించుచున్న యాడురామంచం జూచి తిర్యగ్జాతులయందుఁ గూడ స్త్రీజాతికిఁ గైతఁచు సహజమైనదని తెలిసికొనుచు, నిర్వివాదముగా నగపడుచున్న బాలిమేరతో సకలసస్యసంపన్నంబై తెల్లని యావులతో నిండి యున్న పల్లెలను జూచుచు నానందించెను. మఱియు నొక తటాకంబునఁ బ్రణయినికై తామరలూడు నోలుగఱచుకొని యిందమని యందిచ్చుచున్న చక్రవాకము నిరాకరించు చక్రవాకిం గని పక్షులయందలి పృణయకలహమును గూడ నభినందించెను. ఉచుములఁలె మోయు కప్పపుఁ ష్పశ్శకుఁ బురులవిచ్చి యాడుచున్న నెమ్మిగుంపులతో నింపాసంగు గోకులంబులయందుఁ బండినభూములయందును నాగర్భగట్టిదున్న భూములయందును నానతీతక వృషభమువలెఁ దిరిగెను కాముక మనశ్శయ్యలయందు నిద్రించు మన్మథుని లేపుటకై యేగ్గుఱచిన మంగళగీతములఁలె నున్న హంసధ్వనులను విసెను.

ఇప్పగిడి గంటికి విందైన పదార్థముల నన్నిటిం గనుచు నేనతో నడిచి మంచుపంటి చల్లఁచమును నైర్మల్యమును జీటిచిటితిరిగలును గలిగిన నీగముచే మిగుల మనోహరముగు నొక నదియొడ్డునకుఁ బోయి విడిసెను. అకేళికై యేనుఁగులన్నియు నదిలోఁ బొర బడి యున్నపుడు వైకెగిరి మూగు తుమ్మెదలచే నదీపురింధ్రీ సతిలకాభరణవలెం బ్రకాశించెను. మధురములుగఁ గూయుచుఁ బరస్పరము సయ్యాటలాడుచు విహరించు జలపక్షులతోడ నభిరామమై యొడ్డునఁగల నల్లజాతిపలకల కాంతిచే మిగుల నైగనిగ్యము గలిగి మొనఁగుల నూత్రముచేఁ బైకెగిరఁగొట్టఁబడుచున్న ముత్యములవంటి జలబిందులవలన నాకసమును దారకితముగాఁ జేయుచుఁ డటమృదుములనుండి చల్లని యిసుక తిప్పలమీఁదుగా విసరుచున్న పిల్లనాయువులచే విమానచారులగు దేవతామిథునముల సురతాయాసములం దీర్చుచున్న యావాహిని నీరాజవాహిని చేరి నీటిదరిని దిరుగు పీతలును మకరములచేఁ గలగింపఁబడు మధ్యప్రదేశమును గల యానది యావలియొడ్డునకు దాఁటెను.

ఇది శ్రీ వీరనందికృతంబగు చంద్రీప్రభచరిత్రం బను
మహాకావ్యంబునఁ ద్రియోదశసర్గము.

చతుర్దశ సర్గము

తరువాత నారాజాకాశమునుండి పరస్పరసంఘట్టనమునఁ జోటు చాంక క్రిందఁబడిన మేఘములగతిఁ దనరాదు గుండాశ్శనడుమఁ బ్రకాశించుచున్న మణికాంతులచే దీపదీపితమువలె నున్న మణిహూటసర్వతమను బ్రవేశించెను. ఆపర్వతమునఁ జంద్రుఁడు చూడఁబడెయైకాని కానరాఁడు, నక్షత్రములు కనకోజ్జ్వలంబులగు దాని మేఘులయందు మణిమయములగు మువ్వలగుడున్నవి. దేవతాస్త్రీలు బుక్కాముకొఱకై యంటించిన యగురుఁజుల్లలుండి నెడల భూమి మాకసమున గుములుగట్టి సర్వదా మెచ్చువట్టిన ట్లాగిరిఁ నియోసంగుదుం డును. కిన్నరికామినులు పాడు సంగీతము విని కదలలేక నజీవప్రతిమలవలె నున్న మృగయాధములారిరిపై సంచరించు విమానచరులకుఁ గన్పొందుపు చేయుచుండును. గుహాముఖములయందున్న మేఘములు నూర్యకిరణములకు లోనికిఁ బ్రసరించుకుండఁ జేయుచున్నను తమ మెఱపులవలననే లోపలఁ గాఁపు రమున్న దివిషదులకు భార్యలను గవిపించుటంజేసి యిష్టములే యగుచున్నవి. నూర్యోపాసనవలనఁ దపోవృద్ధిగాంచిన యోగిజనల పృథ్వావమువలనఁ దద్గిరిశృం గము నెక్కిన నరులెన్నఁడును రోగపీడితులుగాదు. మేఘములముకంఁదెను లైనున్న తద్గిరిచితంబములలోని దిగుడుబావులకు విద్యాగిరీస్త్రీలు జలకమాడు టకుఁ దగినంతనీరు ప్రతిదినముఁ జంద్రకిరణములచే ప్రవింపి చంద్రకాంతలెలే యొసంగుచుండును ఓషధుల వాసనచేతనే విషము విఠిగిపోయిన నల్లత్రాచు లతో నిండియున్న చందనవనములందుఁ గాంతలు కాంతులతోఁగూఁ నిర్భయ ముగ విహరింతురు. మేఘములవలె రమణీయములైన తద్గంధోదలములయందుఁ గూర్చుండిన విమానచరుల దేహచ్ఛాయ మెఱపులవలె మెఱయుచుండును. నిము సములోనె నూర్యకిరణములచేఁ దత్తములైన నూర్యకాంతప్రదేశములనుండి కుచ భారముచేఁ గదలలేని గంధర్వస్త్రీలు తమ యనయనములమీఁదనే కోపగింపి కొనుచుండిరి. సురతామాసముం బోనడించిన తద్గిరిమందవాయాపులకు స్వయ నిశ్వాసపరిమళ మొసంగి దేవతావనితలు ప్రత్యుపకారము చేయుచుండురు. ఆ సవము త్రాగి యొడలెఱుంగక మనోవికారము లైలుషణచుకొనుచున్న వేలుపుం చిన్న పయనువారికిఁ గాంతలను బతిమాలుకొనటయం దంటి

భృంగములుకూడ సహాయము చేయుచుండును. మెగులుజుట్టిమినబడూ
 సెలయేళ్ళ చిప్పడు విని నాట్యము నేయు సెమిళ్ళచ్చటి దేవతలను దివ్యాంగనా
 నృత్యమునం దాసలేనివారిని గాఁ జేయుచుండును, జలధారాపూరితములగు
 గుహలలో వేసవియందును, మంచుమాటయైన నెఱుంగని గుహలలో
 శరదృతువునందును నివాసముచేసి సిద్ధులేండ్లకేండ్లు గడపుచుండురు. నేవింపదగిన
 గుహలును, నెడతెగకపాటు సెలయేళ్లును, విశ్వంబులంబుగఁ దిరుగు నేనుఁగులను,
 నయనాభిరామంబు లైనచమరేమృగంబులను దేవతలచే నివాసములుగాఁ జేసికొ
 నఁబడిన మాధవీమండపంబులను వికసితకమలంబులగుతటాకంబులను నమలోచ
 లంబులగు చఱియలును గలిగిన యామణికుటుంబర్వతమును జూచిన నెవరి కానం
 దము గలుగదు! ఎవ్వరు విస్మయపడరు! తమ్మిప్రహ్లాదితోఁగూడఁ గలసిన తెల్లని
 యిసుము తిన్నెలతోఁ గూడిన నదీప్రవాహంబులను జూచిన వేడుకపడనివాఁడె
 నఁడు! ఆఘామీధరమునందు దిరుగుసురయుడతులకు వదనాలంకారము చేసికొను
 లక్ష్మిచంద్రిబింబమే యద్దమగుచుండెను. అందుఁ బూచని చెట్టును మణిదీపములు
 లేనిగుహలును, దేవతలచేనేవింపఁబడని చఱియలును, గమలాలంకృతములు గాని
 చెఱువులును లేవు. నువాసితములయిన తెల్లని బట్టు కట్టుకొని కామినులతో
 నవిరతసుంతములఁ దేలినపిదప సిద్ధులు మధుకరరథములు వినుచు నందిలి చఱియల
 యందుండి మందమారుతమును నేవించుచుండురు. రత్నదీపము లార్పుటకు శక్య
 యులు గానివగుటంజేసియుఁ దమ కీతరగంతప్రదేశము లేకుండుటంబట్టియుఁ
 గట్టుబట్టలను లాగుచున్న ప్రియుల కన్నులు మూసియే తమసిద్ధులను గాపాడుకొ
 నుచున్న ఖరంగన లింద్రినీలమయములగుతటస్థులయందుఁ బ్రతిఫలించినపుష్పగు
 చ్ఛములమీఁది వాగులుచున్న మధుకరనికరములంజూచి విస్మయపడుచుండురు. తట
 గతములగునల్లరాళ్ళకాంతిచే నచటిమేఘములు శరత్కాలమునందునునీలచ్ఛాయఁ
 బాయకుండును. మధురములగు కోకిలాకుహూస్వరములు చైత్రారంభమందు
 మానవతుల మానము నడిగించి వడుచువాండ్రతోఁ గలుపుటకు దూతీకృత్యము
 చేయుచుండును. ఆకసమునుండి పోవుచున్న వర్షు ప్రతిబింబములను రత్నక్షోణి
 యందుఁ జూచి యవినిక్రంభించిట్టలని వానింబట్టుకొనుటకై యొడుపువేయుచు
 న్ను యదవిస్థిల్లిసిల్లంజూచిన దివ్యకాంతల దృష్టు లింకొకచోటికిఁ బోకుండెను.
 నవస్తపాపహరమై మహాముని నివాసమై యేనుఁగుల కాకరమై దేవతాదంపతుల
 కుఁ గెలిఘాఢరమై మేధుపర్వతముతోఁ బోల్చదగిన యామణికుటుంబ ర్వతము
 నం దింద్రనీలమాణిక్యముల కాంతులచే బలిసిన కటికిచీకటి గలగుహలయందు.

దాగుడుమూత యటయందు దాగిన దేవతాస్త్రిలను దచ్చాసపరిమళితం
బగువాయువే భ్రతకలకుఁ దెలియజేయుచుండును. ఒడ్డయందుఁ గునుమితంబులై
కలకలలాడుచుఁ దుమ్మెదలకు నివాసంబులైన నీటిపొబ్బలి యెండవేడిమికి వాడి
పోకుండనెడనెడనుప్పొంగు నదీప్రవాహమే రక్షించుచుండును. ఇందలి యోగులు
వాయుపూరణము మొదలగు యోగములచే నాయువు పెంచుకొనుచు నాయువు
న్నంతవఱకును సత్కర్మములు చేయుచుందురు. చెట్లకొమ్మల నడుమనుండి ప్రస
రించు సూర్యకిరణములచే మండితంబులైన యంద్రగీలశిలాకుట్టిమంబు లకాలముల
యందుఁగూడ నీలకంఠములకు మెఱపుతోఁగూడిన జలదంబులను భ్రాంతిని
బుట్టించి యాడించుచుండును. మిన్నంటుచున్న మల్లితీగల కొనలకు రాతుల
యందుఁ దగుల్కొనిన నక్షత్రములే పుష్పగుచ్ఛభ్రాంతిని గల్గించుచుండును.
తామరకొలంకులనుండి వైకెగురుచున్న కెందమ్మిపుప్పాడి దిక్కాంతల నెఱ్ఱ
చీరలు కట్టుకొన్నవారినిగాఁ జేయుచుండును.

అని సేనాపతి వర్ణించిన పర్వతపర్ణమును విని రాజు దానిరామణీయకము
నకు సంతసించును నందుఁ గొన్నిదినంబులుండఁ దలంచెను. సేనానివేశమునకుం
దగిన కునుమితవనప్రదేశము కనుఁగొనుట కుదయము మొదలు మధ్యాహ్నముపఱ
కుఁ దరుగఁగాఁ దిరుగఁగా శ్రమపడిన యాభూపతికిఁ దుదకొక ప్రదేశమునందు
నిలుపుటకుం దగిన బుద్ధిపుట్టెను. చెమటబిందువులచేఁ గ్రేసేయఁబడిన ప్రియు
రాండ్ర గండస్థలము లాలోకించు నాలోకపాలునకు బాధాకరం బైనను సూర్య
రశ్మి యభిమతమే యయ్యెను. ముందువోయి పటమయంబు లగుగృహంబు తేర్ప
ఱచుకొని యంగడిపెట్టి సమస్తపదార్థము లమ్ముచున్న కోమటి యంగళ్లయందుఁ
దిరుగులాడు పై నికుల కలకలము వినుచుఁ దోరణాలాకృతంబైన తన గుడారము
సారాజు చేకెను. పెక్కుదిక్కులనుండి పువహించుచువచ్చిన నదులచే నము
ద్రమువలె నన్నివైపులనుండి వచ్చిన సేనచే నా ప్రదేశము మిగుల వ్యాకులంబ
య్యెను. సేనవిడిసిన యొక్కగడియలో రాజుగారుండుటకుఁ దగిన ప్రదేశంబును
వారియంతఃపురంబులు నిలుచుటకుం దగినతావులును, బఱ్యాంగనలు నిలుచుట
కిక్కయు నేర్పఱచి, ధ్వజాదులెత్తించి, తోరణంబులు కట్టించి, రాజధానివలెఁ
దత్ప్రదేశము నలంకరించిన యుద్యోగుల చాతుర్యమునకు రాజు మిగుల సంతసించెను. వేశ్యలప్పుడే మార్గాయాసపడి వచ్చిన పరిచితుల కుపచారము చేయుటకై
ధ్వారములయందు నిలిచియుండి లోనికిం దీసికొనిపోబడిన విటపైనికులకుఁ

జిరకాలమునుండి యందే కాపురమున్న వారను బుద్ధిపుట్టించిరి. కొందఱు జనులు నడచినదచి యుండుటఁజేసి జంఘాలము చాలక యొక్కడుగిడుటకైన నశక్తులై తమవారు దిగినచోటు తెలియక యున్నరున్న రనుచు నడుమనడుమ దంగి చేతులతోఁ బిక్కులు పిసికికొనుచుం దమవారిం బిలుచుచుఁ బోసాగిరి. సిద్ధపఱచిన వంటలయందలి యింగువ మొదలగువాని వాసనచే గుమగుమపరిమ లించు దిక్కు లాయాసపడి నడచి వచ్చుచున్న కొందఱు కుక్షింభయల పరిశ్రమ ముచు బోగొట్టెను సెలయేటి నీటితుంపులచేఁ జల్లఁబడి వికసితదేవదారు వనంబులనుండి వచ్చుచున్న కొండగాలి గుఱారములయందు నిద్రించుచున్న రాజుల పరిశ్రమముచు దొంగిలించెను. నురుగు గ్రేక్కుచుఁ దమహిఁది బరువు దింపిన వెంటనే సేలఁబడి దొరలుటకుం దగిన పుడేశము వెదకుకొని పొరలు చున్న గుఱ్ఱములచే నా శిబిరముదగ్గి మావర్తవంతమయ్యెను. రవులు దిగినతో నే సకిలించిన జాత్యవ్యముల ధ్వనులచే నాపుడేశమంతయుఁ గొంతకాల మితర ధ్వని విసఁజేయంగ నుండెను. ముట్టాడించుచు కీళ్లుత్రాగుటకై కాసారమువ్య మునకుం దిగిన తెల్లని గుఱ్ఱములు చుత్తరంగమైన యాకొలనునం దగవడకయే యుండెను. నీళ్లుత్రావినపిమ్మట నశ్వములన్నియు చాఢ్యేటి బాగుచేసిన మందు రలయందుఁ బ్రవేశించినవి. ధ్వజపటములు మొదలగు బరువుదింపి జలపానముకై చెఱువుపరికిం దోలుకొనిపో బడిన యేనుఁగు లానీట దిగుటకు భయపడి యిట్టలు పరిభ్రమించునపుడు పుగ్రయాంతమారుతముచే విఱుగఁగొట్టఁబడిన పర్యతేశిఖర ములో యననట్లుండెను. నీటిలో మునిగి కడుపునింకఁ ద్రాగి మరల నాసారంభములం నీల్చి మైకిఁ జిమ్ముచున్న యేనుంగులు తమ యాయాచముం బోగొట్టుకొనుటయే కాక యొడ్డునఁగల జనుల యాయాచమును గూడ బలబిందువన్న ముచేఁ బోగొట్టుసాగినవి సంచకంజాయచే నెఱ్ఱపడిన మేఘము లాకాశమున కెఱిసాంపు సంపాదించునో యట్టి యుండముచు సిందూరరాగాలంకృతంబులగు నూతంగము లా కాసారమునకుం దెచ్చినవి దిగినపు ఁతగా లోఁతులేని కొండకాల్వలు దిగినచెనుక నాయేనుగుల వదవగ్రవాహముచే వెల్లివిరిసి యవి యాయేను లాడుటకుం దగివట్లుండెను ఇప్పగిది నేనాగజములన్నియుఁ బరిమితకాలము జలక్రీడఁ గావించినపిదపఁ జెల్లుకుం గట్టఁబడినవి. ఒకచెట్టునకుఁ గట్టఁబడిన మత్తగజము దానియందుఁగల యడవియేనుఁగు మదము నాఘ్రాణించి తనకు నీడ యిచ్చు దానికొమ్మలే విఱిచివైచెను అనయముకొప మెన్నఁడును శ్రేయస్కురము కాదగదా' మదవగ్రవాహము కాల్వలైపాఱఁ జెట్టుచెట్టునకుం గట్టఁబడిన

నల్లనియేనుంగులచే నాకొంగు తనకుఁ గల్గిన మహావైభవముం జూడవచ్చిన చుట్ట
పుఁబర్వతములచే నింపినట్లుండెను గ్రాసముచెట్టునపుడునడుమనడుమరుచికొరకై
యందుగుచిగుళ్లందించుచున్న హస్తీపాలకులపైఁ బూర్వవనస్మృతిచేఁ దిరస్కా
రము నూచింపసాగినవి. లొట్టిపిట్టలన్నియు భారము దింపఁబడుటచేఁ జాలక
బడి నీళ్లుత్రాగి తమ యాయాస మడంచిన కొండకాల్వలన్నియు బురడగావిం
చెను. ఖలప్రియులకుఁ జేసిన యుపకార మపకారము కాకమానదు. పృషభము
లన్నియు నీళ్లుగ్రోలి పచ్చగడ్డి కడుపునిండఁ దిని చెట్లనీడఁ బ్రశ్రమసూచకంబు
లగు నరమోడ్పు గన్నులతో నెమరువేయసాగెను. గుహలయందు సంగీతము
పాడుకొనుచున్న కిన్నరుల చెవులకు తుణకాలము లొట్టియల యజువులచేఁ గొంత
వికారము కలిగెను పొడవైన తమమెడలు సాచి చిగుళ్ళు తినుచున్న యుష్మ
ములంజూచి పాలచెట్లు క్షీరవిషంబున సంతోషిభాష్యములు విడువసాగెను
మహాత్ములు గ్రాసార్థులయెడలఁ బాత్రాపాత్రలల లెక్కింపరు. తెల్లనిపటమటేర
ములును రమణీయంబులగు తురంగంబులును మత్తగజంబులును గలిగిన యాస్కం
ధావారిమును నురుగుగుంపులును దరంగపంక్తులును నక్కచక్కంబులును గల
పయోరాశి యపారమైనయెడల జయింపఁగలక.

ఈపగిది మణికూటపర్వతమున విడిసియున్న పద్మనాభనృపాలుని రాకవిని
పృథివీపాలనృపాలుఁడును యుద్ధసన్నద్ధుడై యాగిరికి వచ్చెను. ఆ యిరువురు
రాజుల యుద్ధమును జూడవలెనను మతూహలముచేతంబోలె శకాంకభూషితయు
వికసితతారానేత్రయు నగు రాత్రియుఁ జనుదెంచెను. ఆరాత్రియందు శత్రు
బలము కూడఁ జనుదెంచెనని విని తనబలమునకుఁ గాపుదలచేసికొని సైనికుల కంద
ఱకు సంగ్రామచర్య నుపదేశించి పద్మనాభనృపాలుఁడు శయనశృహముంజేరి
విలాసినులతో నుఖముగా నిద్రించెను. భువనత్రయదీపమైన చంద్రుఁడు దైవ
యోగమున నస్తమింపఁ దారాలోచనములను మూసికొని రాత్రియుఁ దదీయ
విరహపాండురమైన శరీరముతో వెడలిపోయెను

గద్య

ఇది శ్రీ వీరనందివిరచితంబగు చంద్రప్రభచరిత్రంబను
మహాకావ్యమునఁ జతుర్దశసర్గము.

పంచదశస్కంధము

—:0:—

మహానాడుదయమున సుభయనే నాభాగములనుండి పటహస్యని వెడలెను. మేఘగంభీరమగు నాధ్వని దిగంతరము లన్నియు వ్యాపించుటంజేసి యొక శత్రు సేనయేకాదు భూమియంతయుఁ గదలెను. దిగ్బజములుకూడ మదమువదలినవి. ఇంక శత్రుకిటముల లెక్కేమి! యుద్ధముచేయుటకుం గురూహలపడు భటుల మతులనిండ హర్షంబును శరీరమునిండఁ బులకలును నిండినవి. పోరునకుఁ గాలు త్రవ్వు వీరభటులందఱును సువకరణములు దాలించి సన్నద్ధపడి యుండిరి. ఒకఁ డొడబుప్పొంగుటఁజేసి బిగువైన కవచమును మరల యెడలుట కిష్టపడకపోయెను. కరస్పర్శవలన శరీరము పులకరించిన సర్తంజూచి 'నాథా' నీకు యుద్ధమందతి కుతూహలము లేనట్లున్నదని భార్య యాక్షేపించెను. మఱియొకనాతి సమరో త్సాహమునం బులకరించిన భర్తమేను తన వలుదగుబ్బు లగఁపఱచిన మఱితేపులక రించునని యవి కనపడకుండఁ జేసెను. ఈపగిది రణరణరణకంబున భటులందఱు ముందఱునడువఁ బద్మనాభనృపాలుండు పూర్వపుణ్యము కపవముగానుండ మఱేల లోహకవచ మన్నపగిది కనదము దొడుగకయే బయలుదేఱెను. మార్త రకు దుర్భేద్యంబై మూర్తిమంతమైన తేజంబువలెనున్న తనుత్రాణ మలంకరించు కొని భీమరథుండు రాజునకుఁ దోడై నడచెను. భీమరథుని కొడుకుగూడఁ దండిరి ననునరించెను. ఈగతి సమరంబునకు వెడలి యాహవదోహాలుగు భటుల నందఱ నొక్కసారి ప్రసాదమకరందమును జిమ్మ కటాక్షకునుములుచే గౌర వించి భీమునకు బంగారు బట్టలును, సుభీమునకు మణికంకణంబులును, మహాసేను వకు మకుటంబులును, నేనునకు ముత్యాలదండలును, జిత్రాంగునకుఁ జూడారత్నం బును, బరంతపున కొంటిపేటదండయుఁ, గంధునకు రతనంపుంగంటియు, సుకుండ లునకు మణికుండలంబులును, భీమరథునకు విలువలేని మణులుగల హారమును, మహారథునకుఁ దన మేనఁగల నగలన్నియు నిచ్చి బహుమానించెను. మఱియుం గొందఱికి గుఱ్ఱము, లేస్తును, రథములు మొదలగునవి తగుగతి గానల్లానఁగెను. ఈప్రకారముగా నొడమునిచే సత్కరింపఁబడిన సేన చక్రములు బాణములు శస్త్రములు నస్త్రములు మున్నగునవి దాలించి శత్రుభీకరముగా దాడివెడలెను. అరదమెక్కి తండిరిననుక నడచు యువరా జై రావతమునెక్కి నడచు దేవేంద్రు

చనుసరించు నూర్యునివలె బ్రకాశించెను. సమున్నతమైన గజేంద్రమునెక్కి
భీమరథుండును నూర్యుని బ్రతాపమునుసరించిన షడువున నతని ననుసరించెను.
మహిరథుండును నిజమనోరథమువలె నుండు రథముమీఁదఁ బెక్కుసాధనముల
నిష్కలిన వెడలెను మఱియు వేలకొలది రాజు లా నృపాలు ననుసరించిరి.
ఆరాజు ననుసరించిన చతురంగబలంబులు నదీప్రవాహములు సముద్రోదకమును
సృష్టిచేసవగిదిఁ బద్మనాభనృపాలుని సేవలను ప్రార్థింపజెను.

ఈపగిదిఁ బృథివీపాల నరపాలునిపైకి వెడలిన పద్మనాభునకు శుభనూచ
కంబులగు శకునంబులు దీర్చెను. నక్క యెడమవైపుననుండి కుడివైపునకుఁ
బోయెను. వామభాగమునం దొద్దుచు గాడిద యుజించెను. ఎచులందుఁదెచ్చి
రద్వాజపక్షి ప్రదక్షిణముగాఁ దిరిగెను. పాలచెట్టుమీఁదఁ గూర్చుండి కాకి
కూసెను దానంజేసి యెల్లలకొక యశ్రూర్వోత్సాహము గలిగెను. పటలందటికి
మేనులు పులకరించెను. ఈ శకునములచేతను సేవకుఁ గలిగిన సంసరముచేతను
నృపాలునకు జయము లభించినట్లే సంతోషము వొసమెను. పద్మనాభుడు
వెనలెనను వార్తవిని పృథివీపాలుండును నిజసేన నాయత్తొడవది వెనలెను
వెడలునపుడు దక్షిణభాగమునుండి నక్కకూయుటయు మాటిమాటికి వేలకొలది
తుమ్మలు వినబడుటయు బామువడచిన తోర్రులు కానఁచుటయు ముండ్లచె
ట్టైక్కి కాకులు పరుషముగాఁ గూయుటయు గుఱ్ఱముతోక కాలిపోవుటయు
నార్తనాదము వినబడుటయు మనమునందుఁ బ్రతీకూలములగు వికారములెన్నియో
పొడముటయు మున్నగు దుశ్శకునము లెన్ని కలిగినను నానిని లెక్కింపకయే
శత్రుసేనం దాఁకెను ప్రళయకాలవాయువులచే తుభితములగు పూర్వ పశ్చిమ
సముద్రములవలెఁ దాఁకి యా రెండుసేనలకును ధర్మరసంఘట్టము కలిగెను గాని
గుఱ్ఱపుడెక్కల తాఁకువలనఁ బుడమినుండి రేగిన పరాగముమాత్రము దూణకాల
మంతరాయముఁ గలిగించెను కల్బలము కల్బలముతోడను, సాదులు సాదుల
తోడను, మావట్కర్పు మావట్కర్పుతోడను, రథికులు రథికులతోడను డీకొనిరి.
అస్థిరములైన పాణిములచే స్థిరములైనకీర్తులు సంపాదించదలంచి యుద్ధమార్గ
వికారదులగు భటులు శరతాడితములగు శరీరముల బాధలు లెక్కింపక పోరాడి
గతాసులు కాసాగిరి. ఎవ్వని నెడఁడు శస్త్రముచేఁగొట్టెనో వాఁడు మరల
నొక్కింత నేదదీర్చుకొని వానిమీదికి పోసాగెను. విల్లువిడిగి త్రాసుటెగి
తూడిరము వట్టిదైనపిదపఁ గొంతతడవు కఱ్ఱలతోను, గొంతతడవు చేతులతోడను

బోరాకసాగిరి. ఒకడు పగవనిచే విడువఁజేసిన లోహముశరములు శరీర మంతట నిండినను గంపింపక చిలఁలెత్తిన చెట్టువలెనే నిలువబడెను గాని పాత పోవుటకు యత్నింపఁదయ్యె తెగిపోయిన యొకనితలఁజూచి యెన్నఁడుఁ జాచె యుంగని సురలు విచ్చయమును భయమును బొందసాగిరి. మాంసము సంజాకొనుచు రక్తము కడుపునిండఁగ్రోలి నాట్యముచేయుచున్న ఛాకినులకు నాట్యకోవిదములైన కబంఘములు నాట్యము కలుపనాగెను భయముచే సూర్యుఁడు కూడఁ బాతపోయె నో యనఁజుట రణరంగమంతయుఁ గట్టిచీకటిచేఁ గప్పబడెను.

ఆసమయంబునందుఁ బద్మనాభనృపాలుఁ డొక్కొకవీరపురుషుని జయించి నపుడెల్లఁ దనభటుల కొక్కొక బహుమతి యిచ్చుచుండెను. ఎదిరిం దగఁగోయు లుకై చేతఁ గత్తియొక్తుచుండఁగనె రెండవవాడు వాని శిరముం దెగనటుకఁదిత్తు బంధము మాత్ర మట్లనేనిలువబడెను. కత్తులు జాతపోయినవోఁ జేతులతోడను, జేతులును దెగిపోయినయెడఁ గాళ్ళతోడను, గాళ్ళనువిడిగిపోయినపుడు మాటల తోడను నుభయనైపులును బోరాడిరి ఏఁదగు లేనుంగులను గాల్చలముఁ గాల్చ లంబును దురింగంబులు తురింగంబులను దేరులు లేరులను బడఁగూర్చుసాగెను. ఒక చోనేనికసంబంబులు నొక్కవైపున వీరకఁదేబరంబులును నొకచాయఁ దురింగశవం బులు నొకచోట కిడిగినయరదఁబులును గల యారణభూమి యడుగుమోపుట కెడ ములేకుండ నుండెను ఇప్పగిది ఘోరయుద్ధంబు జరిగెఁగాఁ బృథివీపాలగఁచేంద్రుని నెనాధిపతి తనబలం బంతయు రూపఁబుటయు హతిశేషులు వెన్నిచ్చుటయుఁ జూచి తాను వీరము తెచ్చుకొని “పైపైకులారా! మీరేలవరుగెల్లెదర? మీకిది న్యాయమార్గముకాదు వ్యసనము దొరఁకొన్నపుడే ధైర్యమును శౌర్యమునుఁజూప వలయును మీరెన్నఁడును శత్రువులకు వెన్నఁజూపినవారు కారు, కావునఁ విడు కితనముం బూనకుఁడు. నే నిదే రణభారము వహించితిని. అస్థిరంబులగు నునులు లచే స్థిరమైన యశము నార్జింపుఁడు. మిమ్మునమ్మినవ్రాత్రువు కార్యమును నెఱవే ర్చుఁడు రణమందు మరణమైనను మేలుగాని పలాయనము మేలుగాదు” అని హెచ్చరించుచుఁ జండంబులగు భుజాదండబులఁ గోదండంబు సారించుచుఁ మాత్తురందాఁకెను. తాఁకుటయేకాదు, త్రుటికాలములో శత్రువాహినీసంతయుఁ లించబం గాశముఁ గావించెను. ఇట్లు విఘ్నంభించిన పృథివీపాలనేనాధిపతియగు సుంద్రేశ్వరుని రాహువు సూర్యునిఁ బొదివినపగిదిఁ బద్మనాభనేనాపతియగు భీముఁడు తాఁకెను. వారిరువురకును భయంకరంబగు సంగ్రామము జరగెను

అవిచ్చిన్నపాతంబులగు వారి శరములు తగులునేమో యని జడుపున వేల్పులు
 సైతము మింటునుండి దూరముగాఁ బాటిపోయిరి. ఒండొకళ్ళ తూపులరాపిడి
 వలన జిచ్చుమంట లెగయ, నెగనిన యంబాపకుల తాకున జెండాలు కూలఁ,
 గూలిన జెండాలు ధనుష్టంకారకుపితంబులగు మంజరంబులకు మఱిత డెదరు
 గిదురఁజేయ నా భీమచంద్రకేళిరులు పోరాదునమయంబులఁ పృథివీపాలనేనాని
 పద్మనాభ నేనాపతి కిరీటం ఏవలనుండి యాలకుఁ దూటుకడునటులఁ గాఁగ
 నేసి నేలంబుఁగొట్టెను. భీమండును దివ శక్తికొలఁది వాఁడియమ్మున వాని
 తొమ్మున సొమ్మునిలఁ దాడించెను. మూర్ఛవోయిన చంద్రకేళిరుంజాచి యిది
 ధూమకేతువగు వేసెండు బయలుదేలి శాత్రువలముం దూలించుచుండ భీముఁడు
 దుర్మదవిషమాపితుండు నా వేసెమహానర్పం నను గురుబాంతుడై యతని
 శరీరం బాపాచిమస్తకింబుఁ గంకరఁ జనుకఁ బొడిచినపగిదిఁ జిదకఁ బొడిచె.
 పిదప నాతనియనఘఁ జూచి ప్రతాపవిరోధమునగు విరోధుండు తేరెక్కి రా,
 నేనుం డిగ్ధరామునెక్కి వానినెదిరి పలయుమాచుం గావించెను తరువాత
 నుహారఘం డనువాఁడు విల్లువిదిర్చి కొనుమి పచ్చి శత్రుసతాకినిపై వెరసర్నంబుం
 గురిపించఁ ఎద్దునాభుం డెవ్వలిలమున ను మభిలసించుచున్నాఁడో యట్టి
 భీమరథుఁ డెకఁకుఁ బాటిపోయెనో తెలియకపోయెను. కాని కొంతపడికి మరలి
 వచ్చి యమ్ముహారథుండఁకెను పదంపడి వారిద్దఱకుఁ డెద్దపోరు తిబిడ్డించె.
 దేవతలందఱుబ్బరపడి చూచుచుండ వారిరువు రక్షతశరీరములతోఁ గొంతసేపు
 పోరిరి. నానాదిగంధములకు వ్యాపించు వారిబాణములు తాకుననియే, యాకా
 శము మూర్తిమంతము కాకయుండెను. జయప్రీయు వరాభిలాషచే గతాగత
 పరిశ్రమమైనఁ దలపోయక వానిదగ్గఱనుండి వీనిదగ్గఱకు, వీనిదగ్గఱనుండి వాని
 దగ్గఱకును దిరుగసాగెను. ఇట్లు కొంతపడి గడచినయనంతరము మహారథుఁడొక
 శంకుపుచేఁ దలపైఁ దాడించినంతమాత్రమునకే మంత్రముచే మహానర్పముచగిది
 భీమరథుఁడు మూగ్ధఁజెందెయను నియనమునకుఁ గ్రమ్ముతత్త్రియధర్మ మసలం
 జించి యాడుకఱుచుచు లేచి పగవారిం దాకి వేదగ్రాహముగా నొడిగి మెడఁ
 టట్టుకొనియె. తండ్రికి జరగిన పరాధవము పైపక మహారథునికొడుకు సూర్య
 రథుఁడు భీమరథుం దాకి తండ్రికన్న విన్నయగు భుజాబలముం జూపుచుండ
 వారిలో మహారథుఁ డడ్డపడియెను. సూర్యరథుండును బదాఱువన్నె ఒంగారుం
 బురణించు మహారథుని యురస్థలంబున బదాఱుకరంబులు గీలించ వాఁడును వికట
 భుగ్విటియగుచు నొక్కవాఁడితూపున నేపెదలించ సూర్యరథుండు సొమ్ముసిల్లె.

సౌరభయ నా యరదముందోలికొని యెటకేనిం బోయెను. దేవతలు మహీరథుని రథంబునం బూలవాన కురిపించిరి. దిగంధములన్నియు స్తుతించుములచే నిండె. సేనయంతయుఁ జెల్లొచ్చెదనై కలవరింపసాగెను.

ఇట్లు తిండ్రకొడుకులగు మహారథనార్యరథంబు లిరువురు గతిండుటయు సేన వ్యాకులపడుటయుఁ జూచి పృథివీచాలనందనుండగు ధర్మపాలుఁడు కోపముచే చూడఁజూచి శరాసనముఁ గేలం గీలించి చిచ్చరకన్ను విప్పిన త్రిశూలివడువున రణభూమి కేతెంచి యెదిరిన రాచగిత్తలమీఁదఁ బ్రళయకాలవారిడముచూడ్చున శరధారలు మొత్తెను. ధర్మపాలునిచే నిట్లు సేన లన్నియు గచ్చువొచ్చుటయు సామంతులైఁ బలాయనధీమంతులగుటయు నారసి పద్మనాభుని కుమారుఁడు సువర్ణనాభుఁ డతనిం దాఁకెను. ఆ యువరాజు లిరువురుం దాఁగొనుట చూచువారికి మిగులఁ గన్నులపండువయ్యెను. ధర్మపాలుండును సువర్ణనాభునిపై విజృంభించి “ఓహోరి సువర్ణనాభ! పాతకయేల నాముండఁ నిలువఁబడియెదవు, నీవంటి యనడమిఁదికి నాకత్తి పాతకున్నది సీతండ్రీకి నీమూలముననే జయము గలుగు ననునాశ యెన్నఁడును లేదు. నీయంతి నీవైన యోజించుకొనుము అనమానకట్టు నీకేల, నీ వెంతటివాఁడవు? మీభీమరథుండును నీతండ్రీయు నీవును గలసి నన్నెదిరినను నాకు జంకులేదు” అని నీచులకుపదేశించినమాదిరినుపదేశింప యువరాజును నారిసారించుచు “ఓహోరి యధను! యీ యధమాలాపములతోనేమి? రాజబీజమునకుం బొడమిన వానివగిది నేలపేరెదవు! నీకధిమానమున్నచోరమ్ము, మాటలవలని విలంబమెందులకు? నీయన్నపల్కులవంటి పల్కులు నాకును జేతఁగాకపోవు మహాసుభావులు తమ్మునీచులతోసరిచేసికొనరు. ఎవరుచేసిన పాతకము వారినే కట్టిపడుచును. నుజనుఁడెన్నఁడొకల నవమానింపఁ జూడఁడు” అని మరలఁ బ్రత్యుత్తర మీయఁ బృథివీపాలనందనుం డవమానపడి తొడుటయు విడుటయుఁ తెలియకుండునటుల వేలకొలఁదిశరములు గుప్పించెను. యువరాజును వానిని మధ్యేమార్గంబుననే తుత్తునియులు గావించెను. ఈ ఒగిది గొంతవఱకు శరయధ్దం బొనరించి యవి ముగిసినపిదపఁ గుంతములతోడను బ్రాసములతోడను గత్తులతోడను బోరాడిరి. ఇరువురు బలముకలవారే, యిరువురు శస్త్రాస్త్రవేత్తలే, యిరువురు ధనుర్విద్యావిశారదులే యగుటంబట్టి జయమెవరికో తెలియక యుభయసేనలును తత్తరపడసాగెను. చిరకాలమునకుఁ బోరిపోరి యలసిన పృథివీపాలనందను నే సువర్ణనాభుఁ డనిచే

గరచ్చేద మొనరించి బందీకృతుం జేసిన యతనితోఁ గూడఁ దండ్రీయంతికము నకుంజేలెను పరంతపునిచేఁ దట్టివృత్తుండును, జిత్రాంగుచేఁ సింహవిక్రమండును, గంధునిచేఁ పరుణుండును, సుకుండలునిచేఁ జంద్రకీర్తికాయు జయింపఁబడిరి మఱియుం బెక్కుమంది పద్మనాభసామంతులు పృథివీపాలసామంతులం బెక్కుమందిని జయించిరి.

ఇప్పగిదిఁ దనమూలబలం బంతయు నిర్మూలం బగుడు, బృథివీపాలసరేం దుగ్రిండు కరాళవిలోచనుండై తానే దురమృతనరింప బయలుదేఱినాఁ డనువార్త మంతులు విని పద్మనాభునితో “దేవా ! యీదుర్జనుఁడు కపటోపాయ ధురీణుఁడని కొనియాడఁబడుచుఁడుఁ గావున వీనితోఁ బోరునపుడు దేవర యప్రచుత్తులై యుండవలయుఁ జూడీ” యని విన్నవించ నరేంద్రుండును భయములే దని వారికిఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చి భద్రగజమెక్కి విద్యేషిత్వైకి నెడలెను. ఇరువురుం దార్కొన్నపిదప, నితరబలములను బోరకుండని నిషేధించి, పరస్పర వినిర్ముక్తిశరచ్ఛాదితతపనమండలంబుగా మింట దేవతలును మంట మానవులును నబ్బురపడఁ, జలనము, వలనము, పల్లనము, స్థానము, మర్రివంచనము మున్నగు సుపాయములతోఁ బోరాడిరి. శక్తిత్రయాక్రాంతభువనత్రయండుగు పద్మనాభుఁ డొక శక్తిఁ గైకొని విచరిన నది పృథివీపాలుఁడు మాగ్గమధ్యంబుననే వంధ్యముగాఁ జేసెను. పిదప సోమప్రభాసునోహరుఁడు శంకువు వినరఁ జక్రింబుచే విచ్చిన్నంబునైన పృథివీపాలుని నందఱుం గొనియాడిరి. తరువాతఁ బద్మనాభుఁడు చక్రింబుం బ్రయోగించి యాయరాతిశిరము నేలకుం బలియిచ్చెను. దేవతలు పూలుగురిసిరి. ఇట్లు జయంబుపడసి పద్మనాభనృపాలుండు సేవకునిచే నెడుటికిం దేఁబడిన పృథివీపాలుని శిరంబుం గనుంగొని నిర్విణ్ణహృదయుండై యిట్లు తలపోసె.

“అక్కటా ! క్షణక్షణమైన చిత్రము కల లక్ష్మీకులటవలనం బ్రేరితుండై మానవుఁ డిట్టి దుష్కరకర్మము నైతము చేయుచున్నాఁడుగదా ! సంపత్తునకు విపత్తును, యావనమునకు ముదిమియు, నాయువునకుం జావును, బ్రియసంయోగంబునకుం విరియవియోగంబును గాచియున్నవి. వియోగములేని సుహృత్సంగమంబును, చావులేని పుట్టువును, ముదిమిలేని పడుచుఁదనమును, విపత్తులేని వంపదయును జగంబునలేవు. ప్రజాసంరక్షణార్థము తీతమువలె రాజులకు స్వయంశము

విధించిరి. అంతమాత్రమునకే పృథివీపతులు మేమే రాజులమని విజ్ఞప్తిగటయనుచితము. అటుక మున్నగు కటికిగొనములవలనం గలుపితుండైన శీవుండెటుంగక తనకుఁగూడ భయపడిదంబగు దుష్కృత్యము లాచరించుచున్నాఁడు. తమ్ములనొండె, దండ్రులనొండె, బాంధవులనొండె, దమ్ములనొండె గ్రోధావిష్టులగు నరులు చంపుటకు వెనుదీయరు కటకటా! కోపమెంతచెడ్డదో! ఇప్పుడు నేను వీనికెట్లు హంతనగుచున్నానో యట్లే మఱొక్కప్పుడు నాకు వీఁడు మౌగకుఁ డగును సంసారచక్రంబున బలవీర్యవిభూతులు మాటుచుండునను జ్ఞానముండక కట్టా! పరమదారుణంబగు హింసఁ గావించుచున్నారు చి! చి! భోగములు. నీ! నీ! ధనము ఇస్సిరో! యిందిరియబన్యచుగు నుఖము కటా! పగోపపూతమునకై భయపడరు అయ్యో! విషయజన్యములగు పాపిసుఖములచే బాపాత్ముఁడు పంచించుబడుటయే తెలియనేరకున్నాఁడు 2కరి నననేల, సంసారమునందలి చిక్కులన్నియుఁ దెలిసియు నిందియసుఖముల కానపడి యెట్టి పాపకార్యముఁ గావించినాడనో! ప్రేమకన్న బంధనములేదు. విషయ సుఖములకంటె విషములేదు. కోపముకన్న శత్రువులే! డు. జన్మముకంటె దుఃఖములేదు. దుర్లభమైన మనుష్యజన్మ మెత్తియుఁ గుకర్మములన నింతదనుక పడిన గతాగతపరిశ్రమ మంతయు పమ్ముగావించుకొనుచున్నాను" అనుచుఁ బెక్కువిత్తుల సంసారదౌంభిగ్య మాలోచించి నరేశ్వరుండు సువర్ణనాభునకుం బట్టయఁగట్టి పృథివీపాలనందనునకుఁ దండ్రాజ్య ముసంగి మఱియుం బాదానతులగు సామంతులమాటలు నిరాకరించి శ్రీధరమునందునియొద్దకుం జని శ్రీమణి సన్నాపమును స్వీకరించెను. పరిచక్షమైన హృదయము కలవాఁడగుటంజేసి యతనికి దీక్షాసమయమే శిక్షాసమయమయ్యెను. ద్వాదశాంగములును ధరణిమోపి చేయు ద్వాదశవిధమైన తపంబును బ్రతిదినముఁ జేసుసాగెను. సింహానిష్క్రిడితము మున్నగు విధులన్నియు విధ్యుక్తములుగా నెఱవేర్చుటంజేసి యారాచరిచిసి నానాఁటికి శరీరసౌష్ఠవముచెడి చిక్కిపోయెను సందేహశూన్యమగు శాస్త్రజ్ఞానంబును, ధర్మము గురువు స్పృహలు శుభ్రములు నీ నాల్గింటియందుఁగల గొప్ప విషయంబును, నహింస మొదలగు ప్రతీతిములయందలి పట్టుదలయు, దదంగములగు క్రోధత్యాగము మున్నగు శిలములయందుం బరకావ్యయు, సుపధానాదిపూర్వకమగు జ్ఞానోపయోగంబును, సంసారభీరుత్వలక్షణముగు నుద్వేగంబును, నభయప్రదానము మొదలగు భేదములుగల త్యాగంబును, సామర్థ్యము చెడకుండ శరీరము మాత్రము కృశింపజేయఁజాలిన తపస్సును, వెండేని తపోఽఘ్నుములు దొడరిన

వానిని మరలింపజాలిన శక్తియు, సజ్జనులకు దుఃఖము సంభవించిన దానికి వ్యా
వృత్తి యొనర్చుటయు, నాచార్యానురాగలక్షణమైన భక్తియోగంబును, సకల
శాస్త్రపారంగతులయెడల గౌరవంబును, ద్వాదశాంగాదిభేదసంయుతంబగు
శాస్త్రంబునం దాదరంబును, నశశక్తర్తవ్యములగు పట్క్రియలయందును బరి
చ్యుతి లేకపోవుటయు, మంచిమాగ్గము మంచిభావనయు మంచిజ్ఞానమును మంచి
తపంబును గారణంబులు గాగ గర్మన్నేహరక్షణమగు దర్శనవాత్సల్యంబు నను
షాడశావదానంబులు గలవారికి లభించు తీర్థకరపదంబునకుం బాత్మైడై క్రమ
ముగ నారాజసన్నాస్థి దేహత్యాగము గావించి యపరజన్మంబున నహమింద్రు
డను రాజై జనియించి ముప్పదిమూడుసంవత్సరము లాయుఃప్రమాణము కల
వాడై జగతియేలెను.

గద్య

ఇది శ్రీ వీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభచరిత్రమునం

బంచదశసర్గము.

—❧—

పంచదశసర్గము

—❧—

ఈ భరతఖండమున సమస్తదేశములకుఁ దలమానిక మనందగు పూర్వదేశ మను
దేశ మొకటి కలదు. అందు వరి విస్తారముగాఁ బండును. చెఱుకుతోటలు
విస్తారముగా నాటుదురు. స్తనజ్ఞునభారంబునం గదలుట కాయాసపడు మంద
యానలగు శాలికాపాలిక లందు హరిజాదిమృగములు చేలుతినకుండ మధురమగు
సంగీతముచేతనే వ్యామోహపఱచి యాకర్షింపజూలుదురు. చీత్కారముఖరిత
దిగంతరంబులగు చెఱుకుఁదోటల నడుమ నడుచు తెరువరు లాదేశంబునం దడు
గడుగునకుఁ జెఱుకుపాలు గ్రోలుచు నాయాస మనుమాట యెఱుఁగకుండురు.
పక్షికుల మార్గాయాసములు తొలగించుచు నున్నతములయ్యై ఫలసంపదచే నతము
లైన యచటి మహిషాంబులకును సజ్జనకదంబంబులకు నించుకయు భేదములేదు.
ఈన్నకుండ శాటికను దళముగా నలముకొని పెచ్చుపంట పండుటయు దుత్తర

కురుభూములను బోలిన యాదేశభూము లవగ్రహముపాలుగావు. అయినను నా యవగ్రహములు నిదోఃపునిపై దొరలించిన దుర్దనాపవాదములఁజే గార్య కారులు కావు ఏతాదృశంబగు దేశంబునఁ జంద్రపురి యను నొకఁడు కలదు. అందలి సౌధము లెక్కాలమందును సంగీతముఖరములై యుండును. వానిశిఖర ములు మిన్నంటుచుండును జెండాలచే నలంకరింపఁబడిన గోపురాగ్రంబులును నిరాశ్రయమగు మింటికిఁ జేయూత యొనఁగుచున్నవో యన నొప్ప శిఖరంబు లును గల తర్పురీప్రాకారము చుట్టుఁ దదగ్రత్నముల నభిలషించు పయోనిధియో యన విశాలంబై లోఁలై కొండలఁబోలు తరంగములచే నలంకృతంబైయున్న కండకము నందము వర్ణింప నలవికాదు. అందు వియోగిత్యము చెల్లయందును, విలాసిత్వము సర్వాదులయందు, వైరస్యము చెఱుగిఁగల్గిలయందును, గదాభి ఘాతము సంగ్రామమందుం దప్ప మఱిందును గానరావు. సజ్జనహృదయము నది తెఱాలమై, పాతాళలోకమునఁ సహస్రనాగనేవితంబై, కాక్యవతమునఁ బరమభూమికాలంకృతంబగు నందలి రాజగృహము సాటిలేనిది. సమస్త భుగ నంబులయందును బేరుమోసిన గుణములు కలిమి నిర్వృకుమలంబున కంతయు వన్నెతెచ్చు పృథ్వితియు దాంతయు శాంతియు విత్తిర్ణియు శౌర్యంబును గీర్తి యుఁగల మహాదీప్తేంద్రుడు రాజాదేశ మేలుచుండును మాధుమాసమునాటి మల్లె మొగ్గలకు సాటియగు కిర్తిచే నకలరాజకము నఘోకరించిన యావృపాలుఁడు కల్పా లక్రపృతిచేతనేకాక స్త్రైగ్యముచేతఁగూడ మేరుపుతలదాఁటెను. లావణ్యము చాల కలను, హృదయమగానమగును, రత్నములువిస్తారముగానున్నవి కానినముద్రుఁడు తనదేశముదాఁటి యొకయడుగు రాలేని వాఁడారాజేంద్రునితో నేపగిది సుప మానముఁ జెందఁగలఁడు? నయమీనంబగు శౌర్యంబును, శాంతములేనిప్రభుత్వమును, వినయంబులేని విద్యయు, దానభోగంబులులేని ద్రవ్యంబును లేని యానందపాలుని యెడల నేను వణిఁంచువణిఁచు చాలదు. కమలమునదలి చనుచెంచిన కమలాలయ యొనఁ బాతాళలోకము విడిచివచ్చిన నాగకన్యకయో యనఁ దనరారులత్తు ణమును సతీతిలకము భార్యగాఁగ సమస్త రాజతిలక మనిపించుకొను చుండెను. సుపంశజాతయగు ధనుశ్రీవలె జారువణిబంధయగు కవిత పగిదిఁ బ్రకాశించు నాసాధ్యమణి యారాజన్య నాశ్రయించి కల్పవృక్షమునిఁదఁ బ్రాణి న మాలతీ లతపంటి పృథ్విస్థపహించెను. ఆమెకుఁ జాంచల్యము కన్గొనలయందుఁ గాని చిత్త మునందులేదు. మాంద్యము గమనమునందుఁగాని పరోపకారమునందులేదు. కారి వ్యమ కుచయగమనందుఁగాని వాక్కునందులేదు. భంగము తలవెండ్రుకలయం

చుఁగాని స్వభావమునందులేదు. సౌభాగ్యమున్నచోట రూపముండదు, రూపము
న్నచో వినయము సున్న. వినయమున్న కీలము హాశక్తి. కాని యాలతృణా
దేవియందుమాత్ర మన్నియునుంగలవు ఏతాదృశమగు సృష్టియొన్నఁడును విఘాత
చేసియుండఁడు, చేయఁబోఁడు. సకలతమోదూరుండును దీర్ధకర్మలలో నెనిమిదవ
వాఁడు నగు మహానుభావుఁ డహమిందుఁగి డాయమృగర్పింబునం దవతరించెనను
టయే యామె సుగుణసంపత్తిని వేనోళ్ళఁ గొగఁగుచున్నది మనుష్యజన్మము
వహించినచ్చిన భూమియో యనఁదగు లక్ష్మణాదేవి కలంగిననే యా మహా
రాజు సార్వభౌములలోఁ దన్నగగణ్యునిఁగా భావించుచును చుండెను. నిజీక
తేంద్రియుఁ డయ్య నా నరేంద్రుఁడా లక్ష్మణాధరసుధాస్పాదమునందలి యా
దిరంబున రాజ్యచింతను గూడ శిథిలముఁగావించెను. ఇప్పగిది రాజ్యసంతోషము
ఖండై యుండ నతని మండలమునందలి స్రులందఱును స్వాతంత్ర్యము పహించిరి.
శత్రురాజులందఱును దాడిపచ్చుటకై యత్నింపసాగిరి. అట్టిసమయంబున మం
త్రులొకనాఁ డా వృత్తాంతము విన్నవింప రాజు తన బ్రహ్మగ్రోహు నిందించు
కొని, దిశదిక్కులను జయించుటకై యపరిమితమగు నేనం గూర్చుకొని జైత్రయా
త్రకు వెడలి, ముందు దూర్పుడెనకుంబోయి యంగరాజుం జయించి, శరణుఁజెం
దిన యతని కుమారున కాయంగరాజ్య మభిషేకించి, పిదపఁ గలింగదేశ రాజకాం
తల చేతులయందలి గాజులు పగులఁ గొట్టించి గండ్రగడ్డలి పెడమీఁదఁ గది
యించుకొని పాదములపైఁ బడిన మాళవాధిపతి ద్వివ్రమంతయుఁ గొల్లఁగొని శర
ణుఁజెందిన యతని పాఠములు కాపాడెను. మహాత్ములు శరణాగతవత్సలులు
గదా! తరువాతఁ జేదీశవృక్షము సమూలముగాఁ దెకలించుటలోఁబ్రళయవాయునై
పూర్వవారిరాశితీరంబునకు వాహినుల నన్నిటినిఁజేర్చెను తరంగములచే నిట్టిటు
గదలుచు విడిపోయియున్న ముత్తైఘ్రజిహ్వలను వానినుండి క్రిందికి నొరలిపడిన
ముక్తాఫలంబులను సంగ్రహించుచు శత్రురాజులను జంపి వారి యుసుటులు
గ్రోలినపగిది నే పెంకాయలు పగులఁగొట్టి యాయెళసీరు ద్రావునుఁ గంకేళివా
యువులచేఁ బరిశ్రమ వాపుకొనుచు వేలావసంబులయం దా రాజునైనికులు స్వే
చ్ఛావిహారముఁ గావించిరి. రాజేంద్రుండును దిద్వేలాగిరియందు జయస్తంభము
నిల్పి యచ్చోటుకదలి దక్షిణదిక్కునకు మరలి రణనిపాతిప్రియలగు నాంద్రదేశ
స్త్రీల ముఖచంద్రిబింబంబులకుఁ దగ్గండస్థలంబులను గళంకములుగాఁజేసి లంబాల
కంబులను మేఘంబులమాటున మాటుపఱచెను. తరువాతఁ దత్ప్రతాపభాస్కరుని
కాంతి నడుమనడుమ నున్న గాజురాళ్ళుంబోలు చిన్నతేండ్లమీఁద నంకగా

మండకపోయినను గర్భాట నూర్యకాంతములమీఁద మాత్రము బిట్టు మండెను. పదంపడి సైనికు లుపయోగించుటంజేసి నీరు తఱిగిపోయిన యజవనాఁటి చెఱువు లన్నింటిని రాచతెఱుగుల కన్నీటిచే మరల నిండించెను. తద్దశకంఠాలంకారముల రాపిడిచే గీతలు గీయఁబడిన మలయజన్మక్షంబులన్నియు నతని దక్షిణదిగ్విజయ యాశ్రమ సాక్షులయ్యెను. తమలపాకులు పోకలు మంచిగందము ముచ్చగు శృంగారోపకరణములు సిద్ధముఁగావించుకొని వేచియున్న చోళరాజ్యలక్ష్మిని వారాంగం బోలె ననుభవించి పశ్చిమదిక్కునకు మరలెను 'దక్షిణదిక్కునందున్న యముఁడె యానరేంద్రుని పృథావమున కాఁగలేకపోయె, నిక నీవా యాగువాఁడ'నని కొండలు విన్నవింప పరుణుండు పాటిపోవఁబోలు, లేదేని యతనికిఁ దదగ్గ బోధకంబగు నపసారసంజ్ఞ యెట్లుకలుగును. తమకావీనుల గట్టిచునుగుబ్బల తాఁకుడుచేతనే నలిగియున్న లాటదేశపు రాజుల హృదయములు భేదించిన మహాదినే నుని శరములకు మాత్రిమని తీతకారణము కాకపోయెను. పిదపఁ బారసీకులను జయించి పశ్చిమసంధ్రమునకుంజేరి యారాజేంద్రుండు కొంతతడవా వేలాననాంతములయందుఁ గ్రీడించి కుబేరపాలితమగు సుత్తరదిక్కునకుఁ జేరెను. దెసలన్నియు జయించి యందలిరాజులచేఁ గప్పములు గొనుచుఁ దద్దేశ సైనికులనుగూడఁ దనసేనలయందుఁ గలుపుకొనుచుఁ దుద కసంతమగు సుత్తరదిక్కునకు వచ్చుటచే తనే యాభూపాలుని సేనలకు నిలువఁదావు దొరకినదికాని లేకపోయిన దొరకు టయే దుష్కరమగును. ప్రవృద్ధకటకంబులగు కాశ్మీరదేశధరణీభృతులకు ఏప్రమైన యాభూపరుని ప్రతాపమువలనఁ దన నాధున కేమి విపత్తు కలుగునో యని కుబేరదిక్కు వ్యసనపడిచుఁ గన్నీరునించుచున్నదోయనఁ దద్దశపీతమక్తంబులగు హిమాంబుకేరంబులు జెలంగెను పావురావెండ్రుకలవంటి రంగుల తప్పమూప రాగము ఖశదేశమునందలి దోమలకు ధూమమయ్యెను. ఇట్లు సమస్తదిగ్విజయ యాత్రఁ గావించి కిస్తూరీమృగములచేఁ బరిమళించుచుఁ జటియలనుండి సర్వదా జలధారలను స్రవించు హిమవత్సర్వతంబుని సైన్యము నంతయు నిలిపి కిన్నరులు మున్నగువారిచేఁ బాడఁబడు తనకీర్తిని వినుచుఁ గొన్నిదినములు సుఖముండెను.

ఇప్పుగిది దిక్కులన్నియు జయించి, ప్రపదలకుంబోలఁ గరగహణము గావించు రాజు వచ్చునను సంతోషముతో నలంకరింపఁబడిన తన పురమునకు విచ్చేసెను పిదపఁ గూడవచ్చిన సామంతరాజుల కందఱును జామారుల బహుమతు లొసఁగి యథాన్యాయముగ వారల కంపించి చాలకాళము సామ్రాజ్య

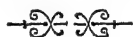
మనుభవించెను. కుబేరుడు దేవేందుని నానతిచొప్పున నాటుమాసములు దినమునకు మూడుకోటుల యేబదిలక్షల సువర్ణమును వర్షించెను. మజ్జయు నతని శాసనముననే యప్తదిక్పతుల భార్యలును బద్మనాభసృపాలుని భార్యయగు లక్ష్మణాదేవికి గర్భశోధనాదికముం గావించుచుండిరి ఒకనాడు మేడమీద నా కల్యాణి తెల్లవాటుజామున సుఖముల్లయ్యెనుండ జననస్మనూచకములగు కొన్ని స్వప్నములు వచ్చినవి. కైలేంద్రమువంటి యైరావతమ్ముడు, మదించిన యాబోతుడు, సేనుగులను బరువెత్తించు సింగంబును, లీలారవిందము చేతగడిగిన లక్ష్మిని, దుమ్మెదలచే సౌరభమానబడుచున్న రెండుపూలదండలును, దఱపివెన్నెల కాయు సంపూర్ణుండ్రుని, సర్వదిగంతములఁ బ్రకాశింపజేయు నూర్పుని, సయ్యాటములాడు రెండుచేపలను, జలపూర్ణములై తమ్మిపూవులచే గడ్పిబడిన పూర్ణకుంభంబులను, దెల్లని తామరపూవులచే నొప్పు తటాకింబును, సింహాసనంబును, దేవతలెక్కి తిరుగు విమానంబును, నాగకన్యకలచే మనోహరంబగు పాతాళలోకంబును, మెఱుంగుల మిఱుమిట్లుకొలుపు రత్నంబులును, బాగలేని మంటమండు నగ్నిని గడ్గొనియెను. కళ్యాణకారణంబులగు నీ సుఖస్వప్నము లన్నియుఁ బ్రొద్దుటఁ గనుదమ్ములు వికిసింప దేవి రాజునకుఁ దెలియఁజెప్పెను అతండు నాస్వప్నంబునకు మంచిఫలము కలుగఁగలదని యామె కిట్లు తెలియఁజెప్పెను “విగాతము కనబడుట కల్యాణమునకు హేతువు, ఆబోతు పుత్రోదయ సూచకము, సింహముదయించు కుమారుని విక్రమంబుఁ దెలుపుచున్నది, లక్ష్మి యతని మహాసామ్రాజ్యమానకు గుఱుతు; నూర్యచంద్రులు వానివ్రతాప కీర్తులకు శాసనాధిపతి; వెన్నెల ప్రజారంజకతకుఁ జిహ్నము, చేపలు సుఖములు లేనివాడనుటకును, సింహాసనము సింహాసనమెక్కువాఁడనుటకుఁ, బూర్ణకుంభములు సర్వలక్షణపరిపూర్ణుడనుటకును, దటాకము తృష్ణామారుడనుటకును, దేవతలు దేవాంశసంభూతులఁ గనుటకును, నాగలోకము ధగ్ధగ్ధమునకుఁ గర్తయనుటకును, సహస్ర శత్రుభీకరుడనుటకును సూచకంబు”లని స్వప్నంబునకు ఫలంబు వేర్వేరి వక్కాణించి రోమాంచకంబుకితశరీరంబుతోఁ గొంగిరించుకొనిన దైతను మాటలచే నుడువరాని యానందమునఁ బొందించెను. మనోరథ సంపాప్తి యెవ్వరికి సంతోషకారిణియకాదు! అహమండ్రుడు తర్వాత నవతారముఁ జాలించి మరల జన్మఁదై యుదయించుటకై లక్ష్మణాదేవి గర్భమును శుక్తిపుటమందు ముత్రము కాగల వారిబిందువువలెఁ బ్రవేశించెను. భవనక్షేమంకరుడైన జినేందుని డిప్పగిది లక్ష్మణకుం జూలై నిలిచెనను వార్త విని

దేవతలు రాక్షసులును బద్ధువాభివృద్ధులును పురంబున గొప్ప యుత్సవములు గావించి వేణువీణాభిరామముగా నృత్యముచేసి జినేంద్రునకుఁ దల్లికాబోవు నాడేవి పాదపద్మములకు నమస్కరించి తమతమ నివాసములకుఁ బోసాగిరి. శ్రీప్రీతిధృతికాంతి లజ్జ మొదలగు దేవతలందఱు శరీరములు ధరించి యాలత్కృతుల నేవింపసాగిరి. పృథివినము సూర్యోదయమున సురలు పుష్పవర్షముఁ గురిపింపసాగిరి. ఇట్లు పరమోత్సాహమున సమస్తలోక నేవ్యమానయై లక్ష్మిణాడేవి. సుఖము, న-మానములు గడఁచెను.

గద్య

ఇది శ్రీ వీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభచరిత్రంబును
మహాకావ్యమున పోదశ సర్గము

సప్తదశ సర్గము

అచంతరమున సమస్తతిథులయందుఁ బుణ్యతిథియగు పుష్యబహుళైకాదశి లక్ష్మణాడేవికి జినేంద్రప్రసూతి సమయమయ్యెను. దిక్కులు ప్రసన్నము లయ్యెను. ఆనాఁ డాకసమంతయు నిర్మలమయ్యె. చల్లని సురభివాయువులు విసరెను. దిగంగనకుఁ గ్రొత్తవలపు గలిగెను. సంఘస్థులగు దేవబృందము గగనమునుండి దివ్యపుష్పములచే భూమండలమంతయు ముంచిరి. ఊర్ధ్వలోకముల యందున్న వారి యిండ్లలోఁ గొట్టకుండఁగనే గంటలు మ్రోగినవి. స్వర్గలోకమునఁ గాంతి విస్తరించెను. సింహము లూర్జితరసముగా ధ్వనిచేయసాగినవి. మేఘము లులుమసాగినవి, శంఖము లూడఁబడకయే తమంతట మ్రోయఁదొడఁగినవి. పటహాధ్వనులు పర్వతగుహలలో సహితము ప్రసరించి ప్రతిధ్వను లీయసాగినవి. ఇత్యాది హేతువులచే జినేంద్రుని యుదయమును బెరిసికొని పెద్దలు సంతసించిరి. ఎడతెగక యాబాలుని జూచుటకైవచ్చు సురాసురాదుల కిరిట మణికాంతులచే దిక్కాంతలు క్రొత్తకొత్తనగలు ధరింపకొన్నట్లుండిరి. మహాత్ములపుట్టుక లెవ్వరికి వృద్ధివొసఁగవు? ఈ భువనమంతయు జినేంద్రుడే వెలిగింపఁగలఁడు. మన మెందులకని యంతట దినకరుఁ డస్తమించెను. దేవలోక

మునందలివారెల్లగు నా నృపతిగేహమునందే యుండుటచే బ్రహ్మదేవునంత
వానికి భూమి యేదియో తెలియఁజాలక మానభంగము కలిగెను చంద్రనాభ
నృపాలుని యిండ్లన్నియు రత్నభానురము లయ్యెను. పిదప నొకనాఁడు శశీ
దేవి యాబాలకునిఁ జూడఁచి యుపలాించుచున్న ట్లుండియుండి తల్లిఁజూమ్ము
మీఁదినున్నవాని నపహరించి నూర్యకీరణములు పద్మవనముంబోలెఁ బ్రియుని
వేయినేత్రము లొక్కసారి వికసింపజేసెను. జయజయధ్వనులు స్వర్గమున
నిండెను. ఇంగ్లండును మంద బాలునిఁ దన యైరావతముపై నెక్కించెను.
ఇతరు లంది తా పిల్లవారికి మ్రొక్కిరి. పెద్ద పెద్ద పేల్పులెల్ల రాతపత్రఛత్ర
చామరాదులచే నేవించిరి. కొందఱు కాంత లాఁడుయేనుఁగులనెక్కి ముందు
నడచిరి ఇట్లు పరివాంఁబుతో నురనాథుఁ డా కుమారుని మేరుపగ్వతము
నకుం గొనిపోయి యందు మహాత్మ్యము చేయించెను ఏలోకముం దెవ్వరికిని
లేని సౌందర్యముగల యాబాలుని రూపుఁజూడ నభిలాషపడుచు నడచుచున్న
సురల కామేరుపగ్వతమునఁ గడచిన దారియెంతయో యేదియో తెలియకుండెను.
ఇప్పుడిది సుందరైలమునకుంజని దేవేంద్రాదు లొక్క రమ్యప్రదేశేంబునం దబ్బా
లుని సింహపిష్టిరింబునం గూర్చుండఁజెట్టి వాలసముద్రములోని పాలతో నభి
షేకము గావించిరి నృతగీతవాదిత్రములతో నేవించిరి. నజ్జమయమగునూదితో
నయ్యనఘుని చెవులకుఁ గుట్టువట్టిరి. మణికుండలము లంగదములు కిరీటము కట
కములు మొలనూలు మొదలగు నగులఁజెట్టిరి దివ్యపుష్పమాలికలు కై నేసిరి.
సువర్ణవస్త్రంబులు కట్టించిరి. ఇట్లు కొన్నినాళ్ల మౌరుశృంగంబున సుఖమున్నం
తట నొకనాఁడు పదిమందియఁ జేరినపుడిందుగ్రిడిట్లు సన్నుతింపఁదొడఁగెను —
సకలావదోధకుండవై యకలంకుండవై యమేయవై భవ్రుండవై యనుపముండవై
జితవత్సరుండవై జస్మరిహితుండవై యజరామరణుండవై చెలఁగు నప్రమతీర్థ
కరుండవగు నిన్నుఁ గొనియాడుచున్నారము మాకు నిన్నుఁ గొనియాడునంతటి
శక్తిలేదు. అయినను దోచినట్లు హితకాంక్షచే స్తుతించుచున్నారము. సింహాస
నముమీఁదఁ గూర్చున్న నీ సమస్తజనయనానందకరమైన శరీరము ప్రకాశ
ముచే నుదయాదిగీఞ్జరముననున్న చంద్రమండలములవలెఁగన్నట్లుచున్నది. అఖిల
సవత్సలుండవైన నీమార్గము నెవ్వ రనుసరింతురో వారికి మరల సంసారభయము
లేదు. ఓడయెక్కిననాఁడు సముద్రములో మునుఁగఁడుగదా! అధికభక్తిని నీచరణ
యగ్రము నెవఁడు నేవించునో వానిని యముఁడేమి చేయఁగలఁడు? అగ్నిదగ్గఱ
నున్నవానిని మంచేమిచేయఁగలదు! జగదధీశ్వర! నిన్నుఁజూచినవారికి జరామర

జంబులుండవు. నీచరిత్ర మమంగళపర్వదులకుండప్ప రసాయనముకానివారెవరు? జినాథ! కోరబడకయే నీ యాశ్రితులకు నిర్మాణసుఖమిచ్చుచున్నాడవు. ఏతాదృశమైనశక్తి నీకు సహజమైనదే. మంచిగంధమున కాయాసము బోనడచుట సహజమేకదా! ఎవ్వనిహృదయసరస్సునందు దేవర పాదపంకజము వికసించు చున్నదో వాడుకృతి, వాడుపుణ్యాత్ముడు వానిదేవతము సార్థికమయినది; సురపూజ్యుడా! ఎవ్వడు సర్వదా నీవేరు పిండునో వాని నావదలేమియుఁ జేయలేవు. ఏనరుడు సదా నీ చరణపంకజసేవఁ గావించుచుండునో వాడు సుమతి. వానియొద్దకుఁ బాపములుచేరవు, సంపదల కతఁడే నిధానమగును. అందఁడేదియో యొక పృథ్వీవకారము నపేక్షించియే యుపకృతిగావించుట. నీవో యేదియు నపేక్షింపకయే భక్తుల కుపకారముగావించువు. నీకుఁగల యుపకారశీలత యెవలనుగానము శచీదేవి యనుదినము నీ కభిషేకోదకము తెచ్చి యిచ్చుచున్నది. దేవతలు సేవజేయుచున్నారు. నీమహిమకాక యితరుల యెవరి మహిమ యిట్లు శచీముఖులచే నూడిగము చేయుచుకోఁగలదు? దేవా! పశువులు పైతము నీ సన్నిధికిజేరినంతనే భక్తి వివశములగు. మనుష్యజన్మమెత్తియు నెవఁడు నీయందు మతిపూజఁడో వాడుపశువులకును బశువు. భయరోగశోకమరణంబులును మతియు సంసారమునందలి చిత్రవిచిత్రములైన వేదనలును నీయందుఁ జిత్తము లీనముఁ జేయునంచాఁక సేకాక తరువాతమండవు. నీయెడల “నమః” యనుపద మొకటియే మనుజుల సర్వపాపములడుంచునది. తక్కిన వాచావిధము వాగాడంబరమునుచూత్రమే తెలుపును. కావున నీకు నమస్కారము.” అని మఠించి గౌరవప్రసక్తులతోఁ బురందరుండు బాలునిఁ జంద్రపురికిఁ దోడ్పొని నచ్చి యచట మరల దేవతాగణములతో గొప్ప యుత్సవము గావించి తనరాజ ధానికి విచ్చేసెను సురలోకంబున నమృతములో ముంచబడిన తన చేతివ్రేలు వోటఁబెట్టుకొని కుడుచుచు నాబాలుడు తల్లిపాలు గుడుచుటయు మానివైచెను. బాలచంద్రునివలెఁ గ్రమక్రమముగా వృద్ధిఁజెందుచున్న యా యర్భకుండునమస్త జనలోచనానందకందమై తోడిబాలురతో బాలప్రహరంభించెను పాకృతుని బోలెఁ జేపఠియాట మొదలగు క్రీడలాడుచు నందఱికిఁ గన్నులపండువయ్యెను.

ఒకనాడు నింజోలగంబుననున్న యా జినేంద్రుని యొద్దకు మూడు గాళ్ళమునలి యొకఁడు చనుదెంచి యున్నరసుచు నూర్పుచ్చి, ‘దేవా! సుర బృందవందిత! కరుణార్ద్రహృదయ! లోకవత్సల! సమస్తజగద్రక్షక! నిరస్త భయ! సంపాకభీతుండనగు కన్నుఁ గాపాడుము. కాపాడుము. నిన్నటికాత్రి

యొక దివ్యపురుషుడు నాకలలోఁ జనుచుంచి నాతో 'నీవు జీవేందుగని శరణు
చెందు, మతఁడు నిన్నుద్ధరించి భవభయవిముక్తుని జేయఁగలఁడు' అని నుడివెను.
కావున నిన్ను శరణవచ్చితిని నన్నుఁ బోచుటకుం దగుదువు; ప్రోవుము" అని
యా నాలుగైదుమాటలని యావృద్ధుఁడు కన్పించెను. తరువాత "దేవా యీ
ముదుసలి యెవరు? ఇట్లుచుటకుం గతమేమి" యని సభ్యులు తన్నడుగ నవ్వచు
ధరణీధరుమారుండిట్లనియె. విషయాభిలాష యిఁకఁ గట్టిపెట్టుమని దేవేంద్రుఁడు
నాకడ కితనిచే వార్తనంపెను. ఇతఁడు ధర్మరుచియును దేవత. ఈరీతి ముసలి
యాపుదాలిచి వచ్చినాడని సభాసదులకు నెలవిచ్చి సంస్కృతిబంధవిముక్తికై
యిట్లు యోజించెను. ధనము యావనము మున్నగునవి యన్నియు శరీరధారుల
కభిమతములే కాని పరిశీలించినచో శాశ్వతములుకావు, పూర్వజన్మకృతకుభా
శుభింబులు గలుగుచుండును బోవుచుండును. ఇంద్రియములు నిజముగా శత్రు
ప్రాయములు. పరితాపకారణములు. తెలివిమాలినవాఁడు తప్ప బుద్ధిమంతుఁడ
యిందిరియములయందు విశ్వాస మునుపఁడు. పెక్కుమేనులందుఁ బెక్కురూపం
బులఁ బుట్టుచు విషయములకు లోపడి జంతువులు కష్టపడుచున్నవి. నేనును
వానిచే వంచించఁబడి పెక్కుపుట్టువులొందితినిగాని వానినన్నింటి నీజన్మముతో
మొదలంటఁ బెకలింతును అని యోజించి తనకుఁ గలిగిన యభిప్రాయ మంద
ఱకు నెల్లడిపఱచెను. వారును మేలుమేలని కొనియాడిరి. దేవనాథుండును విమల
మను శేరుగల విమాన మెక్కివచ్చి యతని సేవించెను. తరువాత నటుపదినుండి
సిద్ధులతోడను పదివేలమంది రాజులతోడను దపమాచరించుటకై చనెను. బోడి
యైనపిదప నైదుగుప్పెళ్ళ పరిమాణముగల యతని తలవెండుకలను నురనాథుఁ
డొక మణిమయంబగు హరివాణంబునందుంచి తీసికొనిపోయి పాలవెల్లిలోఁ గలిపి
యంచట నురగణములతోఁగూడ గొప్పయుత్సవ మాచరించి నిజనివాసంబునకుం
బోయెను. తెల్లనిపటికంపుతాలచేఁ గుట్టితంబగు నేలఁ బరిజనుల కశాంగుళు
లూఁతఁగొని నడచునపు డయ్యర్థకుండు విమలసరోవసంబునం దిరుగు రాజహం
సముడడుపునఁ బ్రకాశించెను. దేవేందుగని యానతిచొప్పునఁ గుబేరం డాకు
మారుండు బాల్యమునఁ దాల్పఁదగిన మురుగులు బాహుపురులు మొలనూలుంగర
ములు మొదలగు నగలు తెచ్చియిచ్చెను. ఈతయు గజారోహణము తురగా
గోహణము మున్నగు విద్యలయందు నా జీవేంద్రుఁడు యావనము తాకమున్న
మెప్పువడసి యనన్యసామాన్యమైన పృథివ్యవహించెను. తరువాతఁ దండ్రియు
ననేక సామంతరాజనమక్షమున సింహాసన మధిష్ఠింపఁజేసి వివాహముగావించి

పట్టముగట్టెను. విషయాభిలాష లేనివాడయ్యును బూజ్యులగు తండ్రిగారియెడల గౌరవమున భూమియేలేను. మహానుభావులు సంసారమునం దంటినట్లుండియు నంటకయే యుందురు అయినరాజు రాజ్యమేలుచుండఁ జతుస్సముద్రముదిరి తంబగు ధరావలయంబున సంతోషింపనివారు లేరు. మహాత్ములుదయించుట ప్రజాసంతోషముకొఱకేగదా! అయ్యనఘుఁడు అతియేలుచుండ నకాలమృత్యుం బులులేవు. అతివృష్టియు ననావృష్టియు జనులను బాధింపవయ్యె. చెవులు గింగురుచున విసరు వాయువులు సున్నయయ్యె అతికీరముగాని యత్యుష్ణము గాని రోగములుగాని నామాసశిష్టములయ్యెను. వెయ్యెల? ఈతిబాధలులేక హృదయ మృగభయములేక పగహింసా పరాపకారపరాయణులు గాక జనులు సుఖింప సాగిరి. మార్దురుగూడఁ గప్పములు గ్రేకొని ద్వారపాలకులచే ముంగుఁ గుల గోత్రములు తెలిపించి పిదపఁ జూడఁబోయి కిరీటమాణిక్య నిగనిగలచేఁ బాద పేరమునకు వన్నెఁబెట్టఁబోయిరి. రాత్రియుం బర లేనిమిదిభాగములుగాంచి యధోచితంబులగు కార్యములచే జాగరూకతతోఁ గడపసాగెను నప్రాంగము లతో నిండిన పేరొలగంబున నున్న యా జినేంద్రుఁడర్చలు వేలుపుతేని మానతి చొప్పున వచ్చి నేవించుచుండిరి. ఈ ప్రకారముగ జగదేకనాయకుండగు నామహానుభావుఁడు కమలప్రభ మున్నగు కళత్రములతో భోగసుఖము లనుభవించుచుఁ జిరకాల మిలయేలేను

పదంపడి జినేంద్రుఁడు నలినపురమునేలు సోమదత్తఁడను రాజేంద్రుని యింట మొదట నుపర్యవృష్టియుఁ బూలనానయు గంధోదకవర్షంబును గురిపించియు సురభిశంబగు నాయువు వినరించియు దేవదుందుభులను మోగించియుఁ దన మహిమయు ప్రకటించెను. శాంతిదాంతి మొదలగు గుణములచే నయ్యనఘుఁడు కోరిధమానమాయాలోభములను జయించి తపస్విజనయోగ్యములగు ధామములందు నివసించుచుండెను ధైర్యశాలియును నమ్మహాత్ముని నాఁకలియు దప్పియు నవనిశయనంబును మున్నగు మన్నెన్నఁడెఱుంగని బాధలన్నియుఁ గవచంబుఁ బూనిన రథికునిఁబగరయమ్ములుంబోలె బాధింపలేకపోయెను. ఎత్తి యైన మనోమలు జడదారు లమ్మునీందుగిండు తత్త్వదృష్టియై యున్నయెడల వచ్చి పంశయములడిగి మాపుకొనుచుందురు. ఇట్లుండ నుండఁగాఁ గొన్ని నాళ్లకు పనంబున నొకవృక్షముకింద మునీందుగిలతోఁ గూడి తప మాచరించుకొనుచుండ నమ్మహానుభావునకుఁ గైవల్యపొంది చెకూరెను. పదంపడి జినేంద్రుగిండు నమ్ము

నీందుండు నివసించుటకై కుబేరునితోఁజెప్పి యొనిమిదియోజనముల యొకఁడ్రోను
 సుందరముగల (సమదశరణమును) జినాలయమును నిర్మింపఁజేసెను ఆ బసాలయం
 బునకుఁ జూట్టు మణిచూర్ణముయంబగు పాకారముకలదు. దానికి నాలుగునైపుల
 నాలుగు బురుజులును కలవు. ఆపాకారమునడుమ నాలుగు దెఱులను వికచ కమ
 లాకరంబులగు చెఱువులును దిన్నని నీటిబోడలును జక్కనిబోడెలును గలిగి
 యనేకవిధకుసుమజాతి లతలతో మనోహరంబులగు నుపవనంబులును నిండియు
 న్నువి. మఱియు నందు నాలుగు గోపురంబులును నందుఁ బ్రతిద్వారంబునకు
 రెండునైపులును రెండురెండు నాట్యశాలలును ప్రకాశించుచుండెను ఇంకను
 సురుద్దిశలందును సుందరములగు నాల్గు పృథిమలును యాగవృద్ధబహుళంబులగు
 నాల్గువనంబులును నావనములందు మాఁడుమాఁడు దిగుడురావులును సభా
 మంటపంబులును గీర్వాణైలంబులును వానినిండ ధారాయంత్రములును విరాజి
 మానంబులై యుండెను. అవి దాఁటిపోయినతరువాత మణిమయంబులగు నాలుగు
 తోరణంబులచే రాజిల్లు వేదికయు నాయరఁగుమీఁది విచిత్రమగు కేతుమాలి
 కయు నది దాఁటినపిదప మణిమయంబులగు నాలుగు గోపురంబులుగల సువర్ణ
 పాకారంబును దానినడుమఁ గల్పదుర్గిమ వనంబును దానిమధ్యమునఁ జతుర్గో
 పురంబగు బంగరు టరంగు నాయరఁగునకుఁ దొమ్మిదిచైపులఁ దొమ్మిదిద్వారంబు
 లును నా ప్రతిద్వారంబునకుఁ దొమ్మిదితోమ్మిది స్తూపంబులును దానినడుమ
 నున్నత శృంగంబులు గల యొక సభామండపమును కలదు. దానినడుమఁ గంద
 కుటియను నొక నున్నతస్థానంబును దానినడుమ మణిమయంబగు సింహాసనంబును
 జెలువారుచుండెను. ఆ సింహాసనమున యోగముపొరబూని శిష్యులకుఁ దత్త్వోప
 దేశము చేయుట కభిముఖుఁడై జినేంద్రుఁడు నివసించెను. దత్తాదులగు మునీం
 దుర్మును మఱియు బెక్కుమంది స్త్రీలును నింకను బహుశక్తిమృగాదులును జీవా
 వాసనుగు ప్రాకారమునకుఁ జూట్టునున్న పండ్రెండుకోవ్వయులయందును దత్త్వ
 కాంక్ష మెయిఁ బ్రకటింపచుండిరి.

గద్య

ఇది శ్రీ వీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభాచరిత్రంబున
 మహాకావ్యంబున సప్తదశసర్గము.

అష్టాదశసర్గము

సమస్తభాషాసులభముగు ధ్వనితో జగద్గురువైన యాజిశేంద్రుడు దగ్గఱ నున్న గణములకుఁ దమమత మిట్లు బోధించెను - జీవ, అజీవ, ఆశ్రవ, బంధ, సంహర, నిర్జర, మోక్షములను నేడుతత్త్వములు. పుణ్యపాపములు బంధముం దంత ర్భూతముల. కావనువారిపక్షమున వానితోఁగూడఁ దత్త్వములు తొమ్మిది. జీవుఁడైనఁ జేతనారక్షణము కలవాడు అతఁడే సర్వకర్మలకుఁ గర్త. కర్మ జన్యముగు ఫలము ననుభవించువాడు నతఁడే స్థిత్యుత్పత్తిలయములు కలవాడు; శరీరమున్నంతవఱకు నుండువాడు, శరీరమంత ప్రమాణము కలవాడు; ఈ జీవుఁడు భిక్షుఁ డనియు నభిక్షుఁ డనియు రెండువిధములు. నారకాది భేదములచే నా భవ్యాభివ్యులు నాలుగునాలుగు విధములు కలవారు. పృథివ్యాది భేదములచే నారక మేడువిధములు. పృథివి రత్నప్రభ, శర్కరప్రభ, సికతాప్రభ, టంక ప్రభ, ధూమప్రభ, తమఃప్రభ, మహాతమఃప్రభ యని సప్తవిధములు. ఈసప్త పృథువులయందుఁగల నరకముల ప్రమాణములు చెప్పుచున్నాను. ప్రథమపృథివి యేడువిండ్లపెట్టుమీఁద మూడుమూరల యాటంగుళములు; రెండవపృథివి ఐదేను విండ్లు నేడుమూరలు ఐదుమూడంగుళములు, మూడవది ముప్పదిరెండుచాపములు నొక మూరెడు. నాల్గవది యఱువదియైదుచాపములు రెండుమూరలు. ఐదవది నూటయరువదియైదుచాపములు. ఆఱవది రెండువందల యేబది ధనుస్సులు ఏడవది యైదువందల ధనుస్సులపెట్టు. 1, 3, 7, 10, 17, 22, 33 అపృథువు లేడింటికిఁ గ్రీమముగా నాయుద్దాయము. ప్రథమక్షితికిఁ బనివేలసంవత్సరము లధమాయుద్దాయము. మొదటిపృథివి యధమాయుద్దాయము రెండవపృథివి తుత్తమాయుద్దాయము. ప్రథమపృథివియందు ముప్పదిలక్షలును, రెండవదానియందు ఐదువదియైదులక్షలును, మూడవదానియందుఁ బదేనులక్షలును, నాల్గవదాని యందుఁ బదిలక్షలును, ఐదవదానియందు దేదులక్షలును, నాఱవదానియందు బాటులక్షలును, జరమపృథివియందు ఐదులక్షలును నరకములు గలవు. పెక్కువిధములగు నారంభములవలనఁ గలిగిన పాపములచేఁ బరవశిక్యతలై జీవులనరకములందుఁ బడి దుఃఖముసుభవింతురు. నరక భేదములును జీవభేదములు నిప్పగిడి.

వర్ణించితిని. ఇతఁడె దిర్ఘగతికృతంబగు భేదముఁ జెప్పెదను. తిర్ఘగ్జీవుఁడు తృనస్థాపర భేదములచే రెండువిధములు. అందుఁ దృనము రెండిందియములు మొదలుకొని యైందిందియములనఱుకుఁ దనరారునది. స్థాపరము పృథ్వీకాయక మనియు, జలకాయకమనియు, దేజుకాయకమనియు, వాయుకాయకమనియు, సనస్పతికాయకమనియు నైదు తెఱంగులు. పంచేంద్రియ శరీరమునకుఁ బొడవు సహస్రయోజనములు ఏఁడిందియమునకంటె దీని కిందుచేతనే యుత్కర్షకలదు. ద్వీంద్రియములు పంచేంద్రియయోజనముల ప్రమాణముకలవి. త్రిందియములకు మూఁడును జతురిందియములకు నాల్గును యోజనములు ప్రమాణము. స్పర్శనము, రసనము, ఘ్రాణము, చక్షుస్సు, శ్రోత్రము నని యైందిందియములు. ఏఁడిందియమన స్పర్శనేందియము కలది, ద్వీంద్రియము త్వగ్గ్రసనలుకలది, త్రిందియము త్వగ్గ్రసనాఘ్రాణము కలది జతురిందియమునకుఁ ద్వగ్గ్రసనాఘ్రాణ చక్షుస్సులును, బంచేంద్రియములకుఁ ద్వగ్రసనాఘ్రాణ చక్షుశ్రోత్రములును గలిగియుండును. ఇరువదిరెండువేల సంవత్సరములు పృథ్వీకాయకమున కాయుర్దాయము. ఆస్కాయకమున కేడువేలు, మారుతకాయకమునకు మూఁడువేలు, వనస్పతికాయకమునకుఁ బదివేలు, దేజుకాయకమునకు మూఁడువగళ్ళే. ద్వీంద్రియమునకుఁ బంచేంద్రియములను దీర్చిందియములకు నలువదితోమ్మిదిదినములును, జతురిందియముల కాఱుమాసములును, బంచేంద్రియములకుఁ గోటియు నాయుఃపరమాణము. తిర్ఘగ్జాతిప్రభేదముల కృమ మిపుడు చెప్పినాఁడను. ఇతఁ నరులగుటించి చెప్పుచుంటిని.

భోగభూము లనియుఁ గర్మభూము లనియు మనుజులు రెండు తెగలవారు. అందు భోగభూములు దేవగుర్వాది భేదములచే ముప్పది తెఱంగులు. మధ్యోత్తమ జఘన్యభేదముచే వీరందఱికి మూఁడు భేదములు కలవు. అందు త్తమభోగభూముల కాఱువేల చాపములును, మధ్యమభోగభూములకు నాల్గువేలచాపములును, జఘన్యభోగభూములకు రెండువేలచాపములును బ్రమాణము కర్మభూములగు మనుజు లాద్యులనియు స్థైర్యులనియు రెండువిధములవారు. అందాద్యులు భరతాదిభేదములచే పదునేను తెఱంగులు. కర్మభూముల కాయుర్దాయ మైదువందల యిరువదియైదుచాపములు. భరతైరావతఖండములు వృద్ధిహాసినలనియుఁ గాలభేదంబున నుత్సర్పిణ్యుఁడసర్పిణు లనియుఁ జెప్పఁబడును. అవసర్పిణి పదిసాగర కోటుల పరమాణముకలది. ఉత్సర్పిణియు నంతియ యని చెప్పవలదు. మును,

సుషమాసుషమ, సుషమాదుఃషమ, దుఃషమాసుషమ, గుఃషమ, అత్యంతదుఃషమ
 యను నాటుభేదంబు లారెంటికనిఁ గలవు. మేచ్చులును బుండభేదములచే నైదు
 భేదములు కలవారు. ఆంబులును పట్నార్కభేదములచే పట్నాకారకులును గుణ
 ధౌన్యముచేఁ బరిచయంబు భేదములు గలవారగుచున్నారు. ఇప్పటికి మనుష్య
 భేదములను ఒకనిరూపణము చేసితిమి ఇంక భేదముచేఁ జెయించున్నారము.
 అచేతనము భౌతికమునను, స్థితములనియు, జ్యోతిష్కములనియు, వైమానికు
 లనియు, న్యాయతెగలవాడు వారికి నలువురికు భిన్నభిన్న శరీరములుకలవు.
 అందు అనుచు, అహింసామారులు మొదలగు పదిభేదములు కలవారు భావములు,
 కిష్కలము మున్నగు సెనిముదితెఱుగులుగలవారు వ్యంతరులు, సూర్యచంద్రాదులు
 శ్రుతిష్కలైదివియునైనవారు. వైమానికులు కల్పాతీతులనియుఁ గల్పజ
 లనియు నిరుచేయును. సాధారణకల్పములందున్నవారు కల్పజులు, గ్రైవేయ
 కాలి భావములయందలివారు కల్పాతీతులు తొమ్మిదివిధములవారు మితయుం
 గల్పాతీతులు సర్వాంశసమృద్ధియు సగ్వముం జూడఁగల శత్రుములును గలవారు
 ఛేదనల నాశ్రయించియుండు భావములలో ననురకుమారకుమత్రము పడేను
 చాపంబులును దిక్కినవారికిఁ బదిచాపంబులును మానము. వ్యంతరులకుఁ బడేడు
 ఛేదనస్సలపట్టు ప్రమాణము. జ్యోతిష్కమును నంతయు. సాధరేకానులకుఁ
 బడేడుచేఁబలనిడుపు సనత్కుమారి మహేంద్రకల్పముల నుండువారికి నూఱుచే
 గులపెట్టుప్రమాణము. బ్రహ్మకపిఠులకును దిశ్మధ్యపతితులకును బంచమాస్త్రప్రమా
 ణము. శుక్రఁడు మొదలగు నాకృతులకు నాల్గుచేతులుపెట్టు. ప్రళయకు,
 సార్థహస్తత్రయము. ఆరుణాచ్యుతకల్పములందుండువారికి మానము మాఁడు
 హస్తములు. గ్రైవేయకల్పమునకుఁ గ్రిందినుండువారందఱకు రెండున్నరచేతుల
 పెట్టు. దానికూర్ధ్వమునుండుండువారికి మాఁడుచేతులపెట్టు. భవనవాసుల
 కాయున్న సాగరోపమము. వ్యంతరులకుఁ బశ్యోపమము. ఈ యిరుతెగలవారికి
 సధమాయుదాయము పల్కములో నెనిమిదవవంతు సాధరేకానకల్పములలోని
 వారలకు రెండుసాగరముల యాయుదాయమని నమస్తవశార్ధములును గరత
 లామలకముగాఁజూచు జనులుచెప్పుచున్నారు బ్రహ్మబ్రహ్మేతరకల్పములలోని
 వారికి బదిసాగరములును రాంతవకాస్త కల్పములయందుండువారికి బదునాలు
 గును శుక్రమహాశుక్రకల్పములలో పసిండువారికిఁ బదియాఱును శతార సహ
 స్రాగరములయందుండువారికిఁ బదునెనిమిదియు నానతప్రణతస్థుల కిరుపదియు
 పారణాచ్యుత కల్పస్థుల కిరుపదిరెండును తక్కినకల్పములవారి కొక్కొకంబు

శౌకరి కొక్కటి యెక్కువగా సాగరము లాయుదాయము. ఈరీతి జీవ నితూపణముఁ గావించితిమి ఇంక వజీవనిరూపణ మొనర్చెదము.

ధర్మము, అధర్మము, ఆకాశము, కాలము, పుద్గలము నని యజీవభేదము లైదు. ఇందు జీవుఁడుఁగూడఁ జేరినచో వీనినే విద్యోగ్యములని చెప్పదురు. కాలము తప్పఁ దక్కిన యైదుద్రోగ్యములు నస్థిరకాయంబులనఁబడును. చేఁపలు నడచుటకు జల మెట్లు సాధనమో యట్లు జీవాదులగు పదార్థములు నడచుటకు సాధనమైనదే ధర్మమనఁబడును. నిత్యమై శరీరములేనిదై సర్వజ్ఞుల జ్ఞానమునకు మాత్రమే గోచరమై యుండునది యాకాశమనఁబడును. పుద్గలాదిపదార్థములు నడచుటకుఁ గారణమైనది యుద్ధర్మమనఁబడును. చరాచరాదిభూతములన్నియుఁ బరస్పరసంబంధములేకుండ నెందునివసించఁగల్గునో సర్వవ్యాపకమగు నదియే యాకాశమని కొందఱు చెప్పుచున్నారు. కాలమనఁగ వర్తనమే లక్షణముగాఁ గలది. అదియే సకలపదార్థముల యాయుదాయ ప్రమాణమును నూచించుచుం డును. సూర్యచంద్రాదుల యుదయాస్తమయాదిక్రియలు తప్పఁ గాలము వేఱ లేదని కొందఱు నుడువుచున్నారు. కాలమనఁ గ్రియలేకావు, కేవలము కాలమని న్యవహరింపఁబడుచున్నవి కాని క్రియాభిన్నమగు కాలమను పదార్థమొకటి కలదని ధ్వనివేత్తలు చెప్పుచున్నారు. గౌణవృత్తిచే దానియందే కాలవ్యవహార మనియు, ముఖ్యములేనిదే గౌణవృత్తి యుండదు గావునఁ గ్రియలకంటె భిన్న మగు కాలపదార్థ ముండకతీరదు. నరసింహుఁడను నప్పుడు నరునియందు సింహత్వమోపించినను సింహమను జంతువు వేఱుగా లేని యపు డట్టి యాలోచనము యుక్తముకాదుగదా! కావునఁ గాల మను ద్రవ్యము వేఱుగ నొక్కటి కలదు యాపగంధరసస్పర్శ శబ్దములుగలది పుద్గలమనఁబడును అది యణుస్కంద పృథేదములచే ద్విస్పృభాసముకలది. మఱియుఁ బృథివ్యాదిరూపములచేతను స్థూలనూత్నాది భేదములచేతను ఛాయాతపాది పృథాకములచేతను బెక్కువిధ ములుగా నున్నది శరీరేంద్రియరూపముచేతను త్రాణాపానాది పర్యాయముల చేతను త్రాణమంతుల కుపకారము చేయునది యా పుద్గలమే ఆజీవుని రూపము విరక్తమని యాగమవిదు లనుచున్నారు ఇంక నాశోపతత్త్వరూపమును జెప్పుచున్నాఁడను.

జ్యోతిషమనఁగాఁ గర్మములు వచ్చుద్వారము. కర్మములు మనోవాక్కాయ పూర్వకములు. పుణ్యకర్మము కుభమనియుఁ బాపకర్మమకుభమనియుఁ జెప్పు

దురు సకషాయుడనియు సకషాయుడనియు శుభాశుభ కర్మముల కిరువురు ప్రభువులు కలరు. అం దాసాదనము, మాత్సర్యము, గురునిహ్నావసము మొదలగునవి జ్ఞానావృత్తి దృగావృత్తుల యాశ్రయము లని వర్ణింపబడుచున్నవి. పరిదేవనము, సంతాపము, శోకము, ఆక్రందనము, వధము మొదలగునవి సాతవేద్యము కాని కర్మమునకు ఫలములు. రాగసంయమము, శౌచము, దాసము, శాంతి, అనుకంపనము మున్నగునవి సాతవేద్యమగు కర్మమునకు ఫలములు. విసంవాదనము, అత్యంత యోగవక్రత్వము మొదలైనవి యశుభమను పేరుగల కర్మమునకును, విపరీతమైనది శుభకర్మమునకును ఫలములు. స్వప్రశంస, అన్యనింద యీ రెండును నీచగోత్ర జనితులకు లక్షణములు స్వనింద, అన్యప్రశంస, యత్తమగోత్రగురులకు లక్షణములు. దానాదులకు విఘ్నము చేయుటయే యంతరాయమనబడును. ఇట్లా శ్రవ తత్త్వమును సర్జించితిని. ఇంకముందు బంధతత్త్వమునకు వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నాడ.

అసమ్యగ్దగ్ధనము, యోగవిరతి, విపర్యయము, ప్రమాదము, కషాయము నను నీయైదును బంధమునకుఁ గారణములు. సకషాయమగు జంతువునకుఁ గర్మయోగము లగు పుద్గలములతోడి సంబంధమే బంధమనబడును. ప్రకృతియు, స్థితియు, గిభాగము, ప్రదేశము నవి యాబంధము చతుర్విధము. జ్ఞానావృత్తి, దృష్ట్యావృత్తి, వేద్యము, మోహనీయము, ఆయుస్సు, నామము, గోత్రము, అంతరాయమునని ప్రకృతులెనిమిది. అయిదు, తొమ్మిది, రెండు, యిరువదియెనిమిది, నాలుగు, నలుబది రెండు ఏడుభేదము లాయుష్ట ప్రకృతులకు వరుసగాఁగలవు. జ్ఞానావృత్తి దృగావృత్తులను వేదనీయాంతరాయంబులకును ముప్పదికోట్లసాగరములును, మోహనీయమునకు డెబ్బదికోట్లును నామగోత్రముల కిరువదికోట్లును ఆయుస్సునకు ముప్పదిమూడు కోట్లును సాగరముల స్థితికలను. కర్మవిపాకమే యనుభావమనబడును. యోగ భేదముచేఁ గర్మములుండు స్థానములన్నియుఁ బ్రదేశము లనబడును. ఇది బంధ నిరూపణము. ఇంక సంవరము నిరూపితము.

కర్మము నిరోధించునది కావున సంవరమనఁ బడును. చరిత్రగుప్తి, అనుషేక్ష, మొదలయిన భేదములుకలది సంవరతత్త్వము. ఇంక నిర్జరా నిరూపణము చేయుచున్నారము.

నిర్జర, అకాలకృతయనియు సుపక్రమ కృతయనియు రెండు భేదములు కలది. నరకమునందుఁ గర్మము లనుభవించుట యకాలకృతనిర్జర యనబడును.

తపస్సు చేత నైనది యుపకృతుకృత యనఁబడును. నిర్వరాకారణమగు తపస్సు పండ్రెండు తెఱఁగులుకలది. బాహ్యమనియు నాభ్యంతర మనియు మొదటఁ దిపములు రెండు విధములు. అవి ప్రత్యేక మాత్రేనీ తెఱఁగులు కలవి ఉపవాసము, అగమోదర్యము, పృత్తిసంఖ్య, రసోప్పనము వివిక్తవాసన, కాయస్థైర్యమునను నీయాలును బాహ్యతపోభేదములు. స్వాధ్యాయము, సంపృగ్, ధ్యానము, పుష్కలము, విలయము, ప్రాయశ్చిత్తము నను నీయాలు నాంతర గమోదర్యములు. ఇందు నుబోధములగు స్వాధ్యాయానశ నాదితపఃప్రపంచమును నది రుగ్మోఢన మగు ధ్యాన పరీపంచమును జేయుచున్నారము ఆలీన యనియన బాహ్యమనియు ధర్మమనియు శుక్లమనియు శుభ్రాశుభ్రగతిపర్యయగు ధ్యానము - తోర్విధము - అని స్త్రమ సంభవించి నపు డదిపోవుటకుఁ దగినవిచారము చెయ్యటచేరను హితనయోగము సంభవించి నపుడది పోవుటకుఁ దగిన యుపాయ మాగోచించుట చేతను గోగాదువలనఁ బుట్టిన వేదన మాటిమాటికిఁ దలఁచుకొనుటచేతను గోగాదుల చేతను నాతిఁ పొడముచున్నది. హింసాస్మృతస్త్రేయ విషయ పృథివీలనముల చేత రాద్రిము పొడమును విపాకము, విచయము, నపాకవిఁ యను, సంధానవిచయమునని ధర్మధ్యానము చతుర్విధము. పృథక్తము మొదలు వితర్కము నొంతుఁ బ్రాణమశుక్ల మనియు, నేత్రము మొదలు వితర్కమునఁజను ద్వితీయశుక్ల మనియుఁ జెప్పఁబడును. ఇంక మోక్షతత్త్వమునకు వ్యాఖ్యానముఁ జేసెదము.

సమస్తకర్మక్షయమే మోక్ష మనఁబడును అందులకు జ్ఞానము, సద్బుద్ధి, సచ్చారిత్రము నను నీమూడే కారణములు. సద్బుద్ధి యనఁ దత్త్వము లన్నియుఁ దెలిసికొనుట. చారిత్ర మనఁ బాపారంభములు చేయుకుండుట. సంసారధ్వంసము చేయుట కీమూఁడును దప్ప నితరములయిన మందులు లేవు. ఏకాంగవికలమగు నౌషధము రోగంబును బోగొట్టని పగిదిఁ బరిత్రేదర్శనములు లేని జ్ఞానము మోక్షమునకు సాధనము కానేరదు. సమ్యగనుస్థిత మగు మందు రోగముం బోనడంచిన పగిది సమ్యక్పరిశీలితము లగుతత్త్వములే సంసారము నడంపఁగలవు. కర్మములకుఁ బ్రతిపక్షము లయినవి కావున జ్ఞానదర్శన చరిత్రములు ముక్తికిఁ గారణములు. జ్ఞానాదులు పెరిగినకొలది రాగాదులు నశించుట వలనను, రాగాదులు నశించిన కొలదిఁ గర్మక్షయ మగుట చేతను గర్మక్షయము ద్వారా జ్ఞానాదిత్రయము ముక్తికిఁ గారణము. స్వదేహకృతమగు క్షీణకర్మముఁ జేయుచు జీవుఁ డూర్ధ్వముగా వహ్నిజ్వాలవలె సహజధర్మము చేతనే పోవును. అట్లుపోయి లోకాగ్రమును

బొంది యచట స్థిరముగా వసించును" అను తత్త్వోపదేశమున సభసంతయునూ స్యవశము గావించుకొనియెను.

నిఃఖేదత్వము మొదలగు సహజములగు ఓదిగుణములచేతను నా మహానుభావుని శరీరము భాస్కరకాంతిని మించి ప్రకాశించెను ఈపగిది నెచ్చట నెచ్చట నామహానుభావుఁ డుపదేశింపసాగెనో యా దేశమంతయును భిక్షమై యాతిబాధలకు దూరమయ్యెను రెండుపందల మామడదూరము వఱకు నున్న ప్రజలందఱును నాయనయెడల నొక్కవిధమైన ప్రేమకలవారు కాసాగిరి. ఆ జినేంద్రుని యాకాశగమన మందఱు కానందిజనకమయ్యెను. అయ్యన ఘని తుత్పిపాసలు రెండును నిందుకయు సప్తశింపతేక పోయినవి. శరీరము సంపూర్ణచంద్రునివలెఁ గనువారి కందోయికిఁ జల్లనై యుండెను. శైశ్వుపాటులేని యాయనఘని నేత్రములు నీలోత్పలములవలెఁ బ్రకాశించెను. సర్వవిద్యానాథుఁడగునామహాస్మిని మాత్రం రజోవిముక్తమై ముక్తిసంగమనోత్సుకమైయుండెను. సర్వతత్త్వములుబోధించునతని మాగధీభాష సర్వభాషాత్మికయై వినువారికెల్లరకు స్యభాషయై వినిపించెను ఆయన దేశాటనము చేయునపుడు పోయినచోట నెల్ల సర్వర్థ సంతపద తులమాఁగు చుండెను. ఏవమాది సర్వగుణోపేతుఁడగు నాజినేంద్రుఁడు సర్వజగదైశ్వర్యబోధకము లగు వచనములచే సభసంతను స్వసమాన గుణవంతముగాఁ జెయసాగెను. ఎనిమిదివేల సన్నార్ధరుశిష్యులతనినెల నుపదేశింపఁదగినవారు బయలు దేటిరి. పదివేలమంది ముక్తిఁబొందిరి. ఆఱువేలమంది ప్రతివాదు లోడింపఁబడిరి. పరుణుఁడు మొదలగు నార్జును లక్షయెనుబరివేలు శుద్ధచేతిస్కులైరి. ఈప్రకారంబుగ దేశమంతయు విహరించి గుణాంతులగు మునిబృందములచే నేవింపఁబడుచు ధర్మోపదేశజలముచే ఘ్ర్యనస్యములు పండించుచుఁ బ్రహేలకైలాగ్రము నధిస్థించి యుండెను. భాద్రపది శుద్ధ సప్తమి నాడు దశలక్షపరిణామముగల యాయాస్సు సమాప్తిచెందఁడు శుక్లధ్యానముచే నిరస్తమైన సమస్తకలుషములుగల యాజినేంద్రుఁడు పరమసిద్ధి నాశ్రయించెను. పెక్కు నైత్యాలయములచేఁ బ్రకాశించుచు జినేంద్రుని పరమపదప్రాప్తికిఁ గారణమైన యచ్చోట దేవతలు నూటయేఁబది చాపములనిడుపు గల తచ్చరీరమును అగురు చందసప్రేముఖములగు సుగంధద్రవ్యములచే సంస్కరించి పంచమశత్యాణము నాచరించి తమతమ నివాసములకుఁ జనిరి.

ఇదిశ్రీవీరనాగకృతంబగు చంద్రప్రభచరిత్రంబను మహాకావ్యంబున నష్టాదశసర్గము.

గ్రంథకర్తృప్రశస్తి.

భక్త్యులను పద్మములకు నూర్చుండును ముసీందులకుఁ బ్రభువును గణభృ
త్తుతో సమానుఁడును సత్పురుషులతో నగ్రగణ్యుఁడును సర్వగుణాకరఁడు నగు
గుణనందియను మహానుభావుఁ డొకఁడు కలఁడు.

గుణగామమున కంభోధియు మిత్రతేజములకు స్థానము నగు విబుధగుణ
నందియను ప్రసిద్ధపురుషుఁ డాశ్రీగుణనందికిఁ బ్రభు మ శిష్యుఁడయ్యెను ఈ మ
హానుభావుని శాసనము మహిభర్తృశాసనమువలె నందఱును శిరసావహించుచుండిరి.
ఆవిబుధగుణనందికి మునిగననుతపాదుఁడును సకలగుణసమృద్ధుఁడును నస్తంగత
మిథ్యాప్రవాచుఁడునగు సభయనంది శిష్యుఁడై జైనధర్మాభినందియై స్వకీయ
మహిమానిర్జితసింధువై సమస్తలోకబంధువై ప్రసిద్ధిపొంచి ఆగుణనిధికి శిష్యుఁ
డై వీరినంది భవ్యాంభోజములు వికసింపజేయుటకు దినకరుండై మల్లోకములు
నిండిన కీర్తి సంపాదించి కుతర్కగజముల కంకుశమైన వాగ్విభవము చేకొని
జినేంద్రుఁడగు చంద్రప్రభుని చరిత్రము శబ్దార్థసందరముగా రచించెను.

మొదట సౌధర్మ కల్పంబున వీరవర్మకృపతియై పిదప నజితసేననృపా
లుండై తరువాత నచ్యుతేందుఁడై సప్తమభవంబునఁ దీర్థకరుండై చంద్రప్రభుం
డను శేర జినేందుఁడైన మహాత్ముండు మమ్మురక్షించుఁగాత!

సమాప్తము

